

A Pogány-havas Kistérségi Társulás turizmusfejlesztési stratégiája és programja

**POGÁNY-HAVAS
KISTÉRSÉG**

2008. június

Készítették:

Probáld Katalin

turizmusfejlesztési tanácsadó

Kelemen Zoltán

ökoturisztikai szakértő

Németh Péter

adatbázis programozó

Budapest

Rodics Gergely

ügyvezető igazgató

Hajdú Katalin

munkatárs

Pogány-havas Kistérségi Társulás

Csíkszereda

Támogatónk

TARTALOMJEGYZÉK

1.	HELYZETFELTÁRÁS- ÉS ELEMZÉS	5
1.1.	A térség általános bemutatása, alapadottságai	5
1.2.	A turisztikai kínálat jellemzői	18
1.2.1.	Vonzerők	18
1.2.1.1	<i>Természeti adottságok és természeti adottságokon alapuló vonzerők</i>	18
	<i>Egészségturisztikai attrakciók</i>	20
	<i>Vízitourizmus és vízhez kapcsolódó attrakciók</i>	24
	<i>Természetjárás</i>	24
	<i>Ökotourizmus</i>	26
	<i>Vadásztourizmus</i>	28
	<i>Kerékpáros turizmus</i>	30
	<i>Falusi turizmus</i>	31
	<i>Téli sport- és hobbitourizmus</i>	35
	<i>Egyéb természethez kapcsolódó sport- és hobbitourizmus</i>	36
1.2.1.2	<i>Hagyományokon, ember alkotta vonzerőkön alapuló attrakciók</i>	39
	<i>Csiki székelyek</i>	39
	<i>Gyimesi csángók</i>	40
	<i>Egyéb etnikumok: románság, cigányság, örmények</i>	41
	<i>Történelmi emlékhelyek, kastélyok, várak</i>	42
	<i>Építészeti, művészet- és ipartörténeti, közlekedéstörténeti értékek</i>	44
	<i>Vallási turizmus értékei</i>	48
	<i>Lovastourizmus</i>	52
	<i>Szellemi kulturális örökség és annak tárgyasult értékei</i>	53
	<i>Gasztronómia</i>	55
	<i>Hivatástourizmus (MICE - Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions)</i>	56
1.2.1.3	<i>Innováción alapuló attrakciók</i>	58
1.2.2.	Turisztikai infra- és szuprastruktúra	59
1.2.2.1	<i>Szálláshelyek kínálata (kereskedelmi és magán szálláshelyek) és a kapcsolódó szolgáltatások (szuprastruktúra)</i>	59
1.2.2.2	<i>Vendéglátóhelyek kínálata</i>	63
1.2.2.3	<i>Egyéb turizmust (is) érintő szolgáltatások</i>	63
1.3.	Helyi turisztikai folyamatok, fejlesztési elképzelések	63
1.4.	Turisztikai imázs, arculat, valamint a promóciós és információs tevékenység	66
1.5.	Szervezeti-együtműködési háttér (térségen belüli és térségen túlnyúló)	68
1.6.	Finanszírozási háttér	70
1.7.	A turisztikai kereslet jellemzői	70
1.7.1.	Mennyiségi jellemzők	70
1.7.2.	Minőségi jellemzők	71
1.7.2.1	<i>Saját felmérés alapján a Kistérség vendégeinek jellemzői</i>	71
	<i>A szállásadók tapasztalatai szerint</i>	71
	<i>Vendégmegkérdezésünk eredményei alapján</i>	73
1.7.2.2	<i>A KPMG felmérése alapján a Romániába utazó magyar turisták jellemzői (2006)</i>	75
1.8.	Turisztikai profil - összesítés	79

1.9. Turizmus-piaci trendek	82
1.9.1. Demográfiai változások hatása	82
1.9.2. Egészségtudatosság növekedése	83
1.9.3. Tudatosság és tanulás	83
1.9.4. Szabadidő	84
1.9.5. Több utazási tapasztalat	84
1.9.6. Életstílusok	85
1.9.7. Információs technológia	85
1.9.8. Közlekedés	86
1.9.9. Fenntarthatóság	87
1.9.10. Biztonság	87
1.10. Összefoglaló turisztikai SWOT-tábla	88
2. A POGÁNY-HAVAS KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA	92
2.1. Jövőkép és pozícionálás	92
2.1.1. A jövőkép kiindulási alaptényezői	93
2.1.2. A jövőkép főbb sarokelemei	93
2.2. Arculati elem-javaslatok a turisztikai jövőképhez	95
2.3. A turizmusfejlesztés hosszú távú céljainak meghatározása	96
2.3.1. Minőségi célok	96
2.3.2. Mennyiségi célok	97
2.3.3. Fejlesztési stratégia - települések egy lehetséges pozícionálása	97
2.4. Stratégiai programok és célok kijelölése	99
2.5. Stratégiai programok bemutatása	101
2.5.1. Humán erőforrás fejlesztése	101
2.5.2. Szervezet- és intézményfejlesztés, együttműködések fejlesztése	102
2.5.3. Turisztikai kínálat tudatos fejlesztése (mennyiségi és minőségi)	104
2.5.4. Marketing és információs tevékenység fejlesztése	106
3. A POGÁNY-HAVAS KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI PROGRAMJA	109
3.1. Módszertani bevezető	109
3.2. A stratégiai programok összesített értékelése	111
3.3. Projektjavaslatok prioritása - stratégiai fejlesztési programok szerint	112
3.4. Következő lépések	118

1. HELYZETFELTÁRÁS- ÉS ELEMZÉS

1.1. A térség általános bemutatása, alapadottságai

A Pogány-havas Kistérségi Társulás 1999-ben hét község összefogásából jött létre: Csíksomlyó (Csíkszereda), Csíkpálfalva, Csíkszentmihály, Csíkszépvíz, Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak, és Gyimesbükk. Közigazgatásilag Gyimesbükk Bákó megyéhez, a többi település Hargita megyéhez tartozik. Lakóinak száma 23.000 fő. A lakosság 36%-a székely, míg 64%-uk a gyimesi csángókhöz tartozik.

Egy község több falut is felölel, így összesen 33 kistelepülés, illetve településrész tartozik a térségbe. Ezek a következők:

<u>Magyar név</u>	-	<u>Román név</u>
<u>Csíkszépvíz község</u>	-	-
<u>Csíkszépvíz</u>	-	<u>Frumoasa</u>
<u>Csíkborzsova</u>	-	<u>Bârzava</u>
<u>Csíkszentmiklós</u>	-	<u>Nicolăești</u>
<u>Bükkloka</u>	-	<u>Făgetel</u>
<u>Csíkpálfalva község</u>	-	-
<u>Csíkpálfalva</u>	-	<u>Păuleni Ciuc</u>
<u>Csíkdelne</u>	-	<u>Delnița</u>
<u>Csíkesomortán</u>	-	<u>Șoimeni</u>
<u>Csíkszentmihály község</u>	-	-
<u>Csíkszentmihály</u>	-	<u>Mihăileni</u>
<u>Csíkvacsárcsi</u>	-	<u>Văcărești</u>
<u>Csíkjajnád</u>	-	<u>Nădejdea</u>
<u>Lóvész</u>	-	<u>Livezi</u>
<u>Csíksomlyó (Csíkszereda)</u>	-	<u>Sumuleu Ciuc</u>

A Gyimesek sajátos településszerkezete miatt itt nem beszélhetünk önálló falvakról, az egyes patakokat falurészeknek nevezik. A három gyimesi község a következő falurészekből áll:

<u>Magyar név</u>	-	<u>Román név</u>
<u>Gyimesfelsőlok község</u>	-	-
<u>Gyimesfelsőlok</u>	-	<u>Lunca de Sus</u>
<u>Komját</u>	-	<u>Comiat</u>

<u>Sántatelek</u>	-	<u>Izvorul Trotuşului</u>
<u>Nyíresalja</u>	-	<u>PăltinişCiuc</u>
<u>Görbe-pataka</u>	-	<u>Valea Gârbea</u>
<u>Ugra-pataka</u>	-	<u>Valea Ugra</u>

Gyimesközéplok község

<u>Gyimesközéplok</u>	-	<u>Lunca de Jos</u>
<u>Barackos-pataka</u>	-	<u>Baraţcoş</u>
<u>Bükkhavas-pataka</u>	-	<u>Poiana Fagului</u>
<u>Farkaspalló</u>	-	<u>Puntea Lupului</u>
<u>Antalok-pataka</u>	-	<u>Valea lui Antaloc</u>
<u>Boros-pataka</u>	-	<u>Valea Boroş</u>
<u>Kápolna-pataka</u>	-	<u>Valea Capelei</u>
<u>Sötét-pataka</u>	-	<u>Valea Întunecoasă</u>
<u>Hidegség-pataka</u>	-	<u>Valea Rece</u>

Gyimesbükk község

<u>Gyimes (Nagy Gyimes)</u>	-	<u>Ghimeş</u>
<u>Tarhavas-pataka</u>	-	<u>Tărhăuşi</u>
<u>Bükk</u>	-	<u>Făget</u>
<u>Bálványos-pataka</u>	-	<u>Bolovăniş</u>
<u>Rakottyás-pataka</u>	-	<u>Răchitiş</u>
<u>Buha-pataka</u>	-	<u>Făgetul de Sus</u>

Földrajzi helyzet

A kistérség a Keleti-Kárpátok közép-déli részén helyezkedik el, Csíkszereda városától északi és észak-keleti irányban. Csíkszereda egyben a térség gazdasági szempontból meghatározó, központi települése és Hargita megye székhelye is, de egyelőre nem tagja a kistérségi társulásnak. A közigazgatásilag hozzá tartozó, turisztikai szempontból kiemelkedő jelentőségű Csíksomlyó azonban igen.

A kistérség Románia központi területén helyezkedik el, ráadásul a legtöbb település éppen egy stratégiai jelentőségű útvonal mentén, amely Hargita megye központját, Csíkszeredát köti össze Moldvával (Gyimesi-hágó, 12/A jelzésű út), s nagy kereskedelmi forgalmat bonyolít. A térség stratégiai jelentőségét emeli, hogy a megyeszékhely közvetlen szomszédságában helyezkedik el.

Egy Hargita megyei felmérés szerint a Gyimesek térsége igen jelentős gazdasági potenciállal bír, mivel a megye gazdasági életének természetes fejlődési irányai éppen a megyét a környező megyékkel összekötő útvonalak mentén, így a Gyimesek völgyében is helyezkednek el. E terület jelenlegi elmaradottságából azonban arra következtethetünk, hogy valamiképp a lakosság mégis képtelen profitálni abból a gazdasági potenciálból, mely földrajzi elhelyezkedéséből adódik.

A kistérség két, egymástól földrajzilag jól elkülönülő részből áll: a Gyimes(ek)ből és a Csíkszékéből, s ez utóbbinak is - történelmi szempontok szerint - Felcsíknak nevezett részén, illetve - földrajzi lehatároltság alapján - Középcsíknak ismert területén.

Csíkszék (Székelyföld) -Középcsik

A Keleti-Kárpátok Csíki-havasok néven ismert vonulaitól nyugatra fekvő rész Csíkország avagy Csíkszék, a történelmi Székelyföld része; élete az Olt folyó vizéhez kötődik. A kistérség települései történelmi szempontból a Felcsíkon, földrajzi szempontból pedig a Középcsíki területen találhatók. A kistérség csíkszéki része tehát egy nagy kiterjedésű kárpátközi medencében fekszik - átlagosan 670 m-es tengerszint feletti magasságban.

Eredetét tekintve a Csíki-medence szerkezeti és vulkáni elgátolásos medence. Fő folyója az Olt. Csík vidékének legszebb kilátópontjai közül a kistérség területén található a Pogány-havas (1350 m) és a Szellő-tető (1496 m).

Csíkszék köztudottan Erdély (és Románia) hidegpólusa: éghajlati kuriózum. Mindez zárt medencejellegének tulajdonítható, ahol igen gyakori a hőmérsékleti inverzió, azaz a hideg levegő beszorul az Olt völgyébe, míg a környező hegykeret viszonylag melegebb, még télen is. A vegetációs időszak sokkal rövidebb, mint Erdély más vidékein.

Csik falvai zömében hegylábi települések, és a tízes településrendszer jellemző rájuk. A nagycsaládok egymástól viszonylag távolabb telepedtek le, hogy állatállományuk számára biztosítsák a legelőterületet. A tízes (szeg, szer, néha utca) névvel nevezett nagyobb falurész majd minden csíkszéki községben felfedezhető. A tízes a csíki székelység legkisebb szervezési egysége. A falvak belsősége (lakóterülete) és határa mindmáig különböző nagyságú tízesekre oszlik, bár szerepük az idők során módosult.

Gyimesek

A Gyimesek teljes területe a Pogány-havas Kistérségi Társuláshoz tartozik. Neve a "gim" szóra vezethető vissza, olyan hely, ahol sok a gímszarvas. Gyimes alatt a Keleti-Kárpátok keleti lejtőin, 1000-tól 700 méterig terjedő magasságban húzódó völgyek és a környező, 1000-1660 méter magas hegyek (Csíki-havasok) együttesét értjük. A Gyimes földrajzilag nem tartozik Erdélyhez: fő vízfolyása, a Tatros patak, Moldva felé viszi vizét. A Gyimesek térsége voltaképp egy az Erdélyt és Moldvát összekötő stratégiai fontosságú szorosok közül: a Tatros völgyének mintegy 30 km-en át elnyúló szakasza és vízgyűjtő területe alkotja a térséget. Gyimes ezért különleges fekvése miatt akár "Patakországnak" is nevezhető. Gyimesvölgye földrajzilag elzárt terület: nyugat irányába a Kárpátok vízváltatója, kelet-északkelet irányába pedig az 1600 méter magas Naskalat vágja el a környező településektől. A földrajzi elzárttság a térséget övező területektől teljesen eltérő klímát és növényvilágot hozott létre. Így a helyiek gazdasági tevékenysége és népi kultúrája a környező vidékektől eltérő képet mutat. A völgyben három község található: Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak és Gyimesbükk.

A Gyimes völgyének megközelítése Középcsik területéről, a Gyimesi-hágó irányából történik. A Gyimes vidéket a 12A országút szeli át: Csíkszereda és a Gyimesi-szoros közti távolság 50 km. Csíkszereda irányából Gyimes határát a Fügés-tetői hágón (a

csángók Csermászónak, Szermászónak vagy Sermászónak nevezik) érjük el, ahonnan csodálatos látvány fogadja a látogatót.

A településszerkezet sajátosan alakult: a völgyekben a hosszanti útifalu, míg a mellékvölgyekben, a patakokban a szórvány több változatával találkozhatunk. A gyimesi csángó ház a székelház egyik típusa. A havason, az esztenán a házakat faragatlan gerendákból építik. A patakok mentén elszórt házak egy-egy tízest alkotnak (Rána, Ciherek, Ugra, Görbe, Boros, Sötét, Kápolna, Rajkók). A helyi identitástudat ma is erős: a gyimesi csángók nagy része tudja, honnan csángáltak ide. Nyelvjárásuk is a felcsúkiakéhoz hasonló. Gyimesben más mindenki jövevény, a benszülött a csángó.

Domborzati viszonyok

A kistérség településeinek egy része (Székelyföld: Csíkszék) a Hargita-hegység és a Csíki-havasok közötti Csíki-medencében, másik része a Tarkó-hegység és a Csíki-havasok között futó Tatros-patak völgyében (Gyimes: Csángó föld) helyezkedik el. A két földrajzi egységet a Gyimesi hágó (1151 m) köti össze. A térség legmagasabb csúcsa a – társulás nevét is adó – Pogány-havas 1351 méteres magasságával.

Vízrajz

A kistérséget nyugodtan nevezhetnénk az ezer patak vidékének – különösen a gyimesi oldalon folyó Tatros (határfolyó az egykori magyar és román részek között) és a belé folyó patakocskák, mellékágak miatt. E sok kis pataknak is köszönhető a Gyimes-völgy településszerkezeti különlegessége: az ide települők e patakok mellé építkeztek, és az így létrejövő települések nevüket a patak(a) szó és például éppen az ide letelepedő családok nevének összevonásával kapták, pl. Antalok pataka. A Tatros már a kistérségen kívüli Szeret folyóba torkollik.

A Gyimesi-hágótól keletre fekvő Csíki-medence fő folyója az Olt, melybe szintén számos kisebb térségi patak vize érkezik.

Hidrogeológiai adottságai következtében a táj ásvány- és gyógyvizekben igen gazdag, Erdély viszonylatában azonban ezek inkább helyi jelentőségűek. Ilyenek a középsíki-medence keleti peremét határoló törésvonal mentén Ajnád és Csíksomlyó között erős utóvulkáni működés hatására felszínre törő szénsavas ásványvízforrások (pl. a csíksomlyói Mária-forrás). Ezeket a borvízforrásokat (vastartalmú, szénsavas ásványi víz) a helyi lakosság Szépvíz, Borzsova, Csobotfalva és Csíksomlyó határában fürdőkké építette ki (pl. Cibre-pataki fürdő, Dugás-fürdő, Barátok feredéje, Kerekeger-fürdő, stb.). Sok patakforrás is található a térségben.

Csík tágabb vidéke az ásványvizek és a gázömlések hazája, ahol nagy változatosságban fordulnak elő szénsavas, vasas, földes, alkalikus és radioaktív gyógyhatású ásványvizek. Az itt élők évszázadok óta hasznosítják az ásványvízforrásokat és gázömléseket ivó-, fürdő- és inhalációs kúrák formájában. A szolfatárak kénes, a mofetták szén-dioxidos kigőzölgések. Ha a felszálló CO₂ felszín alatti vizekkel találkozik, akkor borvíz a neve. A borvíz tehát vizes mofetta, és keletkezése a vulkáni utóműködésekkel kapcsolatos.

Ásványvizek, ha kisebb gyakorisággal is, de a gyimesi oldalon is előfordulnak. A legismertebbek a sötétpataki források, melyek egyikét a „Hegyek varázsa” néven helyben palackozzák is. A településen korábban melegített, kádas borvízfürdő is működött. Érdekes természeti jelenség még a kistérség területén a Tatros folyóba torkolló Tarhavas-patak völgyében feltörő kénes-petroléumos-sós forrás, amelynek azonban ihatatlan a vize.

A természetes vizek mellett egy mesterséges kialakítású tó, a völgyáttal felduzzasztott vízü Szépvíz-patakból kialakított Szépvízi-víztározó is a térségben található, melynek turisztikai jelentősége jelenleg csekély: szép látványi elem jellegén túl egyelőre semmilyen szabadidős tevékenység nem engedélyezett benne (fürdés, csónakázás, stb.), de várhatóan horgászatra lesz majd lehetőség. Feladata Csíkszereda városának vízellátását biztosítani, illetve az árvizekkel szemben védelmet nyújtani. E téren változás nem várható.

Geológiai képződmények, kőzetek

A Csíki-havasok földtani felépítése igen összetett. Több, időben és eredetében eltérő geológiai szerkezetből tevődik össze. Felépítésében az alapkőzetet alkotó paleozoikumi kristályos-pala rétegek és az erre rátelepült mezozoikus (triász, jura, kréta időszakok) üledéktakaró vesznek részt, mely utóbbi rétegsorának teljes vastagsága mintegy 1500 méter. Leginkább meszesementű üledékek, dolomitok és mészkövek alkotják. A kistérséghez tartozó középső rész a kárpáti homokkő övezetbe tartozik. Ezen a részen egyenlőtlenül oszlanak meg a kréta-korszak és a paleogén (eocén-oligocén) homokkő, márga, agyag és agyagpala rétegei. Helyenként, a Csíki-havasok nyugati részén elvélve az újkori vulkánosság képződményei is jelen vannak. Andezites lávaanyag nyomult a felszínre a Rákos-patakot kísérő ún. Kődvonulat és a két Somlyó-hegy keletkezésekor. (Földtani eredetük miatt ezek a Hargitához tartoznának, földrajzi elhelyezkedésük okán azonban mégis a Csíki-havasokhoz sorolják őket).

Éghajlat, időjárási viszonyok

A térségre a mérsékelt kontinentális éghajlat a jellemző. Legjelentősebb csapadékhordozói a nyugati szelek, melyek bőséges esővel árasztják el. Legváltozékonyabb a tavaszi-nyári időszak, míg augusztus és november között az időjárás kiegyensúlyozódik. Ennél fogva hosszú túrákra ez az időszak a legalkalmasabb. Az évi átlaghőmérséklet 6-7 °C. A legalacsonyabb hőmérsékleti értékek januárban és februárban -6, -7 °C átlagot érnek el, a legmagasabbak július-augusztusban mérhetők 15-17 °C átlaggal. A főbb folyóvölgyekben gyakori a hőinverzió jelensége, azaz hidegebbek a lejjebbi területek, mint a magasabban fekvők. Az évi csapadékmennyiség 700-1000 mm. Hótakaró 130-140 napig borítja a Csíki-hegység magasabb részeit. Síterep kialakításához tehát a térség kitűnő lehetőségekkel bír, azonban az elmúlt évek csapadékmentes telei a befektetőket elővigyázatosságra intik. A Csíki-havasokban szinte állandóan fúj a szél: a szélmentes napok mindössze évi 40%-ot tesznek ki.

Növény- és állatvilág

A növénytakaró esetében az ökológiai egyensúly átalakításának lehetünk tanúi: az összfelszín csupán 50%-át borítják már csak az erdők, a többit az eltelt 1000 évben kiírtották. A Csíki-havasok középső övezetében még aggasztóbb a helyzet: itt az erdős területek aránya 25-30%-ra csökkent. Helyüket kiterjedt gyepavas váltotta fel. Az irtásokon és a patakok mentén sok az alámosott, erodált terület. Az erdőzónák a magasság függvényében alakultak ki: alul 600-1000 méteren találjuk a lombos erdők övezetét, ezen felül a tűlevelű erdők uralkodnak. A térségben a legelterjedtebbek azonban a vegyes erdők, ahol a bükkfélék, erdei fenyő, hegyi juhar, szil, hársfa és vörösfenyő társulások fordulnak elő leginkább. Árnyékukban nincs összefüggő cserjetakaró, de elvétve megtalálható a vörös és a fekete bodza, a farkasboroszlán és a berkenye - számtalan lágyszárú növényfaj kíséretében. A kistérségben a fenyőerdők szintje, amely a Csíki-havasok északi és nyugati részének felel meg, 1000 m feletti magasságban honos. Jellemzően lucfenyő alkotja ezeket, s közéjük madárberkenye és nyír vegyül (pl. Lóvész). Az irtásokat szamóca, málna, szeder és elvétve áfonya uralja. A hegyhátak a kiterjedt gyepavasok világa (pl. Pogány-havas, Gyimesek). Itt a szórfű, erdei sédbúza, a mirigylapu, kosborfélék, fekete és vörös áfonya, parlagi macskatalp, rezgőfű, szártalan bábakalács és számtalan egyéb lágyszárú növényfajta él buja bőségben.

A Csíki-havasok állatvilága azonos a Keleti-Kárpátok alacsonyabb térségeinek állatvilágával. Az emlősök közül a Gyimeseknek és a Csíki oldalnak legelterjedtebb ragadozói a barnamedve, a farkas és a róka. A vegyeserdők (és a keleti rész) vadállományát zömével a vaddisznó, az őz, a szarvas, a vadmacska, a ritka hiúz és borz, a nyest, a mókus és a pele alkotják. A madárvilág rendkívül gazdag, és a nagysasok kivételével szinte minden faj érintetlenül megőrződött (császármadár, gatyáskuvik, lappantyú, fehér és fekete gólya, barna, kékes és hamvas rétihéja, haris, fehérhátú és balkáni fakopáncs, fekete és háromujjú harkály, örvös légykapó, törpekuvik, tövisszűrő gébics, darázsölyv, hamvas küllő, uráli bagoly, fajdkakas). A kételtűek és hullók között olyan fajok is gyakoriak, amelyek a sokkal hidegebb Hargita övezetében nem honosak. Ilyenek az elvenszülő gyík, a foltos szalamandra és a törékeny gyík. A halak nemzetiségéből a legértékesebb a sebes pisztráng, bár elég szép számban előfordulnak a pér és paducfélék, a márna, a fejes domolykó és a kölönte is.

Tájkép, településkép, környezeti jellemzők

A táj mai megjelenésében az emberi tevékenység és a természet harmonikus együttműködése fejeződik ki. A fenyőerdőket gondosan művelt kaszálók és legelők övezik, míg a kisebb lejtésű területeket keskeny, szalagszerű szántók színesítik. A kistérség csíki oldala inkább dombvidéki jellemzőket mutat, míg a gyimesi rész egyértelműen hegyvidéki terület. A magasabb részokről csodaszép völgypanoráma, a lejjebb fekvő részeken kedves patak völgyek ejtik ámulatba a kirándulót. A települések a kistérségi társulás csíki és gyimesi részén is az alacsonyabban fekvő területeken, völgyekben, patakok mentén alakultak ki. Ugyanakkor a hegyekben nyári szállásokkal és esztenákkal találkozunk, amely az állattartó gazdálkodást folytatók fontos élettere ma is.

A kistérség építészeti hagyományai három meghatározó népcsoporthoz, a székely, a csángó és az örmény lakossághoz kötődően karakteres különbségeket mutatnak. A kistérség egyik legizgalmasabb településföldrajzi öröksége, hogy itt a mai napig felismerhető az ősi halmaztelepülések szerkezete, amely a mai Magyarországról már szinte teljesen eltűnt. A székelység katonai-határőrző feladatából fakad, hogy egy-egy falun belül további szűkebb közösségek is kialakultak, akik egymásnak védelmet nyújtottak, és ünnepeiket is együtt ülték. A településeken belül ezeket az önálló településrészeket tizeseknek nevezik, ami utalhat a katonai szervezet alapegységére, a tizedre is.

A természet és az ember együttélése kifejeződik az építésben is. A legbővebben rendelkezésre álló nyersanyagra, a fenyőfára alapozottan boronafalas, zindelyfedésű házak voltak a jellemzőek, amelyeket fokozatosan vált fel a téglá. Ma már – több településen sajnos dominánsan – igen elterjedtek a szocializmusban uniformizált házak, és legújabbban a nyugat-európai országokétól legfeljebb csak rikító színeiben különböző modern stílusú vagy éppenséggel stílustalan épületek.

A székelység régi portái a szántóföldi gazdálkodás adta jómódot tükrözik: házaik nagyobbak. A két- és háromsztatú házak jellemzőek, melyeket nagyméretű és változatos gazdasági épületek vesznek körül.

A gyimesi csángók házai szerényebbek, a nagy lakóépületek ritkábbak a relatív szegénység miatt, amelynek fő oka, hogy a meredek hegyoldalakon való legeltetés és kaszálók használata mellett csak kis területeken lehetséges a szántóföldi gazdálkodás. Ez csak szerényebb megélhetést tett és tesz ma is lehetővé. A kétosztatú házforma a jellemző, puritán, de megkapóan szép épületdíszítési és lakberendezési megoldásokkal.

A harmadik, a településképet Csíkszépvízen meghatározó építészeti különlegessége a térségnek az örmények építészete. Az örmények kereskedő, illetve későbbi polgári szakmáikból következően építészetiük egy jóval magasabb életszínvonalat és kozmopolitább műveltséget tükröz. Csíkszépvízen volt egykori központjuk, ahol a főtéren ma is állnak, és részben már felújításra kerültek igényes ízlésű, “városias” lakóházaik.

A települések építészeti összképe tehát igen vegyes: ősiség és modernitás keveredik benne. Sok a szépen faragott, esetenként festett székelykapu, és örvendetes módon az újépítésű házaknál is gyakran állítanak ilyet - mintegy státus szimbólumként. A nyitott szemmel járó lépten-nyomon rácsodálkozhat egy-egy különleges építészeti-épületdíszítési bravúrra, különlegességre. (A nevezetesebb épületek felsorolását a vonzerőleltárban szerepeltetjük.)

A települések képét nagyban befolyásolja a települések belső útjainak sokszor igen rossz állapota, aszfaltozatlansága, kátyús-pocsolyás jellege. Ugyanakkor a térségben is, csakúgy mint Románia más területein, rohamos ütemben folyik az utak burkolatának javítása és az aszfaltozatlan utak szilárd burkolattal való ellátása. Így 2007-2008 folyamán is több kistérség főutcáját is leszfalozták/leaszfalozták. A helyzet tehát gyors ütemben javul.

Az utak széle, az árokpartok többnyire gondozatlan benyomást keltenek: a háziállatokkal lelegeltetett árokpartokon a díszítésül szolgáló növényzet, így a sövények, virágágyások ritkák. De általában is elmondható, hogy kevés a településképet szépítő színes virág: a virágosítás a közterületeken szinte ismeretlen (Csíkszépvíz és Csíksomlyó e téren az üdítő kivételek).

A turizmus, de a helyi közélet szempontjából is kedvező, ha egy településnek van főtere, ami a kistérség településein ritka: Csíksomlyón és Csíkszépvízen találkozhatunk velük. Pihenőhelyek, utcabútorok is e két településen találhatók.

A személtelés problémájával szintén foglalkozni kell, mert bár egyelőre nem szembeötlő a jelenség a Társulás területén, de már rövid távon is a hulladékmennyiség gyors növekedésével kell számolni, ami egyfelől nehezíti majd a kommunális hulladék biztonságos, a lakosság és a turisták zavarása nélküli elhelyezését, és az utcai személtelés gyakorisága is növekedhet.

Megközelíthetőség

A kistérség nagyjából Románia közepén fekszik, így belföldi viszonylatban, stratégiaileg jó, központi helyzetűnek mondható.

A fő küldőpiacot képviselő Magyarország irányából azonban a megközelíthetőség számos kívánnivalót hagy maga után. Hiába a mindössze 700 km-es távolság közúton (légvonalban mindössze 500 km) Budapest és Csíkszereda között, autópálya és a falvakat elkerülő autóutak híján kb.14 óra menetidőre (rövid pihenőket tartva) számíthat a Csíkszeredába Budapestről személygépkocsival útnak induló. Ez annyit jelent, hogy egy óra alatt átlagosan mindössze 50 közúton megtett kilométerrel, légvonalban pedig mindössze 36 km-rel kerül közelebb úticéljához. Ez a kedvezőtlen érték a romániai oldalon mutatkozó közlekedési infrastruktúrális hiányosságoknak tudható be, hiszen a magyar oldalon csaknem egészen az államhatárig autópályán közlekedhetünk. (Érdekes tény, hogy a Michelin cég által fenntartott viamichelin.com 8,5 órára becsüli a menetidőt, ami erős alulbecslése a valós menetidőnek, és csalódást kelthet az erre alapozóban.)

Érdemes elgondolkodni azon, hogy Budapestről 14 óra alatt északi, déli vagy nyugati irányba indulva milyen messzire juthatunk el, milyen turisztikai attrakciók találhatók azon a területen, amely egy ilyen 14 órás körpásztá belsejébe esik.

Közúti közlekedés

A kistérség Budapest felől az M3-as autópályán, majd a határ román oldalától a következő útvonalon érhető el a legpraktikusabban: 1. számú országos főút /Bors-Nagyvárad-Torda/ – 15. számú országos főút /Torda – Marosvásárhely/ – 13. és 13/A. számú országos főutak /Marosvásárhely – Csíkszereda/ - 12. számú országos főút Csíkrákos felé, amelyről lekanyarodva Csíkszentmihály és a hozzá tartozó települések érhetők el, vagy a 12/A. számú országos főúton Csíkpálfalva, Csíkszépvíz és a gyimesi falvak felé.

Csík vidékének utazási tengelye a megyeszékhelytől észak felé a 12-es és a 15-ös út mentén: Csíkszereda - Gyergyószentmiklós (60 km) - Maroshévíz (102 km) - Borszék (132 km) - Gyergyótölgyes (152 km); dél felé a 12-es úton: Csíkszereda - Csíkkozmás (22 km) - Tusnádfürdő (32 km) – Brassó (98 km). A 12A úton Csíkszereda - Csíkszépvíz - Gyimesközéplak vonalon Hargita megye keleti határáig 39, a történeti országhatárig 45 km-t kell megtenni.

Az országos és a megyei főutak jól járhatóak, sok helyütt megtörtént az utak újraaszfaltozása. A főutakról letérve azonban meglehetősen rossz minőségű, lassú haladással mégis biztonságosan járható aszfaltozott vagy murvás utakat találunk. Ilyenek a kisebb falvakat összekötő utak is. Ezeket rendszeresen kátyútlanítják, illetve egyre több településen aszfaltozzák, újraaszfaltozzák.

A téli közlekedés még havazás esetén is biztonságos: az utakról rendszeresen eltörlik a havat, illetve attrakolják azokat, azaz olyan egyenletesre döngölik, hogy a rajta való közlekedés sokszor könnyebb, mint egy-egy esősebb nyári időszakban.

A közlekedés biztonságához, az utas biztonságérzetéhez és kényelméhez nagyban hozzájárul, ha megfelelő útszéli tájékoztató táblák segítik tájékozódását, üdvözlőtáblák fogadják, és ha lehetősége van kiépített, jól felszerelt pihenőhelyeken megállni. Sajnos e tekintetben meglehetősen rossz a helyzet: kevés és szerény állapotú, sehogyan vagy alig éppen felszerelt pihenőhelyekkel találkoztunk. A tájékozódást segítő fontosabb táblák megvannak, de állapotuk igen leromlott, színük megfakult. Információs térképtáblával egyedül Csíksomlyón találkoztunk. Az utcanévtáblák és a főútra való visszatalálást segítő eligazító táblák sok helyütt teljesen hiányoznak. A műemlékek felé többnyire mutat valamilyen kisebb, nehezen észrevehető, kopottas tábla, azonban a műemlékeknél már csak kivételesen találunk annak történetéről, jelentőségéről kulturált formában, jól látható helyen kitett, esetleg többnyelvű információs táblát.

A településekre érkezőt csak ritkán fogadja üdvözlőtábla, s azok is igen megkoptak már. A helységnévtáblákra a kétnyelvűség (román, magyar) a jellemző, ami megfelel a hatályos román törvényi szabályozásnak: az olyan településeken, ahol a kisebbségi lakosság aránya eléri a 10%-ot, kötelező a helységnév táblán az adott kisebbség (a Társulás területén a magyar) nyelven is feltüntetni a település megnevezését.

Nehezíti a közlekedést, illetve rontja a turista biztonságérzetét a helyiek sokszor igen merész vezetési stílusa, a szabályok áthágása, valamint az, hogy – egyéb út hiányában – sok a főúton közlekedő kerékpáros, valamint az ökrös és a lovas szekér.

Vasúti közlekedés

A Kistérségben Csíkpálfalva és Csíkszépvíz kivételével minden község elérhető vasúton. Csíkszeredába a Budapestről induló Korona Expressz 13 óra alatt jut el, éjszakai menetrenddel. A Csíkszeredából Gyimesbe tartó vasútvonal különleges turisztikai érték – ipartörténeti vonatkozásainak és lenyűgöző szépségű útvonalának köszönhetően. E szakaszon több völgyhíd és egy alagút teszi változatossá az utat. A Gyimesbükki

vasútállomáson vasúttörténeti kiállítás is várja az érdeklődőket. Ezek az adottságok nincsenek összekapcsolva, turisztikailag kidolgozva, kihasználva: hétvégén is ritkák a vonalon a menetrend szerinti vasúti járatok, és nosztalgia szerelvények sem közlekednek rajta.

Kerékpárutak

Kiépitett kerékpárúttal a Kistérség falvaiban nem talákoztunk. Csíksomlyón a Szék útja átépítésével egy még idén (2007) elkészül. Kerékpározásra alkalmas kisforgalmú út számos található a Kistérségben, de a helyi útburkolati hiányosságok miatt leginkább a hegyikerékpárral való közlekedésre van mód.

Gyalogos túraútvonalak

A Kistérség bejárása nem igényel különleges fizikai állóképességet: a turistautak viszonylag könnyen járhatók. A turistaösvények jelzései azonban meglehetősen elhanyagoltak, hiányosak, ezért a tájékozódás nehézkes, ami sajnos leszűkíti a túrázásra vállalkozók körét. Eligazító tábla sehol sem segíti a turistát. Esőbeálló, pihenő- és piknikező helyek, kijelölt tűzrakóhelyek a Térségben egyelőre kevés helyen található, de a legfrekvenciáltabb kirándulóhelyeken - egy fejlesztési projekt keretében - 2008-ban ezek kiépítésére várhatóan sor kerül.

Légiforgalom

A Kistérséghez legközelebb fekvő közforgalmú repülőtér Marosvásárhelyen (147 km) található. Várhatóan ez év szeptemberében kezdik meg a Kistérséghez kb. 50 km-rel közelebb eső brassói (vidombáki) repülőtér építését, amely a tervek szerint 2010-re válik alkalmassá személyforgalom fogadására.

Gazdasági szerkezet

A turizmus gazdasági jelentősége a Kistérségben

A polgármesteri hivataloktól beérkezett információk alapján a Kistérség településein a turizmus gazdasági jelentősége kicsi. A településeken idegenforgalmi adót nem szednek. A turisztikai vállalkozóktól beszedett iparüzési adó értéke is elhanyagolhatóan alacsony.

Lakosság hozzáállása a turizmushoz, a turistákhoz

A polgármesterekkel és a szálláshely-szolgáltatókkal készített felmérésünk és személyes tapasztalataink alapján a kistérségben pozitív hozzáállásról, igazi, szívből jövő vendégszeretetről, valódi érdeklődésről számolhatunk be a vendégek irányában. A Térség településein a falusi vendéglátók példaértékűen szíves vendéglátással fogadják vendégeiket.

A Gyimesek völgyében a főút melletti kereskedelmi és vendéglátóipari egységekben azonban inkább barátságatlanságot tapasztaltunk, ami talán a főútról betérő sokféle ember iránti bizalmatlanság jele, de amit barátságos odafordulásunk semmiképpen sem indokolt. Ez a jelenség azonban a patak völgyek irányába haladva mérséklődött, és elmondható, hogy minél távolabb jár az ember a főúttól, annál közvetlenebb a fogadtatás.

Ugyanakkor tudható, hogy a magyarországi vendégek iránti kiemelt szimpátia a 2004. december 5-i népszavazás óta jelentősen csorbult, és főleg a városiasodó lakosság körében akár az ellenkezőjére is fordult.

Többször és több helyütt (Csíksomlyó, Gyimesbükk: vasútállomás, Rákóczi-vár) is találkoztunk az alkalmi koldulás jelenségével, jellemzően roma etnikumú gyerekek és asszonyok részéről, ami kedvezőtlen benyomást, zavart kelt a turistában, s ezért semmiképpen sem kívánatos a Kistérség egyetlen településén sem. Természetesen, tenni ellene igen nehéz.

Népesedési jellemzők

A kistérség lakosainak száma 2007-ben 23.000 fő. Az átlagos lélekszám 700 fő, azaz a kistérség települései jellemzően kicsi méretűek. Város nincs a Társulás területén.

A települések többségében - a polgármesteri interjúk alapján - pozitív a természetes demográfiai egyenleg, de megdöbbentő a vándorlási egyenleg negatívuma, ami elsősorban a Magyarországra áttelepülők nagy számára vezethető vissza.

Néprajz, történelem

Csíki székelyek

A csíki székelyek az Olt felső medencéjében élnek, melyet a Keleti-Kárpátok és a Hargita vesznek közre. A magyarság Erdélyben a legkésőbbben ezen, az akkoriban teljesen lakatlan tájon (12–13. sz.) telepedett meg. Csík Erdély és a Székelyföld viszonylag békésen és egységesen fejlődött vidékei közé tartozik. 150–200 év óta túlnépesedett terület, ezért lakossága nagy számban vándorolt ki Moldvába és a Gyimesekbe.

Csík mai központja a több faluból kisvárossá növekedett Csíkszereda. Falvai, melyek Felcsíkban nagy kiterjedésű óriás faluk, az Olt közelében és az abba ömlő patakok mentén helyezkednek el. Csík 1876-ig önálló székely közigazgatási egység volt, ekkor alakult vármegyévé. Hozzá tartozott a földrajzilag különálló, de hasonló fejlődésű Gyergyó és Kászon, valamint a Moldvába folyó Tatros patak felső völgye (Gyimesek). Csík lakossága túlnyomóan római katolikus vallású magyar. Fő megélhetési forrásuk egészen a legutóbbi időkig, a szűkös földművelési lehetőségek mellett, a havasi állattartás, fafeldolgozás és az erdélyi, valamint a moldvai mezőgazdasági idénymunka volt. Jóllehet Csík jellegzetes kultúrájáról és pompás népművészetéről híres, a kevésbé ismert magyar néprajzi tájak közé tartozik.

A székelyek népi műveltsége alapjaiban és fő vonásaiban éppen úgy azonos a magyarok más etnográfiai csoportjaival, mint nyelvük, csupán történetük, elzártságuk következtében számos régiséget őriztek meg, és földrajzi környezetük befolyásolta kultúrájuk alakulását. Életmódjukat három szóval lehet jellemezni: erdő, havasi pásztorkodás, földművelés. Az erdei gyűjtögetés igen fejlett, a fa megmunkálásához a legtöbb székely ért. A kölcsönös segítség, a kaláka igen elterjedt náluk, így szomszédok, rokonok és barátok segítségével fából építették házaikat, csűrjeiket. Monumentális

faragványaik közül kiemelkednek a székely kapuk és a temetők fejfái. A havasi állattartásban egykor a ló és a szarvasmarha játszott a fő szerepet, újabban elsősorban juhokat tartanak. A faragásokon kívül nagy szerepet kapnak díszítőművészetükben a szőttesek, varrottasok. Viseletük székenként különbözteti meg őket.

Szellemi kultúrájuk rendkívül gazdag. Népdalaik, különösen pedig népballadái a legrégebbi rétegtől a legújabbig szebbnél szebb változatokat őriznek. A népmesék, a mondák különböző fajtái a paraszti összejöveleteken máig kedveltek. Énekes és hangszeres népzenejük éppen úgy nagy múltra utal, mint táncaik.

A székelyek történetük során sokszor arra kényszerültek, hogy kisebb-nagyobb csoportjaik felkerekedve új hazát keressenek, így 1764-ben a Habsburg császári katonaság által rendezett szörnyű vérengzés után sok ezer székely a Kárpáton kívülre és részben belülrre menekült (csángók).

Gyimesi csángók

A Tatros völgye átjárót képez Moldva és Erdély között. A Tatros völgyében és annak jobb és bal oldali mellékágaiban is egymást érik a tipikus hegyvidéki települések, meredek domboldalak, zöldellő legelők és sötét fenyvesek alatt. A Gyimes név eredetének magyarázata szerint olyan hely, ahol sok a gímszarvas. A völgyet részben csíki, részben moldvai menekültek telepítették be. Kiemelkedően gazdag népköltéssel és párját ritkítóan széles skálájú néptánc-hagyománnyal rendelkeznek. A gyimesi csángók szerint őseik a katonai szolgálat elől futottak erre az erdős vidékre, ezzel kapcsolatos a csángó szó eredete is: csángó az, aki "elcsángált" (elment) a közösségtől. Benkő Károly (1853. II. 62-68) említi, hogy az elszármazási helynek megfelelően a "Gijmes havasi falvakat több falu bírta: Csíkszentmiklós 1/5-ét, Borzsova 1/5-ét, Csíkszentmihály 1/5-ét, Szépvíz pedig 2/5-ét".

A csángók bujdosásukkal magyarázzák a moldvai csángókéhoz hasonló öltözetüket is. Ezt azért használták, hogy megtévesszék az őket üldözőket, hogy azok ne ismerjék fel bennük a szökött székely katonát. A Gyimes-völgyében nem találhatóak ún. tömör falvak, csak tanyatelepek, ezek pedig "patakokra", "patak völgyekre" oszlanak, melyek sokszor egy-egy családnév után kapták nevüket. (Pl. Antalok pataka)

Mivel kevés a szántóföld, a gazdasági élet alapját az állattenyésztés, a pásztorkodás, a fafeldolgozás, fakereskedelem és a háziipar képezi. Mind a Tatros völgyében, mind a "patakokban" a nagykiterjedésű természetes kaszálók elsősorban a szarvasmarhatenyésztésnek, míg a havasi legelők a juhtenyésztésnek kedveztek. A havasi legelők birtokbavétele fokozatosan történt: az "erdőlés" nyomán egyre több természetes kaszálót tudtak hasznosítani. A csángó életmód egyik sajátossága a kalibázás. Tavasszal a gyimesiek kiköltöztek állataikkal a nyári szállásra, majd ősszel, Szent Mihály napja körül hazaköltöztek a téli szállásra.

A gyimesi ember az önellátásra rendezkedett be, különösen az épületek építése, az élelem, ruházat előállítás terén. Mindezt az östermelés alapfokon ma is tudja biztosítani.

Sajátosan alakultak e vidék néprajzi hagyományai is. A vidék gazdag népi táncagyományokban, mondavilágban és dallamkincsben. A parasztzenészek egyik sajátos népi eszköze, a gardon (teknő alakú, húros ütőhangszer) puhafából készül. A gyimesi csángó magyarok legfőbb szórakozási alkalma a tánc volt. A szakemberek közel 35 féle táncalkalmat és mintegy 30 táncfajtát tartanak számon. A táncrendből napjainkra a fiatalok is ismerik a magyarost, a csárdást, a németest és a hejszát. A hetvenes évek táncrendjében szerepelt még a hétlépés, az egytoppantós, a háromtoppantós, a sormagyaros, a talján polka, a háromsirülős, a balánkáé, a moldvai, a csoszogtatós, a keresely, a sántanémetes és a polka, valamint ismeretes még a békási ruszka. A nagy zenészdinasztiák mára már sajnos kihalóban vannak.

1.2. A turisztikai kínálat jellemzői

1.2.1. Vonzerők

Jelen fejezetben a Pogány-havas kistérségben található, a turizmus iparág számára (is) értékes, hasznosítható alapadottságokat vesszük számba. Ezek egy része természeti adottság, más része ember alkotta - épített és szellemi - örökség, illetve létesítmény. Ezeket a turisztikai céllal hasznosítható adottságokat nevezzük vonzerőknek vagy más szóval attrakcióknak. Tanulmányunkban a vonzerőket a fejlesztési munka szempontjából a leghasznosabb módon, piaci szemlélettel közelítjük meg, s ezért a turista motivációi szerint csoportosítjuk. Ez annyit jelent, hogy a csoportosítás fő szempontja az, hogy mi az utazásra indító ok, azaz milyen az az elvárás, igény, amelyet a turista az utazással szemben támaszt, mi az elsődleges célja az adott úticél (desztináció) felkeresésével. Természetesen egyetlen turista is szélesebb érdeklődési körrel bírhat, s ezért az alábbiakban szétválasztott motivációs területek kiváltotta vonzó hatás összeadóhat, illetve együttesen fejthet ki olyan hatást, ami a potenciális utazót az adott térség meglátogatására bírja.

A turizmus regionális jelenség: a turista, ha egy területet felkeres - a nemzetközi tapasztalatok tanúsága szerint - egy kb. 40-50 km-es körzetben elérhető szabadidős lehetőségek, attrakciók alapján dönt, illetve ezeket látogatja meg. A fejlesztési munka során ezért mi sem korlátozhatjuk vizsgálódásunkat és a későbbiekben a fejlesztési projekteket a Kistérség területére, mert a turista nem ebben a számára kicsi területben gondolkodik, illetve nem is ismeri, de nem is érdekli a hivatalos kistérségi lehatárolás. Ezért mi valamennyi turisztikai téma vizsgálatakor kitérünk az adott témához kapcsolódó regionális kapcsolódási lehetőségekre. Mivel azonban a Csíksomlyó (turisztikailag legfrekvenciáltabb hely) középponttal számított 50 km-es körpásztá egy attrakcióban igen gazdag terület, ezért ennél a – jelen tanulmány korlátaiba ütközve – az 50 km-es körzetből csak a legfontosabbakat, illetve részletesen a szűkebb régió attrakcióit tudjuk felsorolni, s ezért általában a “további kutatást igényel” (t.k.i.) jelöléssel élünk.

1.2.1.1 Természeti adottságok és természeti adottságokon alapuló vonzerők

A Térség természetes növény- és állatvilága erdei jellegű, hisz eredetileg egész Gyimesvölgyét és a Csíki-havasokat erdő borította. A környező fenyvesek gazdag növényvilágából e helyütt csak a turizmus ágazat számára közvetlenül hasznosítható fajták közül emelünk ki néhányat. Ilyenek a gyümölcsök, mint például a fekete és piros áfonya, a vadegres, a vadribizli, a málna, a szamóca és a csipkebogyó. A gombák közül a róka-gomba, a galambica és az őzlábgomba terem nagy bőségben. Igen jelentős használati értékkel bír továbbá a fenyvesekben termő több mint 30 fajta helyiek által ismert gyógynövény.

A magán- és állami erdők kihasználása a gombaszedés, gyógynövénygyűjtögetés és erdei gyümölcsök gyűjtése útján történik. Az erdei növények, mint az áfonya, a csipkebogyó, a szamóca, a málna és a szeder feldolgozása lekvárfőzés formájában történik, saját használatra, csakúgy, mint a különféle gyógynövényekből (ezerjófű, surlófű, gyertyánfügyökér, stb.) teafüvek készítése. A gyűjtögetés elsősorban a térségben élő roma háztartások számára biztosít megélhetési lehetőséget, akik az erdőben szedett gyümölcsöket, gombákat, gyógynövényeket a palánkai vagy a csíkszeredai piacon értékesítik. A falusi turizmus keretein belül azonban nagyobb haszonkulcsok lennének elérhetőek (házilekvárnak, szörpnek, egyéb terméknek feldolgozva, ill. a szedést szabadidős programként ajánlva).

Úgy tűnik azonban, hogy már ma is hiányzik e téren a fenntarthatóság biztosítása: az amúgy is leszedésre kerülő gyümölcsök jobb hasznosításán túl a leszedett mennyiséget addig növelni nem szabad, amíg az értékes növényállomány fennmaradása, esetleges bővítése nem biztosított. Egyes helybeliek tapasztalata szerint a gombaállomány, de a többi gyűjthető növény is megsínyli, hogy olyan sokan szedik, és többen úgy érzékelik, hogy ma már sokkal kevesebb van belőlük, mint volt akár csak tíz évvel ezelőtt is. E téren azonban információink ellentmondóak.

Az erdők állatvilága hasonló változatosságot és gazdagságot mutat, olyan Európában már kihalófélben lévő állatfajtákkal, mint a medve, a fajdkakas, a szarvas és a hiúz. A vad az állam tulajdona, a csíkszeredai központú Erdészet kezelésében áll, de Felsőlokon és Középlokon is kiadták a helyi vadásztársaságoknak.

A térség hegyvidéki jellegéből fakadóan az éghajlat és a megművelhető földterület minősége a földművelés számára kedvezőtlen: a tél nyolc hónapig tart, s a rövid nyár alatt a legtöbb kultúrnövény nem érke be. A föld minősége igen gyenge, csak néhány igénytelen és hidegkedvelő növény termeszthető, amelyek egyben a helyi gasztronómia alapját is képezik: a burgonya, a káposzta, a hagyma, a répa, a retek, a tök, melyek – a burgonya kivételével – általában a háztartások saját fogyasztását fedezik. A gyümölcsstermesztés fejlettsége szintén alacsony, mivel a honos gyümölcsfák (alma, körte, szilva) csak minden 2-3. évben hoznak betakarítható termést, amelyből a helyiek házipálinkát készítenek.

A csíki részen még lombos erdők találhatók, s megterem a kukorica is, amely a Gyimesekben sehol nem található meg. Ez utóbbira jellemző az igen hűvös és csapadékos időjárás, ami azonban kedvez a hegyi legelők, kaszálók létesítésének, ahol hegyi pásztorkodást, félrideg állattartást folytatnak. Az állattartó gazdálkodásnak jellegzetes termékei a különféle tejtermékek, sajttellegű készítmények (ld. részletesen a gasztronómiai turizmus részben), melyeket többnyire a nyári szállásokon, a fából épített esztenákon készítenek el.

A Térség földrajzi adottságai nem teszik lehetővé intenzív mezőgazdasági technológiák alkalmazását, az elmaradottság felszámolásának máshol könnyebben alkalmazható technikáit, és a gépesítés is egyelőre alacsony szintű. Ez a - természeti adottságokon alapuló - turizmus szempontjából kedvező jelenség, hiszen a táj, a természet és az ember

kapcsolata kézzelfoghatóbb, archaikusabb, eredetibb: “igazi” falvakat talál, “igazi” falusi életformával találkozhat a turista, ami a falu-élmény fontos eleme. A lovakkal, tehenekkel vontatott szekerek, a szintén e haszonállatok segítségével végzett szántás, a pásztorok és nyájaik, gulyáik látványa, a kalákában, kézi erővel végzett “szénacsinálás” (szénaszedés) és “pityókalopás” (burgonyabetakarítás) mind a térség arculatának fontos részei, imázsalkotók.

A jövedelemszerzési lehetőségek a mezőgazdaságban mindig is korlátozottak voltak, ezért a lakosság a kiegészítő jövedelemszerzés egyéb formái felé fordult, így saját használatra és eladásra egyaránt készített és kisebb mértékben ugyan, de ma is készít háziipari termékeket (szóttések, ruházat, fazekas edények, bőrművesség, kovácsolás, stb.), melyek a turizmus iparág számára is hasznosíthatók. Napjainkban maga a turizmus is, a vendégfogadás és a programszervezés is ilyen kiegészítő jövedelemszerző tevékenységgé válnak.

Egészségturisztikai attrakciók

Az egészségturizmusban a látogatók alapvető motivációja az egészségi állapot megőrzése, a betegségek megelőzése (wellness turizmus), illetve annak javítása, gyógyítása (gyógyturizmus).

A kistérségi társulás területén számos olyan értékes adottság található, amely az egészségturizmus számára kiválóan hasznosítható. A Csík és a Gyimesek vidéke az ásványvizek és a gázömlések hazája, ahol nagy változatosságban fordulnak elő szénsavas, vasas, földes, alkalikus és radioaktív gyógyhatású ásványvizek. Az itt élők évszázadok óta hasznosítják az ásványvízforrásokat és gázömléseket ivó-, fürdő- és inhalációs kúrák formájában. A helyiek által borvíznek nevezett ásványvíz akkor keletkezik, amikor - vulkáni utóműködésnek köszönhetően keletkező és felfelé szálló - széndioxid felszín alatti vizekkel vegyül.

A Kistérség területén kiépített népi borvizes fürdő áll a vendégek rendelkezésére Csíksomlyón (Barátok feredéje, Mária forrás), Csíkszépvíz határában (Cibre fürdő), valamint Csíkcsobotfalva és Csíkcsomortán határában Kerekeger Feredő (Kerekeger-Láp – Izra Feredő) néven, melyet nagyon szépen kiépítettek 2006-ban. A Sötétpataki (Gyimesközéplak) forrásra épült gyönyörű fürdőépület sajnos jelenleg zárva van.

A vizek egy része be van már vizsgálatva, így gyógyító hatásuk ma már orvosilag is igazolható. Nagy előnye a kistérségi forrásvizeknek, hogy különfélék, s ezért több célcsoport igényeit is kielégíthetik:

- a Sötétpatak Fürdő vizét inkább fürdőkúráként hasznosították, és remélhetőleg hamarosan újra hasznosítani fogják reuma, idegmegbetegedések, nőgyógyászati problémák orvoslására,
- a Barátok feredéjénél évő Mária-forrás vizét elsősorban ivókúra formájában használják savhiányos gyomorgyulladás, székrekedés, hasmenés és másodlagos vérszegénység kezelésére.

A gyógyhatásokról Sötétpatakon, a Kerekeger-feredőnél és a Barátok feredejénél tábla tájékoztatja az érdeklődőt.

Érdekessége e fürdőknek, hogy nemcsak a testi egészség megőrzéséhez avagy visszaszerzéséhez nyújtanak segítséget, hanem lelki épülésünket is szolgálják: a természethez és alkotójához, Istenhez igyekeznek közelebb vinni az oda látogatót. A fürdők medencéje körül ezért gyönyörűen, mívesen megfestett táblákon elmélkedések, imák, gondolatok találhatóak - amellet, hogy instrukciókat is adnak a fürdő "szakszerű" használatához. A népi fürdőknek a test, a lélek és a szellem megújítására egyidőben való törekvése szép hagyomány (tradíció), de korunkban újra nagyon divatos is (holisztikus szemlélet). E megújított és megújulásra serkentő "élményfürdők" – információk hiányában - egyelőre nem kerültek fel a turizmus térképére.

A borvizek (fürdők és források) turisztikai hasznosítására regionális kezdeményezésben megindult a Borvízút megszervezése. A Borvízút egy első tematikus jellegű, regionális összefogáson alapuló turisztikai kezdeményezés Romániában, melynek kialakítására a Polgár-Társ Alapítvány által finanszírozott pályázat keretében került sor. A Kistérség területét is majdan érintő utat Románia szívében, Hargita megyében alakították ki. A Polgár-Társ Alapítvány, karöltve a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesülettel (CSTTE), 2000-rel kezdődően indította el a fejlesztési munkát, melynek alapjául sok száz gyógyhatású ásványvízfürdő, meg a több ezer ásványvízforrás létezése szolgál. A 2000 - 2003-as periódusban, a Polgár-Társ Alapítvány több olyan, a CSTTE által kezdeményezett sikeres projektet támogatott, amelyek a Borvízút részének tekinthetők, mint például Románia első felfüggesztett ösvénye a Mohos tőzeglápnban, a Nádas-fürdő felújítása vagy a tusnádfalusi Borvízmúzeum felépítése, valamint három ásványvízfürdő újjáépítése - más pénzalapok, a helyi adminisztráció és önkéntesek bevonásával.

Bár ezek a fejlesztések a Kistérség területén kívül esnek, mégis nagy jelentőséggel bírnak a Kistérség attraktivitásának növelése szempontjából: egyrészt csillagtúrák indíthatók a Borvízút révén ismertté váló helyekhez, másrészt a régió ismertségének, attraktivitásának növekedése a Kistérségbe "átruccanók" számát is növeli, harmadrészt adódik a lehetőség, hogy hozzákapcsolódjanak a kistérségi vállalkozások is a Borvízúthoz, amire a legjobb esélye a felújított Cibre-fürdőnek (Csíkszépvíz), a Barátok Feredejének (Csíksomlyó) és a Kerekeger-feredőnek van.

A Borvízút kiépítésének első szakaszához (40 km) a következő települések és borvízfürdők csatlakoztak: Csíkszereda – Szeredai-fürdő – Zsögöd-fürdő – Csíkszentkirály – Bors-fürdő – Csíkszentimre – Csíkszentsimon – Csatószeg – Verebes – Tusnád – Újtusnád – Nádas-fürdő – Lázárfalva – Nyírfürdő – Sószerék-fürdő – Csíkkozmás. Az út mentén, egy régi ösvényen, kerékpáros utat képeztek ki, amely kikerüli a forgalmas utakat, de érinti a térség történelmi, kulturális és természeti értékeit, az ásványvíz fürdőket és forrásokat, a térség védett területeit. A Borvízút második fejlesztési fázisának megvalósítása 2005-ben kezdődött el.

A téma stratégiai jelentőségű létesítménye a régióban a Tusnádon működő Borvízmúzeum is, mellyel szorosabb együttműködésben több területen is előrelépést lehet elérni a Térség egészségturizmusának fellendítése ügyében.

A Kistárség másik nagy egészségturisztikai értéke a jó levegője: a csíki oldal bizonyos részei és a Gyimesek olyan tiszta levegőjű helyek, hogy akár klimatikus gyógyhelyként is funkcionálhatnának. E téren hivatalos minősítésre – tudomásunk szerint - még nem került sor.

Egészségturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
klimatikus gyógyhely – tiszta levegő	Gyimes-völgy, Csíki-havasok
kiépített borvízforrások, kutak, népi fürdők: <ul style="list-style-type: none"> • fürdőkúráként reumatikus panaszokra, idegmegbetegedésekre, nőgyógyászati problémákra • ivókúráként gyomorbántalmakra, emésztőrendszeri problémákra, másodlagos vérszegénységre • inhalációs kúráként 	Csíkszépvíz (Cibre fürdő), Csíksomlyó (Barátok feredéje – Mária forrás), Gyimesközéplak (Sötétpataki Fürdő, Nagypatak – kádfürdő, Farkaspalló – kádfürdő), Csíksomortán/Csobotfalva (Kerekeger Feredő), Gyimesbükk (Százados kútja)
palackozott víz (Vraja Muntilor – Hegyek Varázsa)	Gyimesközéplak (Sötétpatak)
kiépítetlen borvízforrások	Lóvész határában, Gyimesközéplak határában, Csíkszentmihályon (Barakasza, Rompáca)
kénés-petróleumos-sós források (ihatatlanok)	Tatros völgye (a Szulca- a Csobányos, és a Tarhavas-patakok völgyeiben) pl. Gyimesközéplak, Gyimesbükk (Aldomáspataka, Aranyospataka)
gyógynövények (gyűjtés és –feldolgozás)	Csíki-havasok
Regionális kapcsolódás	
termálfürdő	Csíkszereda (Szeredai-fürdő, Zsögödfürdő)
gyógyfürdő, borvízfürdő	<ul style="list-style-type: none"> • Borvízút fürdői és települései: Csíkszereda, Szeredai-fürdő, Zsögöd-fürdő, Csíkszentkirály, Bors-fürdő, Csíkszentimre, Csíkszentsimon, Csatószeg, Verebes, Tusnád, Újtusnád, Nádas-fürdő, Lázárfalva, Nyírfürdő, Sósзык-fürdő, Csíkkozmas • Csíkszereda (Hamerock-strand) • Bálványosfürdő
mofetták	Csíkszereda (Zsögödfürdő), Lázárfalva (Nyír-fürdő), Tojai bűdösbarlang
borvízforrások	Hosszúaszó, Csobotfalva, Csíkszentmiklós, Csíkborzsova, Kászoni-medence: Fehérkő-, Répát-, Bor- és Veresszék-patakok völgye
Természetgyógyászati Központ	Adorjánfürdő (Csíkbánkfalva)
Borvízmúzeum	Nagytusnád

Vízitourizmus és vízhez kapcsolódó attrakciók

A vízitourizmus szűkebb értelemben olyan, elsődlegesen kikapcsolódást célzó turizmusforma, amelynek során a turista a kézzel hajtott csónakokat, a vitorlás jachtokat, illetve a gépi meghajtású járműveket közlekedési eszközként használja. A Kistérségben ilyen célra hasznosítható sem álló, sem folyó víz nem található, annak ellenére, hogy számos patak található a csíki, és különösen sok a gyimesi oldalon, aminek köszönhetően a Gyimes akár a "Patakország" elnevezésre is rászolgálhatna.

Jelen tanulmányban azonban egy kiterjedtebb értelmezést használunk, számbavéve valamennyi vízhez kötődő attrakciót és szabadidőeltöltési lehetőséget, így azt is, hogy remek gyermek- és csapatépítő program, de ökoturisztikai program is építhető rájuk.

Gyimesfelsőlokon horgászegylet is működik, de horgászjegyet csak Csíkszeredában lehet kapni.

Vízi- és vízparti turisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
ún. dugások, azaz gáttal felduzzasztott patakszakaszok: patakvízi fürdőzés	patakpartok
köves, kavicsos patakok: patakvízi gátépítés (gyermekprogram, csapatépítés)	patakpartok
patakmente mint vizes élőhely	patakpartok
patakmente mint természetes túraútvonal	Gyimesek völgye, Tatros mellékpatacai
horgászlat: pisztráng	Szépvízi víztároló (Csíkszépvíz), Tatros, patakok (Rálos, Cibre, stb.), Gyimesfelsőlok: Horgászegyesület
vízesés	Jávárdi-pataka (Gyimesközéplek)
vízimalom és posztványoló	Gyimesközéplek (Hidegségpataka)
strandfürdő	Kishavas Panzió (Csíkszépvíz)
Regionális kapcsolódás	
Szent Anna tó: csónakázás, fürdőzés	Tusnádfürdő
Gyilkos-tó: csónakázás	Békás
vízesések	Úzmezei víztároló
Olt folyó: csónaktúrák	

Természetjárás

A Kistérség gazdag természeti szépségekben. Különösen a Gyimes-völgy és a Csíki-havasok vonulatai nyújtanak lenyűgözően szép látványt. A térségben számos túraútvonal segíti a természetjárás céljából a térségbe érkezőket. Ezek a kijelölt túraútvonalak – a

Dimap túratérkép készítői szerint - nem kifejezetten nehezek, átlagos állóképességgel jól bejárhatóak. Vannak közöttük hosszabbak és rövidebbek, könnyebbek és nagyobb erőpróbát igénylők. Sajnálatosan kevés azonban a körséta, a körkirándulás, amelyek során a turista visszajuthatna arra a pontra, ahonnan elindult, azaz oda, ahol például a kocsiját hagyta.

Gond az is, hogy a túraútvonalak jelölései megkoptak és sok helyen hiányosak, de van olyan út is, amely sajnos javarészt jelöletlen. Erről a tényről tájékoztat a rendkívül informatív DIMAP-térkép, s így a turista, ha jól informált és kevésbé gyakorlott, illetve képzett kiránduló, már el sem mer indulni az ismeretlen terepen. Így számára ez a programlehetőség nem elérhető, nem hosszabbítja meg itt-tartózkodását, nem gazdagítja élményekben.

Roszbabik esetben a turista a jelöletlen útvonalak miatt eltéved, és ha nincs szerencséje, még harapós, agresszív fellépésű pásztorkutyákkal is találkozik, illetve bizonyos helyeken és időszakokban a barna medvék támadásának teszi ki magát, különösen ha nem csoportosan és nem hangosan beszélgetve kirándul. Aki ilyen kalandokba keveredik, az valószínűleg megfogadja, hogy ha épségben visszajut kiindulási pontjára, nem kíséri meg többé a túrázást e vidéken, és másokat is lebeszél róla.

Pedig gyönyörű panorámát nyújtó kilátópontok szép számban találhatóak a Kistérségben, amelyeket az említett DIMAP térkép is jelöl. A kilátópontokon a turisták kényelmét szolgáló infrastruktúra (pihenőpad, szeméttároló, esőbeálló, stb.) csaknem teljesen hiányzik. Kivétel e téren a Gyimesi-hágó, amelyen a parkolásra létesített helyeken szeméttárolók vannak kihelyezve, és a turistákat helyi temékeket árusító ajándékbolt is várja. Itt 2008-ban további turistabarát fejlesztések várhatóak.

A Kistérségben két kilátótorony található: az egyik Nagy-Somlyó hegyen, ahol valaha Nagy-Somlyó vára, az ún. Sóvár állt. Ma a 25 méter magas kilátón magyar zászló leng, ami a somlyói Nyeregből is láthatóvá teszi, és a sportosabb alkatú turistát kirándulni csábítja. A másik az ún. Hármaskőn található, amely Gyimesközéplokhoz tartozik.

Vadászlesek vannak a Kistérségben, ha számuk nem is sok.

A túraútvonalak kiinduló pontjainál, a túraútvonalak metszéspontjaiban tájékoztató térképtáblák egyelőre sajnos nem segítik, nem orientálják a kirándulót. A kevés számú kiránduló számára személygépkocsi parkolóhelyek létesítése egyelőre nem vált szükségessé (kivétel: Csíksomlyó, Gyimesi-hágó).

Téli kirándulásokra inkább lovas szánnal vagy motoros szánnal érdemes vállalkozni.

Kedvező jellegzetessége a Kistérségnek, hogy a szállásadók szívesen kalauzolják vendégeiket a természeti terepen. Ez egyelőre nem szervezett formában, inkább spontán történik. Képzett túravezetők, hivatalos túraszervezés keretei egyelőre csak korlátozottan, kevésbé ismertén állnak rendelkezésre a természetjáró turisták számára.

A Térségben tevékenykedik a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, melynek kiterjedt tevékenységi köre, aktivitása nagy fejlesztési potenciál a Kistérség turizmusa szempontjából.

Természetjáró turisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
hegyvidéki táj	Csíki-havasok, Tarkó-hegység
kilátópontok, természetes élményhelyek: források, kutak, patakok, vízesések, sziklák (pl. könnyen véshető "márványkő" - Gyimesközéplok, kőpatak (Háromkút – Gyimesközéplok)	Csíki-havasok, Tarkó-hegység csúcsai, gerincvonalai, Karakó-híd (Lóvész)
jelzett panorámás túraútvonalak, turistaösvények	Csíki-havasok, Tarkó-hegység
túraútvonalra jól felfűzhető épített attrakciók (lásd az épített örökség résznél)	Gyimes-völgy, Csíksomlyó, Szt. László-téma
kilátók	Nagy-Somlyó hegy (Csíksomlyó), Hármaskő (Gyimesközéplok)
Regionális kapcsolódás	
Békás szoros - Nagyhagymás Nemzeti Park	Békás-szoros, Súgó szoros, Nagyhagymás-Feketehagymás-Egyeskő
Hargita hegység	
Bodoki-hegység	

Ökoturizmus

Az ökoturizmus a természeti értékek, természeti területek megismerésére, tudatos ismeretszerzésre, tanulásra irányuló olyan turizmusforma, amely természetkímélő módon, a természetvédelmi prioritások biztosításával valósul meg az arra alkalmas területeken. Az ökoturizmus tartalmazhat kulturális elemeket, a hagyományos kultúra megismerését is, azonban a fő motivációt a természeti értékek alkotják.

A Pogány-havas kistérség az ökoturizmusra kiemelkedően alkalmas terület, annak ellenére, hogy különleges természeti ritkaságokban nem bővelkedik, nincsenek hivatalosan természetvédelmi védeltséget élvező területei. Vannak azonban tájképi szempontból olyan csodálatosan szép részei, amelyek méltán válhatnak védetté, mint pl. Lóvész vagy egyes patakparti részek, de ezek értékére, jelenlegi állapotának megőrzésére még nem történt kezdeményezés.

A Csíki-havasok rejtett zugaiban, a kevésbé hozzáférhető helyeken több védeltséget élvező növényfaj is megtalálható: havasi gyopár, boldogasszony papucs, vitézvér, erdei szegfű, óriási kárpáti harangvirág, egyes encián fajták.

A Térségben található védett állatok is: apolló lepke, szarvasbogás, siketfajd, hajnalmadár, mogyorós tyúk (nyírfajd), fekete harkály, pele, nyest, nyuszt, menyét, vidra, hiúz, borz, törékeny gyík, elevenszülő gyík és foltos szalamandra. A védett fajok mellett azonban különlegesnek, ritkának számító növény- és állatfajok (pl. medve, farkas, szarvas, őz, róka) is élnek a Térségben, amelyek megléte jó alapul szolgálhat tanösvények, ökoturisztikai bemutató előadások, erdei iskolai programok tematikájának összeállításához, amellett, hogy a Kistérséget hazai és nemzetközi szinten is különlegessé teszik. Ugyanakkor a háziállatok, háziállatok is bevonhatók az ökoturisztikai ismeretterjesztés körébe.

A növények és állatok jellemzőinek, különlegességének, életének bemutatása érdekes ismeretanyag, amely interaktív, élményszerű bemutatása igazi attrakcióvá tehető, és mivel nem kell szorosan kötődnie a fellelési helyhez, fenntartható módon tudja növelni a Térség turisztikai attraktivitását - együtt a turisták természet- és térségszeretetének, környezettudatosságának fejlesztésével.

Jelenleg a Térség ökoturisztikai szolgáltatások (szuprastruktúra) terén messze elmarad a lehetőségeitől. Erdei iskola működéséről nincs tudomásunk, de tanösvények, látogatóközpont, kiadványok, szakszerű ökoturisztikai túravezetés sem szerveződött még meg a Kistérségben. Kedvező fejlemény ugyanakkor, hogy az ökoturisztikai fejlesztési terv alapjául szolgáló helyzetfeltáró tanulmány készítése már megkezdődött, és tanulmányunk készítésével egyidőben zajlik: egy nyertes pályázat keretében az e téren széleskörű tapasztalatokkal rendelkező, váci székhelyű Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány készíti.

A Kistérség természeti értékeit bemutató információs táblával egy helyen, mégpedig egy igen forgalmas, stratégiai helyen találkozhat a látogató: a Csíksomlyói Kegye templom közelében, az Imakert bejáratához és a Barátok feredejéhez vezető út mentén. Ez – az információátadás mellett - remek kiindulópont lehet a Kistérség ökoturisztikai tanösvényeihez, túraútvonalaihoz is.

A régióban, s így a Kistérségben is az ökoturizmus beindítása terén fontos szerepe volt, van és lehet a jövőben is a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesületnek, valamint a Polgártárs Alapítványnak, valamint az ökoturisztikai tanulmányt készítő Magosfa Alapítványnak is.

Ökoturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
védett növények	
védett állatok	
kiemelkedően szép tájképi részek	
ökoturisztikai tájékoztató tábla	Csíksomlyó (Imakert mellett)
ökoturisztikai fejlesztési program készül	
Regionális kapcsolódás	
Borvízút települései, fürdői és létesítményei	Csíkszereda, Szeredai-fürdő, Zsögöd-fürdő, Csíkszentkirály, Bors-fürdő, Csíkszentimre, Csíkszentsimon, Csatószeg, Verebes, Tusnád, Újtusnád, Nádas-fürdő, Lázárfalva, Nyírfürdő, Sószyék-fürdő, Csíkkozmas
Békás szoros - Nagyhagymás Nemzeti Park	

Az ökoturizmusba bevonható kulturális értékeket az ember alkotta vonzerőkről szóló részben mutatjuk be.

Vadászturizmus

A Kistérség vadászturizmusának alapjául a sok apróvad és nagyvad szolgál, s a vadászati élményt a táj szépsége és viszonylagos érintetlensége teszi még teljesebbé. "Hála" az egykori kommunista vezetők vadász-szenvedélyének Gyimesvölgye erdői Európa egyik leggazdagabb vadaskertjévé nőttek ki magukat, mivel különösen szigorú vadásztilalom alatt álltak az olyan értékes nagyvadak, mint a szarvas vagy a medve, melyeket a conductor előszeretettel vadászott - kollégái és vendégei kíséretében. Rajtuk kívül senki, még a vadászok sem lőhették ki az értékes állatokat. Egy-egy nagyszabású barbár vadászatra azután a helyi vadőrök, mint hajtók, gyakran több tucat értékes nagyvadat tereltek össze a magaslesekhez, s a meghívottak csak úgy lövöldöztek rájuk, mint a bábokra a céllövöldében. A túlzásba vitt vadvédelemnek a helyi gazdák itták meg a levét: jószágaikat gyakran "mocskolta" a medve, sőt, olykor a farkas is, ám ők nem védekeztek a felbátorodott vadak ellen.

A rendszerváltás utáni évek zűrzavarában, bár a vadásztársaságok rendelkezési joga formálisan sohasem csorbult meg, az állatállomány rohamosan fogyni kezdett: a helyi lakosok éppúgy, mint maguk a vadőrök, illetve a korán megjelenő nyugati vendégvadászok egyaránt jeleskedtek a vadállomány visszaszorításában. Mára az állomány a legtöbb fajtánál jóval kisebb, mint amit a terület eltartóképessége megengedne.

Napjainkban a helyi vadásztársaságok újra diszponálnak az állatállomány felett, módszereikben a nyugaton is megszokott módszereket igyekeznek követni: nyilvántartani a vadállományt, engedéllyel lövetni ki a megfelelő példányokat, gondoskodni a vadászidények pontos betartásáról, stb. Sajnálatos tény azonban, hogy az "örvvadász turizmus" is megjelent a térségben.

Egy, a Gyimesek fejlesztésére vonatkozó tanulmány a gyimesi oldalon a következő vadállományról tesz említést:

Állatfaj	Egyed-szám (db)	Állomány az 1989-es adatok %-ában	Példányonkénti érték (euró), kilövési áron számolva
Medve	10	30%	5000-12500
Híúz	40	73%	védett
Fajdkakas	40	46%	1100
Szarvasbika	20	58%	4-5000
Öz	240	93%	500

Ezen kívül a Kistérségben él még vaddisznó, nyúl, róka, farkas és egyéb erdei vad. Ezekre, valamint a csíki oldalon élő vadakra vonatkozóan nem rendelkezünk statisztikai adatokkal.

A vadgazdálkodás a Kistérségben elsősorban az erdőkre korlátozódik, azaz kisebb részben magántulajdonú területekre, nagyjából az állami erdészet, illetve a közbirtokosságok területére. A Gyimesekben a közigazgatási határokat követve a három községben székelő három vadgazdálkodási társaság diszponál a vadállomány felett. Önállóságuk csupán részleges: a kilövési engedélyeket nem ők, hanem a megyeszékhelyen székelő központ bocsátja ki, s részesedik a bevételekből is. Szintén megyei szinten állapítják meg az állatfajonkénti kívánatos állományszámot is; igaz, ennek meghatározásában pedig az országos központhoz kell igazodniuk. A szervezeti hierarchizáltság ellenére a községi vadásztársaságok autonómiája - a helyi vadászok megítélése szerint - elég nagy, ami elsősorban jó informális megyei kapcsolataiknak köszönhető.

Vadásztársaság a Kistérségben Csíkpálfalván és Csíkszentmihályon működik. A szentmihályi erdőket egy csíkszeredai vadásztársaság bérelte ki vadásztatás céljára a községtől, illetve a közbirtokosságtól. Ha a helyi vadásztársaság itt szeretne vadászni, akkor fizetnie kell a lehetőségért a szeredaiaknak.

A Kistérségre – csakúgy mint más területeken - jellemző a vadászturizmus zártkörűsége, elit klub jellege, ami az információszerzést, de a szélesebb körű piaci nyitást és a csomagánlatokba való bekapcsolást is hátráltatja.

Vadászházak, vadászlesek a Kistérségben egyelőre csak elvétve találhatók, pl. Csíkpálfalva területén.

Vadászturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Apró- és nagyvadak	Kistérség egésze
szervezettség	
Vadászház	...
Vadásztársaságok	Gyimesközéplak, Gyimesfelsőlok, Csíkpálfalva
Magaslesek	Csíki-havasok
Regionális kapcsolódás	
t.k.i. (további kutatást igényel)	

Kerékpáros turizmus

A kerékpáros turizmus olyan szabadidős turisztikai szegmens, melyben a résztvevők egy- vagy többnapos túra keretében a kerékpározást közlekedési módjuknak választják, de azt egyben kikapcsolódási formaként is élik meg. A kerékpáros turizmus speciális infrastruktúrát és szolgáltatásokat igényel: útvonal hálózatot, szálláshelyeket, táblarendszert, kerékpártárolási és –javítási lehetőségeket, kerékpárszállítási megoldásokat, kölcsönzőket, stb.

A Kistérség domborzati viszonyai és táji szépsége kiváló alap a kerékpáros desztinációvá váláshoz. Sajnálatos tény azonban, hogy a jelenlegi út- és terepviszonyok leginkább az extrém sport kategóriába tartozó hegyikerékpározásnak (mountain bike) kedveznek, miközben a szélesebb körben kedvelt közúti kerékpározás lehetőségei korlátozottak.

A közúti kerékpározás szempontjából a legkényelmesebb utak a kifejezetten kerékpárosok számára épített kerékpárutak - lehetőleg az autóutaktól távolabb, csendes és szép környezetben vezetve. A kistérségben kerékpárút nincs, várhatóan (2008) a Csíksomlyó felé vezető úton (Szék útja) lesz majd kerékpársáv.

A közúti kerékpárosok számára a kisebb forgalmú, de aszfalozott mellékutak is kedvezőek, de a kistérségben kevés az aszfalozott mellékút, és azok sem visznek el mindig a legszebb táji-természeti attrakciókhoz: sok érdekességhez csak murvás burkolatú, egyenetlen út vezet, ami olyan mértékben megnehezíti a kerékpározást, hogy az már rontja a turista biztonságérzetét, s ezáltal az élmény minőségét.

A kistérségi szálláshelyek – az infrastrukturális hiányosságok miatt amúgyis csekély számban megjelenő - kerékpáros turisták fogadására egyelőre nem készültek fel. Kerékpártárolókat azonban, amelyek eredendően a helyi lakosság számára készültek, már több helyen találni. Kerékpárjavítóról csak Ajnád községben tudunk, illetve a megyeszékhelyen, Csíkszeredában.

Kerékpárkölcsönzéssel egy turisztikailag frekventált, stratégiai helyen, a Gyimesi hágón nemrég megnyitott ajándékbolt foglalkozik, mely szolgáltatását a tulajdonos még néhány területen tovább kívánja fejleszteni: a védőfelszerelés kölcsönzését is és a kerékpárok indulási helyre való visszaszállítását hamarosan megoldja.

Kerékpáros túratérképpel (kiadvány), irányító és információs táblákkal, térképtáblákkal a Kistérsgben nem találkoztunk.

A Kistérsg környezetében, az alsíki területen már elkészült egy, a Borvízúthoz kapcsolódó kerékpárút vonal, illetve kisforgalmú, kerékpárral jól járható utak hálózata, melyet a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület kiadványban is népszerűsít. Az infrastrukturális és marketing jellegű kapcsolódás ehhez a kezdeményezéshez remek lehetőség a kistérsggi kerékpárosturizmus gyors(abb) piaci bevezetéséhez.

Kerékpárturisztikai vonzeróleltár	
Vonzeró, adottság megnevezése	Helyszíne
szép táji környezet	
változatos, kedvező domborzati viszonyok	
kerékpárkölcsönző	Gyimesi hágó (Füges-tető)
kerékpárszervíz	Ajnád
Regionális kapcsolódás	
kerékpárszervíz	Csíkszereda
kerékpárkölcsönző	Csíkszereda
Borvízút kerékpárúttjai és kiadványai	
t.k.i.	

Falusi turizmus

A falusi turizmus - definíció szerint - falusi térségben történő vendégfogadást jelent, mely jellemzően szálláshely szolgáltatást, étkezés biztosítását és olyan programok kínálatát foglalja magába, amelyek lehetővé teszik az adott vidék jellegzetes életformájának, hagyományainak megismerését – lehetőség szerint a turisták aktív részvételével.

A falusi turizmus bár az emberi kultúra része, azért került a természet alkotta vonzerőkön alapuló turizmusformák közé, mert a falu, a tanya lakói a természet által közvetlenül nyújtotta adottságokat hasznosítják, s így közelebb vihetik a – főként városi - turistát a természet megismeréséhez, a természet és az ember kapcsolatának megéléséhez. Az eredeti falusi életforma egyik fő értéke tehát mindenképpen a természetközelség, a természeti adottságokkal való közvetlen kapcsolat. Ezért a falusi turizmus alapfeltétele, hogy ez az "archaikus" kapcsolat – hagyományos falusi tevékenységek és mesterségek formájában - jelen legyen.

A Pogány-havas kistérség nagy előnye, hogy ez az eredeti falusi-vidéki életforma még adott: földművelés, állattartás, legeltetés, a közlekedés hagyományos módjai (lovasszekér, hintó, ökrös szekér), valamint a sok hagyományos eszközzel, kétkezi munkával végzett tevékenység, mesterség mind a hétköznapiak természetes foglalatosságai, amelyek a turista számára kuriózumként, érdekes másságként jelentkeznek. Bármennyire furcsa is, éppen a viszonylagos technikai elmaradottság válik az egyik legfontosabb turisztikai vonzerővé, s alkotja a Kistérség egyik legfontosabb vonzerejét. Ugyanakkor fontos látni azt is, hogy e téren Erdély egésze is értékes faluturisztikai térség, s ezért más tényezőkre, például a táji szépségre és a kulturális értékekre is szükség van ahhoz, hogy a Kistérség falvai kiemelkedjenek kínálatukkal.

Értékessé teszi e területet a magyar szó, a magyar nyelv általános használata is, ami lehetőséget ad a magyarországi turistának az itt élők jobb megismerésére - különösen az idegen nyelvet nem vagy csak gyenge szinten beszélők körében, de nagy élmény ez az idegen nyelveket beszélők számára is, hiszen több száz kilométerre az országhatártól találunk olyan területeket, ahol bármerre járnak, szinte csak magyar beszédet hallanak. Ez egyfajta otthonosság- és biztonságérzetet ad.

Ugyanakkor Magyarországról már eltűnt a hagyományos paraszti gazdálkodás, amit legközelebb az osztrák parasztgazdaságokban tapasztalhatna meg a magyar turista. Aki azonban a magyar szót és a hagyományos falusi élet-érzést egyszerre keresi (táji szépségekkel egyetemben), az szinte csak a Székelyföldön találhatja meg azt. Székelyföld területén belül pedig a Kistérségben kell olyan minőségű szolgáltatásokat létrehozni, amiért a magyarországi vendég ezt a kistérséget fogja választani – viszonylagos (!) nemzetközi vonzerőszegénysége és a nagy távolság, a hosszú utazási idő ellenére.

A falusi turizmust választó vendég szálláshely tekintetében is a helyi jellegzetességeket keresi, de általában nem akar lemondani a megszokott kényelméről sem, sőt annál jobbat is (el)vár. Ezért olyan szálláshelyet választ, amelyben a modern kényelem és szolgáltatások párosulnak az építészeti, belsőépítészeti, lakberendezési megoldások révén létrehozott népi(es) hangulattal, amit archaikusnak, a térségre jellemzőnek fogad el (még ha azok esetleg valójában nem is mindig autentikusak). E tényezők kombinálására találhatunk már több igen szép példát a Kistérségben, de akadnak sajnos e vonzó tényezőkkel mint lehetőségekkel egyáltalán nem élő szálláshelyek, illetve megfigyelhető az a sajátosság is, hogy vagy csak az egyik vagy csak a másik igényre helyeztek/helyeznek hangsúlyt, azaz:

- a) modernség – táji jellegzetesség nélkül, vagy
- b) a táji jellegzetesség – magas komfortfokozat nélkül kombinációk jelennek meg.

A falusi turizmusban ugyanakkor egyre nagyobb hangsúly helyeződik a programok, az egyes célcsoportok igényeire szabott extra szolgáltatásokra: a vendég számára különleges dolgokat kell tudni nyújtani, és erről természetesen időben informálni kell. A programkínálat a Kistérségben igen gazdag: a vendéglátók törekednek arra, hogy vendégeik szép élményekkel távozzanak. Sok lehetőség azonban kihasználatlan marad. Különösen az egyénileg (nem szervezett csoporttal) utazó turisták vannak e téren

hátrányban, akiknek szinte esélyük nincs arra például, hogy a híres gyimesi folklór bármilyen formájával találkozzanak.

A falusi turizmusnak van egy hagyományos, ma már klasszikusnak nevezhető módja, amikor is a vendég a szállásadójánál, annak saját otthonában kerül elszállásolásra. Ez a turizmusforma egyre inkább teret veszít. Az individualizálódó társadalommal bíró fő küldőterület, Magyarország lakosai egyre kínosabban élik meg, ha alkalmazkodniuk kell a háziakhoz, illetve minőségi (komfort) elvárásaiknak sem felel már meg ez a szállástípus. Természetesen mindig lesznek olyanok, akik éppen az ilyen szállást keresik, de ez egy szűk, és egyre szűkülő réteg, amelyre jelentősebb vendégforgalmat alapozni nem lehet.

A falusi élményt tehát úgy kell a turista felé közvetíteni, hogy közben megmaradhasson függetlensége. Lehetőséget kell teremteni számára, hogy bekapcsolódjon a falusi életbe, annak jellegzetes tevékenységeibe, de meg kell hagyni számára a választás szabadságát is.

A Gyimesben átélt falusi turizmus élményét nagyszerűen fogalmazza meg "Babárka és Mudman" egy interneten közzétett élménybeszámolójában, melyet az alábbiakban idézünk. Ezt az élményt kell tudni "korszerűen" átadni.

"Gyimes a földi paradicsom. Jómagam úgy tizenöt éve voltam itt először és rögtön az első alkalom óta honvágyam van ide. Volt, hogy heteket töltöttem itt nyaranta, mikor szénacsínálás ideje van és a csángók naphosszat a "havasban" kaszálnak, forgatnak, kazlat raknak, szekeret púposra halmoznak vagy lóval vontatják a völgybe ("legravitálják") a lánccal átkötözött szénaboglyát. Ilyenkor jövünk minden évben segíteni fogadott nagyszüleinknek, Néma János bácsinak és feleségének, Juliska néninek. Reggelire szalonnát, kenyeret, házisajtot kapunk és pálinkát, aztán vállra kapjuk a fagereblyét és a villát és irány a hegy. Ebédre puliszkát és hűvös kútvizet küld utánunk Juliska. Este aztán, hogy bekerült a széna, az állatok ellátva, pálinkázás közben előkerülnek a régi históriák, mókás történetek, s ha jó kedvük van, még táncrea is perdülnek az öregek. Furcsa, a mi fülünknek szokatlan ritmusú a zene és a tánc, ősinek tűnik az egy fából faragott zeneszerszám, a gardon, aminek húrját egyik kézzel csípi, másikkal egy fapálcával ütik. Mire leszállnak a párák völgybe, mi is behúzódunk a pajtába, a tavalyi szénába aludni. Alattunk egyet-egyet dobbant a ló, megszólal a tehén csengője, így alszunk el... De ha csak egy hétre, néhány napra jövünk is, kisimul itt mindenki. Hallgatjuk az öregek történeteit: a román időről és a magyar időről (mikor Erdély visszatért), Sebő Ödönről, aki a 32-eseknél szolgált és könyvet is írt a Gyimesi-szorosnál zajlott küzdelmekről, a "Csau-időről", mikor nehéz volt magyarnak lenni. Meg persze gazdaságról, elvett erdőről, kaszálóról, medvékről, lovokról, emberekről. Többet tanulhatsz itt ökológiáról és fenntarthatóságról, mint 10 egyetemi év alatt, többet hazaszeretetről, mint 100 könyvet elolvasva, ezer beszédet meghallgatva. Másfog jelenteni a Rákóczi-vár néhány kőhalomnál, eltolt határnál, történelmi eseményeknél..."

Ez tehát az alapélmény, azaz a falusi életforma megélése, ami a falusi turizmus fő motíválója, de természetesen a mérsékeltebb árak is kedvezően hatnak népszerűségének növekedésére.

Általánosságban érvényes, hogy a falusi turizmusra kedvezően hat a rendezett településkép, a házak jó állapota, a hagyományos építészet markáns megjelenése, a virágos, szép közterek, tiszta utcák, esztétikus, stílusukban odaillő utcabútorok (pihenőhelyek), és a biztonságérzetet nagyban befolyásoló közvilágítás. A Kistérség falvainak e tekintetben még sok a tennivalójuk.

Fontos tényező a helybeliek vendégbarát beállítottsága, amelyről e Kistérség lakói is messze földön, de legalábbis Magyarországon híresek.

A vendégek tehát élményt, falusi élményt keresnek, s e téren is számos, főképp a szállásadók által szervezett kitűnő program várja az idelátogatót. Ugyanakkor a programkínálat sok esetben spontán kedvességként, szíveségként jelentkezik, amiért a házigazda nem kér pénzt, pedig a szabadidejéből, energiáiból jócskán áldoz a vendég javára. Ezért kell átgondolni, hogy a programok miként válhatnak szervezettebbé, nagyobb hozzáadott értéket termelővé – továbbra is megtartva a barátságos, szívélyes vendég-házigazda kapcsolatot. A tudatos programkínálat-fejlesztés és a települési-térségi összefogások révén a turizmus ágazat jövedelmezősége növelhető, új munkahelyek és többletbevétel érhetőek el, és a vendég is több élménnyel távozhat.

Falusi turisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
szép táji környezet	Kistérség egésze
eredeti, "élő" vidéki életforma	Kistérség egésze
ma is élő régi mesterségek	Gyimesek völgye
régi épületek, falusi porták	Kistérség egésze
autentikus szálláshelyek	Kistérség egésze
programok, programlehetőségek gazdag választéka	Kistérség egésze
vendégbarát beállítottság	Kistérség egésze
magyar beszéd (összefüggő magyar terület)	Kistérség egésze
házi és háziipari termékek	Gyimesi falvak
helytörténeti, néprajzi gyűjtemények	Gyimesbükk, Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak, Csíkvacsárcsi, Lóvész
Gyimesi Hagyományőrző Tábor (Boros Panzió – Tectum Szállás)	Gyimesközéplak
Öreg kocsmá	Csíkszentmihály
Regionális kapcsolódás	
t.k.i. (további kutatást igényel)	

Téli sport- és hobbiturizmus

A téli sportolás magába foglalja mindazon szabadidős sportlehetőségeket, amelyek a téli hideg és csapadékos (havas) időjárásnak köszönhetően állnak a turisták rendelkezésére. A teljesség igénye nélkül a legnépszerűbbek: alpesi sízés, hódeszkázás (snowboard), melyek gondozott és felvonóval ellátott sípályák meglétét feltételezik – esetlegesen éjszakai kivilágítással, sízés szűz havon, sífutás (sífutópálya), szánkózás (sízóktól elkülönített szánkópályákon), korcsolyázás és szánozás.

A Kistérség terepviszonyai, a nagy kiterjedésű tar hegyoldalak, az éghajlatot jellemző különösen hideg és hosszan tartó téli időszak mind olyan tényezők, amelyek kiváló alapot adnak a téli turizmus beindításához.

A szükséges infrastruktúra azonban egyelőre nem épült ki – tökeigényessége és az elaprózott telekviszonyok, tulajdonviszonyok miatt. A Kistérségben három sífelvonó üzemel: egyik a Hidegségpatakához tartó Nyikaszeren (Csángó Panzió mellett, 300 m), a másik Csíksomlyón, a Salvator Szálloda közelében, a harmadik Csíkszépvíz határában (900 m). A pályák rövidek, és inkább csak a helyi igények korlátozott kielégítésére alkalmasak.

Szánkózásra kiválóan alkalmasak a tar hegyoldalak, de a fárasztóbb, kevésbé élvezetes hegymászás alól nem vonhatja ki magát a szánkózni szándékozó.

A sífutás az a téli sport, amihez nem szükséges felvonók költséges létesítése és üzemeltetése, sífutónyomvonalak kiépítése (mélyítése), gondozása, térképek, irányító- és tájékoztató táblák kirakása azonban igen. A térségben ez a kevésbé beruházásigényes téli sport sem szerveződött meg.

Jellemző téli sport tevékenység a Kistérségben a korcsolyázás, amire a Csíkszeredai Jégcsarnokon (egész éves nyitvatartás) kívül locsolt iskolaudvarokon és az időszakosan befagyó patakokon (Tatros, Rákos) adódik lehetőség. A Szépvízi víztárolón sajnos a korcsolyázás nem megengedett.

A helyiek télen lovas szánokon közlekednek, ami egyben turista attrakció is: kisebb, kellemes hangulatú kirándulásokat szerveznek a vendéglátók a kevés számú téli vendég számára.

Téli sport- és hobbiturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Hosszú és különösen hideg tél	Csíki-havasok, Tarkó-hegység
Tar hegyoldalak	Csíki-havasok, Tarkó-hegység
Sípályák felvonóval	Nyika-szer (Gyimesközéplak), Csíksomlyó, Csíkszépvíz (meredek, és az egyik leghosszabb a megyében: 900 m)
Lovas szánok és jól felkészített lovak	
Korcsolyázási lehetőség	Rákos patak, Tatros folyó, Ajnád (locsolással)
Motoros szánok	
Regionális kapcsolódás	
Csíkszeredai Jégcsarnok	Csíkszereda
Sípályák	Zsögöd, Hargitafürdő (Csíkszereda)
t.k.i.	

Egyéb természethez kapcsolódó sport- és hobbiturizmus

Az egyéb természethez kapcsolódó turizmus kategóriába tartozó turizmusformák igen sokfélék. Ide tartoznak azok az utazások, amelyeket sportpályák (sportcentrum), golfpályák és a különféle repülési lehetőségek (siklóernyőzés, vitorlázó repülés, sárkány- és siklórepülés, sétarepülés) igénybevétele, illetve valamilyen egyéb mozgásforma (nordic walking, tájfutás, tájékozódó futás, teljesítménytúrázás) motivál, valamint ide tartoznak a napjainkban egyre népszerűbb extrém sportok (barlangászás, sziklamászás), technikai sport vonalon a quadozás és a hegyi motorozás, de az egyre inkább hobbivá váló kempingezés is. A hobbiturizmusnak egy speciális, egyre népszerűbb formája az ún. geocaching (rejtekhely vadászat) is, ami a GPS (Global Positioning System) műholdas navigációs rendszer segítségével történő "kincskeresést" takar: amit valaki elrejt, azt megtalálhatják mások a navigációs koordináták segítségével.

A Kistérség adottságai csaknem valamennyi természethez kapcsolódó sport- és hobbiturisztikai ág számára kiválóak. Az infrastruktúra, a szükséges szolgáltatások azonban még többnyire nem épültek ki. A gazdasági növekedéssel párhuzamosan javuló életszínvonal várhatóan az ilyen jellegű szolgáltatások megjelenésének is kedvez majd.

Sportpálya, ami elsősorban foci pályát jelent, minden településen található, de sportcsarnok (Csíkszépvíz) és kondicionáló terem is van egy-egy településen, illetve van, ahol a foci pályát kivilágítható.

Golfpálya jelenleg nem üzemel a Kistérségben. Barlangászásra nem, sziklamászásra viszont van lehetőség, aminek helyszínét csak a benfentes helyiek ismerik.

Hagyománya van a főképp szervezeten bonyolított teljesítménytúrázásnak, tájfutásnak és tájékozódó futásnak is, amely eseményeket a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület szervezi.

A nordic walking a gyaloglás és a sífutás ötvözete, egyre divatosabb a fő küldőterületet képviselő Magyarországon. Ez a mozgásforma vitalitást és kikapcsolódást biztosít, természetadta és társas élményeket nyújthat valamennyi korosztályt képviselő turista (és helyi) számára. Két speciális bot segítségével a sportoló egész testét megmozgathatja, miközben nem terheli túl ízületeit és izmait. Ezért a Kistérségben feltörő gyógyvizek által vonzott idősebb, esetleg baleseti rehabilitációs igénnyel érkező vendégcsoportok számára kiváló kiegészítő program lehet - különböző hosszúságú és nehézségű élménytúrák (vezetett túrák), technikai képzések és sporttáborok formájában. E mozgásformát kedvelők szemlélete természetbarát, bio-öko jellegű, ami kedvez a helyi termékek és ökoprogramok értékesítésének. Jelenleg azonban nordic walking programról a kistérségi társulás területén nem értesültünk.

A Kistérségben megjelentek a helyi terepmotorosok és quad-osok, akik - mivel nincs kijelölt terepük - egyelőre az ökoszisztéma veszélyeztetésével üzik kedvenc sportjukat. Számukra olyan izgalmas terep kijelölése szükséges, ahol nem jelentenek veszélyt vagy zavaró tényezőt sem a természet, sem a kirándulók számára.

A repülés szerelmesei számára is akad program: Csíksomlyón a Turbulencia Sportegyesület foglalkozik siklóernyőzés oktatással, és a tandem repülés kipróbálására is adódik lehetőség. A turisták – ismereteink szerint – e lehetőségről egyelőre nem értesülnek.

Kempingezésre a falusi portákon, a falusi szálláshelyekhez kapcsolódóan van mód. Kemping mint szálláshely kategória egy helyen, a Rákóczi-vár közvetlen szomszédságában, Gyimesbükkön található (Vár Kemping). Színvonala azonban jelentősen elmarad a kor elvárásaitól. Vadkempingezésre – információink szerint – szinte bárhol adódik lehetőség.

A magyarországi geocachingesek is felfedezték már a Kistérség attraktivitását, és a Rákóczi-vár közelében elrejtett "kincs" számít jelenleg a legkeletibb magyar ajkú rejtkehelyen lévőnek. Ez a tény a geocachingelők számára különösen vonzóvá teszi a Kistérséget, amellet, hogy a honlapon található sok szép fotó és élménybeszámoló is bizonyára sokakat indulásra csábít.

Egyéb természethez kapcsolódó sport és hobbiturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Szép táji adottságok	Kistérség egésze
Kedvező terepviszonyok	Kistérség egésze
Legkeletibb “magyar” geocaching rejtékhely	Rákóczi-vár (Gyimesbükk)
Sok kempingezésre alkalmas hely	Kistérség egésze
Vár Kemping	Gyimesbükk
Sikóernyőzési lehetőség	Csíksomlyó (Turbulencia S.E.)
Regionális kapcsolódás	
t.k.i.	

1.2.1.2 Hagyományokon, ember alkotta vonzerőkön alapuló attrakciók

A hagyományokon, ember alkotta vonzerőkön alapuló attrakciók bemutatása elé kívánczok, hogy röviden bemutassuk a kistérség fő népcsoportjainak, a csíki székelységnek, valamint a gyimesi csángóknak a történetét és kultúráját.

Csíki székelyek

Gróf Teleki József 1799-ben így összegezte: *"Szebb térséget nem is képzelhet az ember, mint a millyent lát a midőn a Csíkba lépik. Az Havasok messze el távoznak, és az horizontnak leggtulsó részén alig látszik kék fejek. A termékeny szántó földek, a szép faluk, a mellyek egy más végibe vagynak téve, bizonyítják hogy Csíknak lakossai szerencsések."* (Úti jegyzések, 1937. 40).

Csík nevét - melyet személynévként 1297-ben, tájnévként 1324-ben említenek először a források - még nem sikerült egyértelműen megmagyarázni. Egyesek szerint a még a hunok idejéből, a csík halfajta nevéből származik, mások szerint "sík" vagy "szélső" jelentésű. Türk nyelven jelentheti a határ szót is. A "Csík" név határhegyet jelent vélekedik Czirbusz Géza (Erdély. 1911. 133).

Csíkszék építészeti öröksége igen gazdag. Különösen egyházművészeti emlékekkel jeleskedik. Árpád-kori templomai (Csíkszentdomokos, Csíksomlyó, Csíkpálfalva, Csíkszentkirály, Tusnád, Csíkkozmás, Nagykászon, Csíkménaság, Csíkrákos) román stílusban épültek. 30 csíki templomnak ma is áll a kerítőfala. Sok kőkereszt látható az országutak mentén. Az egykori szőnyegszövés emlékét őrzi a csíki festékes. A csíki székely kultúra jelképe ma is a székely kapu.

Csík mint határvidék sokat szenvedett a 17. századi tatárbetörésektől. Az 1661. évi betöréskor Csíkban 26 templomot égettek fel. Az 1694. februári tatár betörés gyászos tragédia (funesta tragedia) néven íródott be a csíki székelység történetébe. A Gyimesi-szoroson át betörő tatárok 1694. február 15-én Csíkszentdomokostól Csíkszentkirályig dúltak, raboltak, az ellenállókat irgalmatlanul leöldösték. Ekkor pusztult el a Csíkszentmihály és Csíkszépvíz közötti Cibrefalva. Csíkszentmihály ezer lakosából mindössze heten menekültek meg. Csíkszépvízen 120 örményt fogtak el. Az összes elhurcoltak számát 7000-re becsülik. Csíkban ez volt az utolsó tatárbetörés.

A Pogány-havas kistérségi társulás földrajzilag a Középcsík területére esik, ami történetileg a Felcsík része, azaz a Csíkszeredától északra fekvő csíkszéki részhez tartozik. Itt is a Székelyföldön sajátos, aprófalvas településhálózattal találkozunk, amelyre az öregedő lakosság, az erős kivándorlási hajlam, a túlsúlyban rurális vidék, az urbanizáció alacsony foka jellemző. A kistérséget túlnyomó többségében a magyar etnikum lakja, és az erdélyiség (transzilvanizmus) egyik meghatározó elágazását képviseli. Etnikai megközelítésben a Felcsík a Székelyföld egészével egyetemben az erdélyi tömbmagyarság ősi szállásterülete. Székely identitás oldaláról: van helyi tudat, a

hely szelleme ma is él és munkálkodik, a közösségi életforma, székely communitasok belső önszerveződése a történeti hagyományokban gyökerezik.

Gyimesi csángók

A Gyimesek térsége nem csak földrajzilag elzárt, hanem népességét, kultúráját tekintve is enklávé jellegű, a székely és román területek közé szigetszerűen beékelte régió. Mivel a térséget lakó gyimesi csángók mind etnikailag, mind gazdasági tevékenységüket és népi kultúrájukat tekintve elkülönülnek a környező román és székely népességtől, sajátos társadalmi-gazdasági viszonyokkal rendelkeznek.

A gyimesi csángóknak - a környező román és székely etnikumoktól eltérően - nincs a szó köznapi értelmében vett történelmük, a Gyimesvölgy kimaradt a környező térségeket érintő történelmi folyamatokból. A csángók dokumentált történelme a 19. század közepétől létezik, ekkor azonban már több mint egy évszázada a Gyimesek térségének lakói. E sajátos etnikum és kultúra eredete nagyrészt ismeretlen.

A régió a középkorban, egészen a 17. századig lakatlan, a közigazgatás elől menekülő rablóbandák, a "nagy hegyi rablók" lakóhelye. A Gyimeseken átvezető kereskedelmi út Erdély és Moldva között megfelelő megélhetési lehetőségekhez juttatta a környező hegyekben egészen a 19. század végéig élő bandákat.

A térség stratégiai fontossága Erdély függetlenné válása idején vált nyilvánvalóvá a kelet felől állandó fenyegetést jelentő tatárok betörései miatt, másrészt a fellendülő kereskedelem védelme és megadóztatása okán. Az első őrtorony Bethlen Gábor idejében épült, 1624-ben, és vámszedői valamint határőri funkciókat töltött be. A térség első állandó telepesei valószínűleg az örök közül kerültek ki. A 17. században a székely települések számára kedvező legeltetési és fakitermelési lehetőségeket nyújtott a terület. A század végére elszaporodnak a térségben az ideiglenes nyári szállások, s megindul a szétszórt betelepülés.

A 18. század végére - főképp a székelységet sújtó a kényszerosorozások beindulása után ("mádéfalvi veszedelem") - a régió már egyértelműen a csángók által sűrűn lakott terület. Székely és moldvai csángó eredetük egyaránt feltételezhető, ám betelepülésük mikéntjéről igen kevés adat áll rendelkezésre. Bár a csángók eredete a történész számára valószínűleg már végleg homályban marad, a helyi hagyomány mindmáig megőrzött archaikus eredetmondákat, mint pl. az "óstankó eredetmondát". E szerint a csángók legjelentősebb nemzetsége, jelenleg is a népesség 25%-át kitevő Tankók települtek először a vidékre, az 1764-es mádéfalvi veszedelem, a kényszerosorozások beindulása után. A monda szerint Székelyföldről télen menekülő Tankó család a hideg miatt kénytelen volt tábor verni a Tatros völgyében, s a vidék annyira megtetszett nekik, hogy végleg letelepedtek. Az asszony azonban hamar meghalt gyermekágyi lázban, s az öreg Tankó egyedül nevelte gyermekeit. Egy nap az apa messzi útra indult, s a felügyelet nélkül maradt gyerekek legkisebbike nekivágott az erdőnek, ahol egy nőstény medve fogadta magához és szoptatta bocsáival együtt. A gyerek megerősödve szülőházába vitte a medvecsaládot, s mikor az öreg Tankó hazaért, az ablakon benézve az a kép fogadta,

hogy a gyerekek és bocsok együtt játszottak, s a nőténymedve vigyázott rájuk. A legfiatalabb fiú, akinek nevelőanyja a nőténymedve volt, lett a csángók ősapja.

Tehát a csángók elkülönülése a környező etnikumoktól saját mondáikban is megfigyelhető, tudatos jelenség, s ezen elkülönülésre minden okuk megvan: olyan archaikus kulturális és nyelvi formákat őriznek ugyanis, amely a környező etnikumok 18. századbeli kultúrájánál és nyelvénél is régebbiek. Példaként felhozhatjuk a szabást ma sem ismerő helyi ruházzkodást, mely szembeállítható a szabást már a 18. században is ismerő székely ruházkodással, amely nagy valószínűséggel arra vezethető vissza, hogy a 17-18. században betelepülő csángók jórészt a kor legszegényebb, vándor és bujdosó rétegei közül kerültek ki, akik a legkevésbé tartottak lépést a fejlődéssel, és leginkább őrizték mindennapjaik archaikus kereteit.

A gyimesi csángók más része Moldvából települt vissza, s az ott eltöltött bizonytalan hosszúságú idő az Erdélyben lezajló fejlődéstől elvágta őket.

A gyimesiek sajátos népzenei és néptánc kultúrát is létrehoztak, melynek ismerete ma is teljesen általános, még a fiatalok körében is. Egy megkérdezés eredménye alapján állítható, hogy a kultúra ismerete, a népművészeti hagyományok ápolása az itt élők számára nagyon fontos, azaz a kulturális hagyomány iránti elkötelezettség igen magas: a népművészeti hagyomány igen széles körben élő, és nagy jelentőséggel bír.

Az emberek hétköznapi ugyan már nem hordják a népviseletet, de ünnepnap még igen, és szinte nincs olyan család, ahol ne tudnának szőni, ne lenne meg az esztováta, a szövőszék. A közös szövés, fonás a téli időszakban az asszonyok számára a legfontosabb közösségi tevékenység volt a közelmúltig. Sajnos a parabolaantennák segítségével fogható számos-számtalan televízió csatorna és az olcsó kínai áruk megjelenése - úgy tűnik, feltartóztathatatlanul - megváltoztatja a szabadidőeltöltési szokásokat, a közösségi életet.

A régi gyimesi motívumok, amelyek a festett-faragott bútorokon, az öltözékeken, a textíliákon és a hímestojásokon megjelennek, egyedülállóak a világon. Sajnos a korábban nagy jelentőséggel bíró fafaragással ma már nem foglalkozik senki.

Egyéb etnikumok: románság, cigányság, örmények

A Kistérségi Társulás területén a csíki székelyeken és a csángókon kívül románok, cigányok és igen kicsi számban örmények élnek. Ezen népcsoportok kultúrája is sok érdekességgel bír, azonban az e kultúrák nyújtotta turisztikai potenciál felmérése túlmutat jelen kutatási és fejlesztési munka keretein.

Általánosságban igaz, hogy a hagyományokon, ember alkotta vonzerőkön alapuló attrakciók igen sokfélék, s igen szerteágazó a turisták érdeklődése, motivációja is, ami utazásuk mozgatórugója. Gyakran nevezzük kulturális turizmusnak is az ilyen jellegű

utazásokat, amin olyan piacképes turisztikai termékek vásárlását értjük, amelyek iránti kereslet fő motiválója a tárgyi és szellemi értékek megismerése iránti igény. Ez a gyűjtőmeghatározás azonban sok érdekességet eltakarna, ezért továbbra is a részletesebb, differenciáltabb, az egyes piaci szegmensek igényeire erősebben fókuszáló megközelítést alkalmazzuk.

Történelmi emlékhelyek, kastélyok, várak

A kastély és várturizmus olyan turisztikai szegmens, amelyben a kereslet fő motivációja a kulturális értékek (kastélyok, várak, történelmi emlékhelyek) megismerése, illetve a termék alapját képező épületegyütteshez, mint az igénybe vehető szolgáltatások (szállás, bor-gasztonómia, rendezvények, stb.) helyszínéhez való kapcsolódás.

A Pogány-havas kistérség kiemelkedő attrakciója az ún. **1000 éves határ**, ahol egy várrom, az ún. **Rákóczi-vár** (építtette Bethlen Gábor 1626-ban), és a várhegy tövében egy szintén meglehetősen romos határőr épület állnak. A Rákóczi-várból csodálatos panoráma tárul a látogató elé a Tatros-folyó völgyére, a gyimesi csángó és a román etnikumú részek irányába egyaránt.

A Rákóczi-vár mára valóságos zarándokhellyé vált: egyéni és csoportos (szervezett) turisták is szívesen keresik fel, s az erdélyi körutazásokba is előszeretettel vonják be. Ennek oka a táj, a panoráma szépsége mellett, hogy e helyen átélhetővé válik a történelmi Magyarország földrajzi kiterjedtsége: a mai magyar határtól mintegy 600 km-t utazva éri el a mai magyarországról érkező turista az egykori határállomást. Ez az a hely, ahol elkerülhetetlenül bele kell gondolnia abba, hogy mennyi szépséget látott útja során és a határ helyszínén, amelyek régen mind Magyarország részét képezték, s ezért át kell éreznie azt a fájdalmat, hogy milyen csodálatos természeti, kulturális és emberi értékek kerültek a határon kívülre.

A Rákóczi-vár tövében áll egy omladozó határőrépület, melynek közcélú, turisztikai hasznosítása immár tapintható közelségbe került: egy helyi panziótulajdonos-vállalkozó, Deáky András megvásárolta, és nagylelkűen Gyimesbükk önkormányzatának adományozta. Remek lehetőség ez arra, hogy az “1000 éves határ – határvédelem – Rákóczi-vár” téma attraktivitása erősödjön, jövedelemtermelő képessége javuljon.

A döbbenetes “Magyarország milyen óriási volt” - élményt fokozzák azok az objektumok, amelyek arra is emlékeztetik az arra járókat, hogy e határokat meg is kellett védeni: a hadászati stratégiai fontosságú szorosban a II. Világháborúban szörnyű csaták folytak, s hogy e csodálatos vidék a korábbi időszakokban is sok szenvedést látott már. A határőr állomás géppuskafészkéi, a lövészárkok, a Motorsirülőnek nevezett tank-megfordulási hely, a tankcsapdák mind ezekre az ütközetekre irányítják a figyelmet. Ezek egy része – irányítótáblák hiányában – sajnos csak a jó helyismerettel rendelkezők számára avagy vezetéssel található meg. Információs táblák sem ismertetik meg az arrajáróval a nevezetes emlékek történelmi értékét, érdekességét.

Különleges történelmi emlékhely a Bagolyvár nevű sziklacsúcs is, amely Gyimesfelsőlok Görbepataka településrész csodálatos sziklaképződményei közül a legimpozánsabb, és amelyen valaha a magyar hadsereg II. világháborús erődítménye állt, és ahonnan kúszólagút vezet több száz méteren át a falu felé. Jeles ünnepek estéin őrtüzek világítják be innen a völgyet.

Sokan keresik fel Emil Rebrenau katonatiszt síremlékét, amely Gyimesbükkön a Rákóczi-várral átellenben, a Tatros folyó bal partján található. Rebrenau katonatiszt szép példáját adta a hazaszeretetnek, amikor az osztrák-magyar hadseregben szolgálva megtagadta a feljebbvalói parancsot, és nem fogott fegyvert a moldvai román hadseregben, azaz az ellenséges oldalon harcoló nemzettársai ellen. Ezért halálra ítélték, és akasztófán kivégezték. Kivégzése helyén emlékkereszt áll, egy újabb, II. világháborús obeliszk mellett. Bár a szervezett utak egyik állomása szokott lenni a síremlék, magyarul semmilyen ismertető tábla nem található sem a síremlék mellett, sem a kerítés bejáratánál.

A történelem viharai a kistérségben állott várakból csak romokat hagytak. Ilyen a már említett Rákóczi-váron kívül a Csíksomlyón található Nagy-Somlyó vára, amely a hegy legmagasabb csúcsán emelkedett, és amelynek helyén ma egy 25 m magas kilátótorony áll. E várat a szájhagyomány Sóvárként emlegeti, ami arra utal, hogy sóraktár vagy vámhely lehetett. A Sóvár népvándorlás korabeli elődje pedig része volt a csíki lármavár rendszernek, mivel a Somlyó-hegy az egyik legjobb kilátópont az egész Csíki-medence megfigyelésére.

Nevezetes hely a csomortáni Várdomb, az ún. Cserehomlok nyugati része, amely bronzkori kultúra maradványait rejtette. Több hátborzongató történet is fűződik hozzá.

A néphagyomány szerint a Kistérség névadó csúcsán állott Pogány-havas vára, bár ennek nyomait, tudományos bizonyítékát nem találták a kutatók.

A katonai témának – történeti vonatkozásai mellett – van egyfajta “romantikája”, ami szélesebb rétegek, azaz nem csupán a történelmi érdeklődésűek számára is érdekes, izgalmas terület. A Kistérség alapadottságai a katonai téma erőteljesebb kidolgozására, kihasználására kiválóak. A témához kapcsolódó nevezetes és egyben feltűnően szép, esztétikus (eklektikus stílusú) építmények még a Gyimesfelsőlokon, a főút mellett álló, ma is a Román Hadsereg által használt tiszti lakások és kaszárnyák.

A határvédelemmel is összefügg, de erős vallási és történelmi töltettel is rendelkezik a Kistérségben a Szent László kultusz: Szent Lászlót különleges tisztelet övezi, és a legenda szerint a vitéz király csatáinak egy részét éppen e területen vívta a tatárok ellenében. A Kistérség több temploma (Csíkszentmihály, Csíkszépvíz) is őriz olyan középkori freskómaradványokat, melyek Szent László életéből vett jeleneteket ábrázolnak. Csíkszépvíz település a nevét is Szent Lászlótól eredezteti.

Történelmi érdeklődésen alapuló turisztikai vonzerők	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Rákóczi-vár (1626)	Gyimesbükk
Határőr ház - "1000 éves határ"	Gyimesbükk
Ágyúkert: régi ágyúhely a Tatros és a Rákóczi-vár között	Gyimesbükk
Bagolyvár	Gyimesfelsőlok
Katonai emlékek: Motorsirülő, lövészárkok, katonai emlékoszlopok	Csíkszépvíz, Gyimesek
Kaszárnyaépületek és tiszti lakások	Gyimesfelsőlok
"eltűnt" várak: Nagy-Somlyó vára, Csomortáni vár, Pogány-havas vára	Csíksomlyó, Csíkcsomortán, Csíkszépvíz
Rebrenau síremlék	Gyimesbükk
Szent László kultusz kúriák	Csíkszépvíz, Csíkszentmihály, Ajnád
Vasútállomás mint történelmi helyszín	Gyimesbükk (Dajbukát kúria, Nagy Balánka György), Csíkszentmihály (Bíális kúria), Csíkvacsárcsi (Sándor kúria romjai)
Regionális kapcsolódás	
Mikó-vár	Csíkszereda
Kastélyok, udvarházak (látogathatók)	t.k.i.
t.k.i.	

Építészeti, művészet- és ipartörténeti, közlekedéstörténeti értékek
(műemlékek, kiállítóhelyek, múzeumok, kisvasút)

A Kistérség kiemelkedő vonzereje az Erdély-Moldva közötti vasútvonal legszebb szakasza, a Csíkszeredától Gyimesbükkig tartó szakasz, amely a táji szépségek élvezete mellett két viadukton (völgyhíd) és egy alagúton való áthaladás élményével gazdagítja azt, aki ennek a kb. 50 km-es (1-1,5 órás) útnak a megtételére vállalkozik. Sajnos egyelőre igen kevesen tudnak erről az attrakcióról, melynek további kiaknázása remek turisztikai potenciál.

Bilibók Ágoston: A Csíkszereda–Gyimesbükk vasútvonal története című tanulmány alapján

A gyimesi (vagy csíkgyimesi) vasút megépítésével a Keleti-Kárpátok első vasúti összeköttetése jött létre Erdély és Moldva között. Megépítésére a Monarchia és a román állam közötti megállapodás alapján került sor. A Csíkszereda–Gyimesbükk vasútvonal építése 1895 őszen kezdődött, s hihetetlen gyorsan, két év alatt be is fejeződött: 1897. október 18-án adták át a forgalomnak.

A Csíkszereda-Gyergyószentmiklós (önmagában is látványos vonalvezetésű) vasútvonalból Madéfalvánál ágazik el kelet felé, rendkívül kanyargós pályán, Csíkszentmihály, Lóvész érintésével kapaszkodik fel a Csíki havasok gerince alá. A Kárpátok gerincét alagúton töri át, majd Görbepataknál kezd el ereszkedni. Gyimesfelsőloknál befordul a Tatros völgyébe, és ezt követi Gyimesbükkig, az egykori határállomásig, majd tovább Palánkára – Moldva felé. Különös figyelmet érdemel három jelentős műtárgya. Az első a Karakó-patak völgyhídja, mely 226 méter hosszú, és 64 méter magasságban két hatalmas kőpillérré támaszkodva három hídmezővel – kétoldalt kis falazott „rávezető” viaduktokkal – épült. Ez a műtárgy a 19. századi magyar vasúthíd-építés egyik csúcsteljesítménye. Középső, acélrácsos tartója 102 méter fesztávolságú. Másutt is épített a MÁV ilyen méretű hidakat, de a Duna hídjaitól eltérően ez magashegységben, nehezen megközelíthető terepen valósult meg. Ferdén rétegződött altalajra támaszkodó kőpilléreihez a környező kőbányákból nem tudtak alkalmas építőkövet nyerni, miért is 25, illetve 40 km távolságból, szekéren kellett több ezer m³ követ a Hargitáról illetve a Tarhavasról a helyszínre fuvarozni.... A második jelentős műtárgy a lóvész állomást követi, ez a 112 m hosszú Ladók-viadukt. Karcsú pillérek közé feszülő hét falazott íve 30 méterrel a völgy felett még mindig emelkedőben vezeti a vasutat... A harmadik jelentős műtárgy az 1223 m hosszú lóvész alagút építése volt, melyet teljes hosszában kifalaztak, amihez ismét mintegy 5000 m³ faragott kőre volt szükség. Az 1895 őszen megkezdett alagútépítés egy évet vett igénybe. Az alagútban van a vonal legmagasabb pontja, 1012 méterrel tengerszint felett. Az Olt és a Tatros vízválasztóját átlépve a vasút már a 688 méteren fekvő Gyimesbükk felé lejt.

Ebből a Sepsiszentgyörgyről induló, a Kárpátokat átszelő vonalból ágaztatták ki később Madéfalvánál az ún. „székely körvasutat”. A Madéfalvától számított hegyi vonal hossza 40 km. Induló állomásának mégis inkább Csíkszeredát tekintik. A 25 ezrelékes emelkedővel-lejtővel épült, egyvágányos vonal hosszának közel fele ívben fekszik, ami önmagában utal a terepnehézségekre. Az említett műtárgyakon kívül további alagutakra és hidakra is szükség volt. Nevezetesen közöttük a Utusalji-híd, a Bánya-híd és a Tatros-híd. Két kilométerrel Gyimesbükk után, újabb hárommezős Tatros-hidat követően, az egykori Rákóczi-vár tövében és annak lépcsőzetéhez simulva hagyta el a vasút az országot: a Galac felé vezető vonalon az első román állomás Palanca volt.

A vasút téma turisztikai szemléletű kidolgozását megkönnyíti, hogy 2005-ben a Pogányhavas Kistérségi Társulás gondozásában elkészült a fenti keretezett részben is idézett izgalmas tanulmány, a Bilibók Ágoston által írt „A Csíkszereda–Gyimesbükk vasútvonal története”.

Ez a vonzerő tehát jelenleg nincs kellően kidolgozva, kiejánlva, reklámozva, pedig a gyimesbükki vasútállomáson vasúttörténeti kiállítás is várja az érdeklődőket, ami szintén a vasút-téma erősségét növeli, csakúgy mint Felsőlokon a vasúti kifutó, azaz a lassítópálya a megindult vonatoknak.

Negatívum azonban, hogy a vasúti kiállítás nem rendelkezik meghatározott nyitvatartási idővel, illetve a kapunyitás biztosításával. A Csíkszereda-Gyimesbükk vonalon is naponta csak három vonatpár közlekedik. Némi csalódást okoz az is, hogy a távolról igen impozáns Karakó-híd – lenyűgöző méretei és szép formája ellenére – közelről már nem olyan esztétikus: betontömbjei bizony csúnyák. Az oda kirándulást tévő mást, szebbet, természetesebbet várna, méltót a híd méreteihez és szép arányaihoz. Az eredeti híd felrobbantott terméskő-darabjai elszóródva ma is láthatók, és utalnak arra, hogy a híd valaha, terméskőből megépítve sokkal szebb lehetett.

Attraktív a nagy méretű gyimesbükki (gyimesi) állomásépület is, melynek állapota sajnos egyre romlik. Turisztikai hasznosításra – legalább részben - javasolható az ingatlan.

Műemléki-művészeti értékkel is bíró templomegyüttes a kistérségben - vallási értéke mellett - a Csíksomlyói Mária-kegytemplom és a Kis-Somlyó kápolnája: a Passió (Szenvedő Jézus Kápolnája), a Salvator és a Szent Antal kápolnák. A Salvator kápolna igazi művészettörténeti különlegességekkel büszkélkedhet: gótikus szentélye és XVI. századi boltíves-kazettás mennyezete ejti ámulatba az oda látogatókat. A templomegyüttest a Kegye templom udvarán álló Szent János kápolna teszi teljessé.

Művészettörténeti szempontból közelítve a Kegye templomhoz elmondható, hogy azt egy régebbi fa templom helyén emelték 1442-44-ben, gótikus stílusban a térségbe már a XIII. században betelepült ferences rendi szerzetesek – Hunyadi János kegyadományából. Ezt a kőtemplomot később lebontották, és helyére 1802-25 között építették a ma is álló, neobarokk stílusú kisbazilikát. Régi kegytárgyai közül a legértékesebb a XVI. századból származó Csodatévő Mária szobor.

Kiemelkedő művészet- és kultúrtörténeti érték a csíkszéki Szent János templom, mely a 15. század második felében épült, és amelynek szárnyasoltára (17. század vége) különösen szép. Gyönyörű, reneszánsz virágmintás kazettás mennyezete (17. század eleje) az egyik legrégebbi egész Erdélyben (jelenleg restaurálás alatt).

Csíkszentmiklós és Csíkszentmihály templomai kora középkori eredetűek, mely utóbbi falai e korból származó freskótöredékeket őriznek, amelyek a Szent László legenda egy-egy jelenetét ábrázolják.

Különlegesség a Csíkszépvízi örmény templom is, melyet Világosító Szent Gergely tiszteletére építettek 1763-ban. Csíkszépvíz temetője közös Csíkszentmiklóssal, és különlegessége, hogy benne elkülönülten található az Iparosok, az Örmények és az Idegenek temetője.

Táblával jelzett néprajzi-helytörténeti kiállítóhely a Kistérségben – a sokféle néprajzi érték ellenére – mindössze egyetlen egy található: Gyimesbükkön Antalné Tankó Mária gyűjtötte össze a régi bútorokat, használati tárgyakat, és egy igen gazdag néprajzi gyűjteménnyé szervezte. A kiállítás értékes anyagai azonban ma még nem a legmértőbb körülmények között, igen kis helyre zsúfolódnak össze (két szoba). Kilátásban van egy tágasabb és kedvezőbb helyre való költöztetésük, melyhez minden lehetséges segítséget meg kell adni. A rendezvények időpontjain kívül érkező turista egyedül itt kaphat ízelítőt a csángó népzene hangzásvilágából: a Tájházban lehetőség van CD lemezek meghallgatására és megvásárlására is, egyéb ajándéktárgyak mellett.

Néprajzi kiállítás található még Gyimesközéplekon, a Kultúrotthon épületében, Csíkvacsárcsiban a helyi iskola egy termében, Felsőlokon, az Árpádházi Szent Erzsébet Líceumban (Csángó szoba), valamint Lóvészen. Felsőlokon tervezik, hogy a Barompiac épületében alakítanak ki tájházat.

Ipartörténeti érték Görbepataján (Gyimesfelsőlok) a malom, valamint Gyimesközéplekon a malom és ványoló, melyeket Hidegségpataján újjáépítettek, de megőrizték eredeti stílusukat.

Csíkszépvízen található kuriózum a harangláb, az ún. Csengettyű és az 1799. évben készített székelykapu, melyről azt tartják, hogy egész Erdélyben ez a második legöregebb.

Kulturális turisztikai vonzerőleltár I.	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Csíkszereda-Gyimesbükk vasútvonal: Karakó-híd (viadukt), lóvészi alagút, Ladók-viadukt	Csíkszereda, Csíkszentmihály, Gyimesi falvak
Vasúttörténeti kiállítás	Gyimesbükk
Antal Tankó Mária Tájháza	Gyimesbükk
Helytörténeti, néprajzi gyűjtemények	Csíkvacsárcsi, Lóvész, Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplek
Szent János templom oltára és mennyezete	Csíkdelne
Mária-kegytemplom és a Kis-Somlyó kápolnái: a Passió (Szenvedő Jézus Kápolnája), a Salvator és a Szent Antal kápolnák	Csíksomlyó
Csodatévő Mária szobor	Csíksomlyó
Vízimalmok és ványoló	Csíkszentmihály, Gyimesközéplek, Gyimesfelsőlok
Műemléképületek – egyházi és világi	
Regionális kapcsolódás	
t.k.i.	

Vallási turizmus értékei

(zarándokhely, ereklye, lelkigyakorlatos ház, hagyomány)

A vallási turizmus olyan piacképes turisztikai termékek vásárlását jelenti, amelyek mögött vallási indíttatás vagy egyházi intézmények szolgáltatásainak igénybevétele áll.

A Pogány-havas kistérség fő attrakciója egyértelműen a vallási turizmusban jelentkező **csíksomlyói pünkösdi búcsú**, melynek látogatószáma egyes becslések szerint 2007-ben elérte a 650 ezret, de általában 400-500 ezer körülire teszik, illetőleg óvatosabb becslések szerint inkább reális a 200-250 ezer zarándok. Hivatalos statisztika erre vonatkozóan nincs. Az eredetileg vallási indíttatású búcsú mára túlnőtt az egyházi kereteken, és a világ összmagyarságának találkozóhelyévé vált.

Csíksomlyóra azonban nem csak Pünkösdkor, hanem egész évben – rendezvényekre vagy egyszerűen lelki elmélyülés céljából - érkeznek zarándokok, s így összességében a **Kegytemplom a Csodatevő Mária szoborral** a Kistérség legfőbb vonzerejét jelenti, bár az erős szezonális itt is megmutatkozik.

Csíksomlyót nem véletlenül tartják sokan a “Magyarok Mekkájának”. Évszázadokon át a székely művelődés, szellemi élet és a katolikus hitélet fellegvára volt. A búcsújárás kezdete a templomban található csodatevő szobornak köszönhető. A hársfából készült Csodatevő Mária szobor 227 cm magas, válláról palást omlik le, fejét hármaskorona ékesíti, jobb kezében királyi jogart, baljában a koronás Kisjézust tartja, aki jobb kezét áldásra emeli. Egyes feltételezések szerint a szobrot Hunyadi János készítette, mert a törökök feletti győzelmét Mária közbenjárásának tulajdonította, és hálából adta a csíki székelyeknek, illetve a ferenceseknek. A szoborhoz számos legenda és csodatevő fűződik: ha Csíkszéket valami veszedelem fenyegette, a somlyói Szűz Mária arca elborult, szemei könnyezni kezdtek.

Somlyó a pogány korban szertartások színhelye volt, erre utalnak a Nagy-Somlyóról behozott faragott kövek, amelyek a templom előterében láthatók. A Kis-Somlyó alatt fedett borvízkút és szépen kiépített borvízfürdő található (Barátok ferdeje), mely köré egy lelki elmélyülést szolgáló, kedves Imakertet hoztak létre. A Somlyó-hegy tetején a Salvator-kápolna áll. A két Somlyó nyergében egy Makovecz Imre által tervezett oltár található. Itt tartják a Kistérség legnagyobb tömegeket megmozgató rendezvényét, a minden év pünkösdi szombatján tartott búcsút (a búcsús misét), júniusban az Ezer székely leány-napot, melyet eredetileg a székely népviselet megmentésére találtak ki.

A csíksomlyói búcsú egy időben igen korlátos esemény (3 nap), amikor is a fenntarthatóság korlátait feszegető létszámú zarándok érkeznek a településre, illetve a kistérségbe. Csíksomlyó híre, a búcsúra érkezők nagy száma és a fő küldőterületektől való nagy távolság azonban jó alapot adnak ahhoz, hogy a turisztikai szezon meghosszabbítására is sor kerüljön: egyrészt a zarándokok hosszabb tartózkodásra való ösztönzése révén, másrészt későbbi, esetleg más formában való visszatérésük segítségével.

Fontos szereplői a Kistérség vallási turizmusának a Csíksomlyón megtelepedett szerzetesrendek: a ferencesek és a klarisszák. Mindkét rend szerepet vállal a lelkiileg feltöltődni, fejlődni kívánó zarándokok, vendégek ezirányú segítségével. Szolgáltatuk ("szolgáltatás") kiterjed a lelkigondozásra, elszállásolásra, lelki-zenei programok szervezésére. Nyitottságuk, elhivatottságuk a zarándokok és más vendégek irányában nagy érték mind a csoportosan, mind az egyénileg érkező vallási turisták számára.

Az alábbiakban a csíksomlyói ferencesek és klarisszák hitvallását ismertetjük.

Csíksomlyói Ferences Rendház hitvallása

"Csíksomlyói ferences barátok vagyunk. Ablakot nyitunk a világra. Az ablakon lehet kinézni és lehet betekinteni. Azt akarjuk, hogy mi, a kolostorban élők kinézzünk a világba. Akarjuk látni az embereket. Bele akarunk látni az életükbe: mivoltukba, örömeikbe, bánataikba, küzdelmeikbe, szenvedéseikbe. Szeretnénk mindezekben részt vállalni. Érdekelnek minket. Ha mást nem tehetünk, imádkozunk értük. Azt is akarjuk, hogy az emberek betekintést nyerjenek a mi életünkbe. Mit láthatnak a kolostorban? Imádkozó szerzeteseket? Azt is. De még láthatnak szép istentiszteleteket, hallhatnak szép énekeket, orgonaszót, láthatnak sok-sok imádkozó keresztényt, templomlátogatót. Aztán van a kolostornak múltja, történelme, sok érdekes fordulattal és feljegyzéssel. Van a kolostornak jelene: a Máriatisztelek, a búcsújárások, püspök- és papszentelési ünnepek, esküvők és jubileumok, ezek mind, mind a kolostor életének összeforrása a székely nép életével. Van a kolostornak hitben és emberi mivoltban megtartó ereje. Lelki és szellemi értékeket őrző és terjesztő hatása. Valóságos kincsesbánya a hívő nép életében. Ezeket a kincseket szeretnők megosztani mindazokkal, akik ránk figyelnek.

Jelszavunk: Áldás, békesség!

Ezzel az Istentől jövő áldással köszöntünk mindenkit, aki tudatosan fölkeresett minket, vagy keresés közben web-oldalunkra talált. Azt a lelki békét kívánjuk számára, ami a ferences hivatásban élőknek sajátja!"

(www.csiksomlyo.ro)

A klarisszák „Csíksomlyó Ágacsója” nevet viselő női monostorának programja

“Mivel az imádságban és az Istennel egyesülten, visszavonult életet élünk, ezért fontos vagy komoly ok nélkül nem járunk ki a világba. Szent Klára rendje klauzúras rend. Kápolnánk azonban mindig nyitva áll minden jó szándékú, imádságra és csendre vágyó ember előtt, vallási vagy nemzetiségi megkülönböztetés nélkül.

Naponta énekeljük a zsoltókat: 8 órakor a Reggeli dicséretet (Laudes), 12 órakor a Napközi imaórát és 17 órakor az Esti dicséretet (Vesperás).

Minden vasárnap és péntek délután, 14-17 óra között az Oltáriszentség előtt csendes szentségimádás tartunk.

A monostoron kívül álló remeteségben fogadjuk mindazokat, akik néhány napot csendben kívánnak tölteni az Úrral, különösen a fiatalokat, hivatás tisztázás céljából. Lelki vezetést is kérhetnek egy nővértől.

Így szeretnénk egyszerűen az Úr szeretetének tanúi lenni, hogy ezáltal az emberek szívében növekedjék a Remény, a Szeretetben és az Egységben azért, hogy a világ higgyen.”

(A csíksomlyói Klarissza nővérek – www.csiksomlyo.ro)

A csíksomlyói ferencesek évszázadokon át, 1676-tól 2001-ig nyomdát és könyvkötő műhelyt működtettek. Ma már ennek sajnos csak egy Mikó-várbeli (Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda) kiállítás állít emléket, pedig turisztikailag igen kívánatos lenne a lelki program mellett más érdekességek bemutatása is, s különösen jó lenne, ha azok a helyi rendházakhoz (is) kötődnének – szervezetileg és helyszín szempontjából egyaránt. Az egyéb (nem lelki) programok, kiállítások, bemutatók részvételi díjai, belépődíjai, valamint az ezekhez kötődő emléktárgyak értékesítéséből származó bevétel jó helyre kerülne: a rendházakat, azok missziós tevékenységét szolgálhatná. A hely imázsát, turisztikai attraktivitását, de a vendégek élményminőségét, tartózkodási idejét és helyi költségét is nagyban növelhetné tehát egy, a rendekhez kötődő, de nem szorosan lelki elmélyülést szolgáló szabadidős program, hiszen a zarándokok is igényelnek egy kis “kikapcsolódást”. Ez ma nagyon hiányzik Csíksomlyóról.

A Kistérség jellegzetessége Szent László tisztelete, mely a csíki falvak templomainak – részben középkori – freskóin jelenik meg. A Szent László legenda egy olyan vallási-turisztikai téma, amely - a Borvízúthoz hasonlóan - lehetőséget ad a regionális összefogásban megvalósuló attrakciófejlesztésre, tematikus út létrehozására.

A gyimesiek vallási elkötelezettségének, hitükért, Istenért fáradságot, kockázatot és anyagiakat nem kímélő hősiességüknek szimbólumává vált a Gyimesbükkön a “legvadabb” kommunista időkben (1974) felépített római katolikus anyateplom. Az építést a legendák övezte, sugárzó egyéniségű Dani Gergely plébános szervezte, s a munkából minden hívő gyimesi kivette a részét: önkéntesek százai dolgoztak kalákában, fizetség nélkül azon, hogy megépüljön az “Isten háza”.

A Kistérségben – tudomásunk szerint - két lelkigyakorlatos ház, azaz alacsony komfortfokozatú, de kulturált, egyházi fenntartású szálláshely található. Csíksomlyón a Salvator Szálloda, Gyimesbükkön pedig a templom melletti új építésű lelkigyakorlatos ház várja a lelki elmélyülés igényével érkező vendégeket. A Gyimesbükki ház egyelőre még belsőépítészeti befejezésre és részben berendezésre vár. A Salvator Szálloda nyitott a “világi” turisták irányában is, míg a gyimesbükki plébánián inkább a kifejezetten lelkigyakorlat céljából érkező csoportok fogadására szeretnének berendezkedni.

Vallási turisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Csíksomlyói pünkösdi búcsú	Csíksomlyó
További vallási rendezvények	Csíksomlyó
Csíksomlyói Mária szobor	Csíksomlyó
Imakert	Csíksomlyó
Ferences Rendház	Csíksomlyó
“Csíksomlyó Ágacskája” klarissza rend	Csíksomlyó
Kápolnák a Kis-Somlyó hegyén	Csíksomlyó
Csíkdelnei Szent János templom	Csíkdelne
Szent László legenda és Szent László emlékek	Csíkszentmihály temploma (középkori falfestményen legendarészlet), Csíkszépvíz (Szt. László kő), Ajnád, Gyimesközéplek - Jávárdipataka (Szt. László lova nyoma)
Örmény görög-katolikus templom és temető	Csíkszépvíz
Lelkigyakorlatos házak	Csíksomlyó, Gyimesbükk
Ortodox templomok	
Regionális kapcsolódás	
Csíkrákosi templom	Csíkrákos
Mária kegyhelyek útja	Mariazelltől Csíksomlyóig
Ferencesek Erdélyben (és Magyarországon, ill. Európában)	
Klarisszák a Kistérségen kívül	
Ortodox templomok	
t.k.i.	

Lovasturizmus

(tereplovaglás, lovasiskola, hintózás, szánozás, szekerezés, rendezvények)

A lovasturizmus olyan aktív kikapcsolódást célzó turizmusforma, amely iránti kereslet fő motivációja a ló és a hozzá kötődő összes szabadidős tevékenység.

A lovasturizmusnak különféle formái léteznek, melynek mindegyikéhez az alapadottságok, a szép lovak, a kedves emberek, a gyönyörű táj, megfelelő lószerszámok és kocsik adottak a kistérségben, mégsem beszélhetünk a kistérségben kifejlett lovasturizmusról. Ennek oka, hogy a lovakat ma is elsősorban igavonásra, szállításra használják, s kevés idő és lehetőség volt eddig ezek sport vagy hobbi célú tartására.

Lovas programokkal azonban találkozhat a Térséget a falunapok idején felkereső vendég: lovasíjász bemutatót és lovas kocsiversenyt láthat.

Jelenleg hiányzik a speciális lovas infrastruktúra, azaz a professzionális, csak lovasturizmusra szakosodott lovasudvarok, oktató- és túrabázisok, valamint az olyan szálláshelyek, ahol a lovasok igényeire különösen odafigyelnek (specializáció). A kistérségben megvannak a lótartó és a vendégfogadásra is kedvet érző emberek, akik számára a turisztikai-vendégfogadási ismeretek és ezzel összefüggően ágazatonként a vendégekkel való bánásmód (oktatás, túravezetés, rendezvényszervezés) mikéntje, valamint a gazdálkodási ismeretek terén képzések szervezésére van szükség.

Ugyanakkor a lovaknak is jól felkészítetteknek, alkalmasaknak kell lenniük a turizmus révén jelentkező feladatok biztonságos ellátására, amely területen szintén jelentős képzési igény mutatkozik. A lovasturizmus rendszerbe (lovastúra útvonalak, lovak, létesítmények és oktatók minősítési rendszere, stb.) szervezésének feladata is még az e szegmensben érdekelt vállalkozások előtt áll. Ez a turisztikai üzletág gyakorlatilag most indul(hat), és nagyon fontos a minőségi, azaz magas színvonalú és biztonságos szolgáltatások megszervezése, s a turista megfelelő ismeretekkel való ellátása (marketing) is.

A hintózás, a szekerezés és télen a szánozás a leginkább elterjedt lovas tevékenységek, és a vendégek szempontjából is ezek a legkönnyebben elérhető lovasturisztikai szolgáltatások. Ilyen lehetőséggel minden településen találkozhatunk. Jellemzően a szállásadók azok, akik erre a programlehetőségre felhívják vendégeik figyelmét, mivel tábla, hirdetés nem hívja fel ezekre a figyelmet. Tudatában kell azonban lennünk annak, hogy a turisták jelentős része, ha nem "botlik bele" a lehetőségbe, vagy ha a szállásadói nem ajánlják, akkor nem is gondol arra, hogy egy szép lovas programon is igen egyszerűen részt vehetne, s ő maga ezáltal élményekben, míg a szekerezető-szánoztató-hintóztató programgazda anyagiakban bővíthetne.

Lovasturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Szép táj	Kistérség egésze
Tulajdonviszonyok nem akadályozzák a lovastúra útvonalak kialakítását	Kistérség egésze
Szép, ápolt, erős lovak	
Hintók, szekerek, szánok és jól képzett szolgáltatók, lovak megléte	Csíkszépvíz
Lovaskocsizási ismeretek	
Szállásadók és lovas-gazdák jó kapcsolata	
Lovas programok – rendezvények alkalmával	
Regionális kapcsolódás	
Lovas szolgáltatók	Csíkdánfalva
t.k.i.	

Szellemi kulturális örökség és annak tárgyiasult értékei

(zene, színház, képzőművészet, népművészet, kézművesség, házi ipar, hagyomány, legendárium)

A szellemi kulturális örökség terén Gyimes neve fogalom. A Gyimesek népi kultúrája (zene, tánc, legendák, történetek, hagyományok, képzőművészeti motívumok) olyan különleges kincs (attrakció), melynek kedvéért évente több ezer turista keresi fel akár hosszabb időre is a Gyimes-völgy falvait. Népzenei és tánc táborok, alkotótáborok és fesztiválok nyújtják legfőképpen e kultúra megismerésének lehetőségét. Sajnálatos módon az egyéni, nem előre szervezett programra érkező turista e kulturális vonzerővel nemigen szembesülhet. Mindössze két kiállítóhely van a Gyimesekben, ahol a népművészet, annak képzőművészeti és/vagy zenei-előadóművészeti motívumkincse bemutatásra kerül: a már említett Gyimesi Csángó Tájház Gyimesbükkön (Antalné Tankó Mária), valamint a Gyimesi Hagyományörző Tábornak helyet adó Boros Panzió, amely egyfajta skanzenként is funkcionál – ha nincs teltház, akkor az ott újrafelépített csángó porták nem csupán kívülről tekinthetők meg, hanem a hagyományos, eredeti használati tárgyakkal berendezett szobabelsők is feltáruznak, ha van ott valaki, aki megmutassa. Ehhez szezonon kívüli időszakokban nagy szerencse szükségeltetik, mert fixen nincs ott senki, azaz ha vendég nincs, akkor nem lehet ott találni senkit (a gondnok máshol lakik). Nyáron pedig sokszor éppen foglaltságuk miatt nem tudják megmutatni a szépen, autentikusan berendezett szobákat az érdeklődőknek.

Látogathatósági szempontból problematikus a Tájház is: sincs ugyanis fix nyitvatartási ideje. Előre bejelentett csoportoknak nyitja ki a gyűjtemény kapuját a tulajdonosa, Antalné Tankó Mária, illetve a falán található táblán feltüntetett telefonszámot felhívva

van esély a bejutásra (csengő nincs). Ottjártunkkor a tulajdonos 12 év körüli leányunokája nyitott nekünk ajtót, és “engedte”, hogy megnézzük a kiállítást: ő maga pedig inkább félénk passzivitásban várta meg, hogy megcsodáljuk a kiállított tárgyakat; nem mesélt, amiért kedvesen előre elnézést is kért.

Néprajzi-helytörténeti gyűjtemények találhatóak még Gyimesbükkön, Gyimesfelsőlokon a Szent Erzsébet Líceumban berendezett Csángó szobában, valamint Gyimesközéplokon, Csíkvacsárcsiban és Lóvészen találhatóak, de ezek nem ismertek és egyelőre nem is megtalálhatóak a turisták számára.

A Kistérség településein számos amatőr néptáncsoport, színjátszókör és zenésztársulat működik, akik ünnepi alkalmakkor, falunapokon, búcsúk idején lépnek fel. Folklorprogramot a turisták számára a panzókban, a szálláshelyeken szerveznek, általában - érthető módon – előre bejelentett, szervezett csoportok számára. Garantált folklor programokkal a fesztiválokon, ünnepségeken kívül nem találkoztunk.

Létezik egy Gyimes-vonatkozású népszínmű is, “A gyimesi vadvirág” című (szerzője Géczi István) romantikus dráma, amelyet egy amatőr színtársulat nemrégiben újra színpadra állított.

Ami a kézművességet, háziipart illeti, annak termékeivel a turista a Tájházban és a Gyimesi-hágón található ajándékboltokban találkozhat, valamint ünnepek, rendezvények alkalmával. A készítés munkafolyamatának megtekintésére csak annak van módja, akinek sikerül kinyomoznia, hogy hol is készítik e tárgyakat, illetve ha vendéglátóik segítik e téren. A készítők ugyanis táblával nem jelzik, hogy mivel foglalkoznak, illetve hogy esetleg háziipari termékeik eladók lennének.

A polgármesteri megkérdezésünk alapján a Kistérségben a következő hagyományos népi mesterségekkel foglalkoznak még ma is: asztalosság, fafaragás, szövés, gyapjufésülés, kovácsolás, szabás-varrás, kútásás, cipőkészítés, gereblyekészítés, valamint zenészkedés (gardon).

Kulturális turisztikai vonzerőleltár II.	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Gyimesi csángók népi kultúrája (zenei, vizuális)	Gyimesbükk, Gyimesközeplok, Gyimesfelsőlok
Gyimesi Csángó Tájház (Antalné Tankó Mária)	Gyimesbükk
Néprajzi-helytörténeti gyűjtemények	Gyimesfelsőlok, Gyimesközeplok, Csíkvacsárcsi, Lóvész
Boros Panzió - Gyimesi Hagyományörző Tábor	Gyimesközeplok
tánc táborok, zenei táborok	Gyimesközeplok
Csángó fesztivál	Gyimesközeplok és Felsőlok
Folklór programok, pl. lakodalmas, viseletbemutató	Gyimesközeplok, Gyimesbükk
Élő hagyományok	Kistérség települései
Háziipar, kézművesség	Kistérség települései
Amatőr tánccsoportok és színtársulatok színvonalas előadásai	Kistérség települései
Regionális kapcsolódás	
Folklór programok, pl. lakodalmas, viseletbemutató	Csíkrákos (Cserekert Fogadó)
t.k.i.	

Gasztronómia

(helyi étel- és italspecialitások, házi készítésű termékek)

Gasztronómiai turizmusról akkor beszélünk, ha az utazás elsődleges célja az adott térségre jellemző, sajátos ételek és italok megismerése – kóstolás, főzőtanfolyam- vagy -verseny keretében.

A Kistérség csíki és gyimesi oldalán is több, jellegzetesen helyi, de legalábbis székely nemzeti étel és ital várja a vendégeket. E gasztronómiai értékek azonban nem képviselnek elsődleges turisztikai vonzerőt, azaz nem ezért indul el a turista a Kistérségbe, viszont a konyha a falusi turisztikai élmény fontos eleme.

Jellegzetes ételek: töltött káposzta (székelykáposzta), házi sajt, orda, túró és egyéb tejtermékek (az esztenákon készítve), házi lekvárok (szilva, erdei málna és kokozsa, azaz áfonya), paprikás és túrós puliszka, dombraszökő, bámos, álivánka, zsendice, ordásbéles, “magyarmálé”, bográcsgulyás (jellegzetes hozzávalókkal, ízesítéssel), házi kenyér, kürtös kalács

Jellegzetes italok: köményes pálinka, kokozja likőr, gyümölcs-italok, gyógyteák

A helyi asszonyok főzési ismeretei és türelme főzőtanfolyamok szervezését is lehetővé tenné, és a hagyományos étel- és italkóstolók, az esztenákon folyó tejfeldolgozás bemutatása is érdekes programok lehetnek. E lehetőségek közül egyelőre csak az esztenákon való tejfeldolgozás bemutatásával (bográcsozós ebéddel egybekötve) találkoztunk, amit a házigazda szervezett.

A szálláshelyek konyháin jellemzően a hagyományos, helyi ételeket készítik, de hagyományos konyhával üzemelő étteremmel a Kistérségben nem találkoztunk, és Csíkszeredában is csak eldugottabb helyeken akad ilyen.

A házi lekvárok, befőttek és egyéb házi termékek portáról való árusításával nem találkoztunk.

Gasztronómiai turisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Jellegzetes helyi ételek	Kistérség egésze
Jellegzetes helyi italok	Kistérség egésze
Különleges helyszínek, pl. esztenák, csűr	Gyimes
Sokféle házi termék	Kistérség egésze
Regionális kapcsolódás	
t.k.i.	

Hivatásturizmus (MICE - Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions)

(kongresszus, szeminárium helyszín, vásárterület, csapatépítő tréning-szolgáltatás, incentív turisztikai helyszín)

A hivatásturizmus (MICE) a munkával összefüggő utazások gyűjtőneve. Ezen belül a következőket különböztetjük meg:

- Üzleti turizmus: Az üzletemberek piackeresés és –felmérés, üzletkötés, kapcsolatápolás és –felvétel, szerződéskötés és számtalan egyéb célú utazása, partnereik felkeresése.
- Konferenciaturizmus: Összejövetelek, ülések gyűjtőfogalma, mely magában foglalja a konferenciákat, kongresszusokat, szimpóziumokat, workshopokat stb.
- Incentive turizmus: A dolgozók ösztönzésének modern vezetői eszköze, nem jutalmazás, hanem elnyert díj. Mindig különleges, egyedi, meg nem ismételhető és marketing célú.
- Kiállítások, vásárok: Olyan találkozási hely, amely tulajdonképpen egy szimulált piac, térben és időben koncentrált kereslet és kínálat, ahol a vásárlók (fogyasztók),

az eladók és az áruk (szolgáltatások, információk) nagy számban és egyszerre vannak jelen.

A Kistérségben a hivatásturizmus fenti kategóriái közül jelenleg a kisebb szakmai rendezvények, vállalati kirándulások számára adott az infrastruktúra. Különleges helyszín a Gyimesekben a Boros Gyimesi Csángó Értékmegőrző Tábor, ahol mintegy 100 fő egyidejű elhelyezésére van lehetőség a nyári időszakban, régi parasztházakban. Ezek többségének komfortfokozata azonban alacsony, ágyszáma szobánként pedig magas. Ez a ma már alacsonynak számító színvonal szűkíti a szálláshelyet igénybe venni szándékozók körét. Itt található az ún. Galériás csűr, amely 150-200 fő befogadására alkalmas, modern konferenciatechnikával is felszerelt konferenciahelyiség.

Csoportok fogadására és rendezvények tartására alkalmas helyszín még a gyimesi oldalon a Deáky Panzió (Gyimesbükk, 49 férőhely) és az Árpádházi Szent Erzsébet Líceum helyiségei, a csíki oldalon, Csíkszépvíz határában pedig a Kishavas Panzió (81 férőhely), valamint a kistérség legnagyobb befogadóképességű szállás- és rendezvényhelye, a Csíksomlyón található Salvator Szálloda (Jakab Antal Tanulmányi Házban, 112 férőhely, konferenciaterem /150 fős/ és szekciótermek). Ez utóbbi esetében nagy előny, hogy nem csak nagy előadóteremmel és ennek megfelelő kapacitású étteremmel, hanem kisebb szekciótermekkel is rendelkezik. Sajnálatos tény azonban, hogy ezek mindössze kétszobás kategóriájúak, és - részben - igen rossz állapotúak is mind szobáikat, mind konferenciahelyiségeiket és berendezéseiket tekintve.

A kistérségi szállásadók tervei között szerepel az üzleti (MICE) turizmusban rejlő lehetőségek jobb kihasználása: a Csángó Panzió (Gyimesközéplak) és a Csillag Panzió (Gyimesközéplak) szándékozik ebben az irányban fejleszteni, valamint egy fügésztetői (Csíkszépvíz-Gyimesfelsőlak) akadálypálya létesítője is fontos célcsoportjának tekinti a vállalati rendezvények majdani résztvevőit.

Kiállítások és vásárok a Kistérségben nem a szó modern, hanem inkább hagyományos módján kerülnek megrendezésre, ami nem hivatásturisztikai kategória. Mivel pedig rurális térségről van szó, a Kistérség jellemzően nem célhelyszíne e hivatásturisztikai műfajnak.

Csíkszereda városa azonban élénk kulturális, sport és tudományos életének köszönhetően egyre több és egyre nagyobb létszámú rendezvényt vonz, ami kihat a Kistérség turizmusára is oly módon, hogy a megyeszékhelyen megrendezésre kerülő konferenciák olcsóbb szálláshelyet igénylő vendégeit, illetve azokat, akiknek a városban már nem jutott hely, gyakran a környező települések kisebb panzióiban, falusi szálláshelyein szállásolják el.

Hivatásturisztikai vonzerőleltár	
Vonzerő, adottság megnevezése	Helyszíne
Rendezvényhelyszínek 150 főig	
Különleges helyszínek	Gyimesek, Csíksomlyó
Színvonalas folklór és egyéb kulturális programok (kísérőrendezvények)	Gyimesbükk (Deáky Panzió), Gyimesközéplak (Boros)
...	
Regionális kapcsolódás	
Csíkszereda oktatási, sport és tudományos, intézményei, vállalatai	
Testvérvárosok	
t.k.i.	

1.2.1.3 Innováción alapuló attrakciók

Innováción alapuló attrakciókon olyan létesítményeket értünk, amelyeket az emberi lelemény és kreativitás alakított ki. Ezek tehát mesterséges, ember alkotta terek. Tipikus példái ennek a világ legkülönfélébb témaparkjai, mint pl. a vidámparkok és a skanzenek.

A Kistérségben innováción alapuló attrakció nincs. Bizonyos elemeiben két nevezetesség mutat hasonlóságokat az ide sorolható vonzerőkkel: a csíksomlyói Imakert és a gyimesközéplaki Hagyományőrző Táncműhely (Boros) mint skanzen. Mindkét létesítmény megtekintése ingyenes. A Boros azonban csak bizonyos időszakokban, korlátozottan tekinthető meg, mivel házai elsődlegesen a szállóvendégek számára fenntartottak.

Az Imakertben található élménypontok száma folyamatosan bővül, de témája nem változik, hogy a rendszeresen visszatérő zarándokoknak évről évre valami újat nyújthasson. Emellett szabadtéri jellege miatt rossz időben (hidegben, esőben, hóban, szélben) kevésbé attraktív. Egy – lelki-vallási témára szervezett - évente mindig újat mutató, új mondanivalót hordozó, nagyszabású, fedett térben megrendezett kiállításra pedig Csíksomlyó vallási turizmusa kiváló alapot ad, és igen nagy szükség is lenne rá. (Jó példák erre az Ausztria apátságaiiban megtekinthető, évről-évre más lelki témát feldolgozó, igényes, modern művészeti és technikai megoldásokat felvonultató, interaktív, magas élményintenzitású megalkísítések, melyek megtekintése önmagukban is fél-egynapos program.)

Témapark-terv azonban már született: egy vállalkozó a Fügestetőn (Gyimesi-hágó, Csíkszépvíz) kíván akadálypályát létesíteni.

1.2.2. Turisztikai infra- és szuprastruktúra

A turisták fogadására irányuló készség, a hagyományos vendégszeretet a kistérségben adott, ami kedvező alap ahhoz, hogy a lakosság kedvet érezzen a turisták igényelte szolgáltatások létrehozására.

A turisztikai infrastruktúra (szálláshelyek, vendéglátóhelyek), valamint a szuprastruktúra (szolgáltatások, mint pl. programok) terén sajnos nem álltak rendelkezésre megbízható adatok. Ezért a másodlagos források felkutatása mellett egy kérdőíves megkérdezést is szerveztünk a szálláshelyszolgáltatók és programgazdák körében – a helyzetfeltérési munkaszakasz részeként, a teljesen hiányzó aktuális információk pótlására, 2007 augusztus-szeptemberében. A felmérés fő célja az volt, hogy elsőkézből, azaz a turisztikai szolgáltatóktól kapjunk információkat a térség turisztikai kínálatáról, valamint az ide érkező turistákról, a turizmus jelenlegi helyzetéről. E munka úttörő jellegű volt: korábban ilyen széleskörű és információtartományban is kidolgozott felmérést még senki nem végzett. A kérdőívek önkitöltő jellegűek voltak, de általában praktikusnak bizonyult a szóbeli, személyes megkérdezés. A kérdőívezés másodlagos célja volt, hogy aktivizáljuk, s bizonyos területeken elgondolkodtassuk a vállalkozókat. Úgy értékeljük, hogy minden tervezett célunk megvalósult, és egy igen érdekes és értékes, hasznos információkat hordozó ismeretanyag állt össze, melyet az alábbiakban, illetve részben az egyes tématerületekre elosztva ismertetünk. A lekérdezett kérdőív a mellékletek között található.

A felmérés során 18 szolgáltató válaszolt kérdéseinkre, akik közül 5 saját házat vagy vendégházat ad ki, 9 panziót, 2 kulcsos házat és 2 szállodát üzemeltet. Becsléseink szerint kérdőívünk válaszadói a kistérség turisztikai szálláshelykínálatának – férőhelykapacitást nézve – körülbelül a 70%-át teszik ki, összesen 816 férőhelyet képviselve. A szálláshelyek között 10 olyan található, amelyik 20 férőhelynél kevesebbel rendelkezik, 4 szálláshely esik a 20 és 50 közötti férőhelykapacitású kategóriába, kettőben 50 és 100 fő közötti vendég, és megint kettőben 100 főnél több turista szállásolható el.

1.2.2.1 Szálláshelyek kínálata (kereskedelmi és magánszálláshelyek) és a kapcsolódó szolgáltatások (szuprastruktúra)

Korábbi adatgyűjtésből származó információink alapján a kistérség településein – Csíksomlyó nélkül - 2006-ban vendégfogadással összesen 10 panzió és 271 család foglalkozott, összesen mintegy 75 főnek adva munkát.

A szállásadás helyzete 2006-ban

	Csíkpálfalva		Csíkszentmihály		Csíkszépvíz		Gyimesfelsőlók		Gyimesközéplók		Gyimesbükk	
	Cég	Fogl. szám	Cég	Fogl. szám	Cég	Fogl. szám	Cég	Fogl. szám	Cég	Fogl. szám	Cég	Fogl. szám
Panzió	2	15	2	20	1	12	2	2	1	15	2	7
Falusi vendégfogadás magán-személyeknél	40	-	70	-	40	-	50	-	70	-	1	4
Összesen	42	15	72	20	41	12	52	2	71	15	3	11

Forrás: Rodics Gergely adatgyűjtése

A turizmus területén jelenleg a szervezetlen, önálló kezdeményezések jellemzőek. Jól átgondolt és felépített turisztikai kínálatnak csupán néhány, esetleges eleme jelent meg a térségben. A minősített magánszálláshelyek száma a Kistérségben kb. 30-ra tehető.

Az elsődleges kutatásban szereplő turisztikai vállalkozások átlagosan 4 éve működnek, ami turisztikai szempontból fiatal kornak számít, különösen ha a részleteket is megvizsgáljuk: a vállalkozások fele 2 évnél fiatalabb, 17%-uk 2 és 5 év közötti ideje, 22%-uk 5 és 10 év közötti ideje működik, és csak 11%-uk korosabb 10 évnél. Ebből a kor megoszlásból következik, hogy a szálláshelyek munkatársainak képzése, továbbképzése, tapasztalataik gyarapítása mindenképpen hasznos lenne.

A képzési igény megmutatkozik abban is, hogy milyen a szakirányú végzettséggel rendelkezők aránya. A megvizsgált szálláshelyeken összesen 59 teljes munkaidős alkalmazott és 38 részmunkaidős alkalmazott dolgozik. Szakirányú képzettséggel a teljes munkaidős dolgozók 70%-a, a részmunkaidőben dolgozók 30%-a rendelkezik. Figyelemre méltó adat az is, hogy a szálláshelyek csaknem fele (47%) nem foglalkoztat teljes munkaidőben egyetlen dolgozót sem, illetve az, hogy részmunkaidős foglalkoztatás sem történik a vállalkozások 38%-ában. Természetesen e számok mögötti lehetséges verziók között szerepel, hogy vagy csak az egyik vagy csak a másik, avagy mindkét kategóriában foglalkoztat alkalmazottakat, avagy egyikben sem.

Nyelvtudás tekintetében általánosan jellemző a magyar és a román nyelv ismerete, melyeket sorrendben az angol (60%), a német (35%) és a francia (12%) nyelv követ. A nyelvismeret minőségét sajnos nem volt módunkban tesztelni.

A szálláshelyek színvonalára a közép, alsó-közép kategórás minőségi besorolás a jellemző, azaz a falusi szálláshelyek többsége 2 margarétás, a szállodák és panziók többsége 2 csillagos. A turisztikai trendek figyelembevételével ez a színvonal már ma sem elég, és a jövőben egyre kevésbé felel meg, ami a piacról való kiszoruláshoz vezet. A minőség javítására képtelen vállalkozások jövedelmezősége, jövedelemteremtő képessége nem megfelelő, és várhatóan egyre kevésbé lesz az.

A szálláshelyek szolgáltatáspalettájára jellemző, hogy igen változatos, színes programlehetőségeket ajánlanak vendégeiknek, még ha sokszor inkább csak szívességi alapon, ellenszolgáltatást, fizetséget nem várva érte. Az alapszolgáltatásokat vizsgálva elmondható, hogy a szálláshelyek 20%-ában működik étterem vagy kávézó, hivatalos programszervezést 40%-uk, idegenvezetést 30%-uk biztosít vendégeinek. A programpaletta színességére jellemző, hogy a térségben 26 féle programmal, szolgáltatással várják a szállásadók vendégeiket. Ezek gyakorisági sorrendbe rendezve a következők:

1. csángó népzene és néptánc bemutató (néptánc tábor, csángó hétvége)
2. természeti látványosságok, gyalogtúra: pl. gyalogtúra az 1000 éves határhoz és annak mentén - idegenvezetéssel (2-12-28 km), kaliba/eszténa látogatás (esetleg sajtkészítéssel)
3. „holtversenyben”:
 - ❖ lovastúra/lovaglás
 - ❖ kocszás
 - ❖ régi foglalkozások és mesterségek eszközeinek, művelésének bemutatása
4. „holtversenyben”:
 - ❖ kenyér és kürtőskalács sütés
 - ❖ szános kirándulás
 - ❖ szekerezés, pl. esztenákra a patakok mentén – 4 órás program
5. „holtversenyben”:
 - ❖ kerti parti
 - ❖ történelmi-földrajzi ismertető
6. „holtversenyben”:
 - ❖ helyi jellegű ételek készítése
 - ❖ helyi csillagtúrák a vendégek számára kb. 100 km-es körzetben
 - ❖ szövés
 - ❖ bográcsolás
 - ❖ gomba és gyógynövény gyűjtés
 - ❖ vonattal való utazás a régió bemutatására
 - ❖ sporttevékenységek, fitness
 - ❖ masszázs
 - ❖ gyógyfüvekről ismertető
 - ❖ gépi gyógyászat
 - ❖ konferencia szervezés és lebonyolítás
 - ❖ Gyimesekről előadás
 - ❖ Szauna
 - ❖ Szolárium
 - ❖ strand

Ezeken felül a következő szabadidőeltöltési lehetőségek jelennek meg a kistérségben:

vadászesre menni, kapufaragás, sízés, Cibre-fürdő látogatása, lovaglás, Szépvíz bejárása, csillagtúrák Tusnádra, Gyilkos-tóhoz, málnaszedés, kokozza gyűjtés, kalibázás: sajt készítés, puliszka, Somlyó meglátogatása, tojásírás, zsendélykészítés, néptánc oktatás, disznóvágás, népi mesterségek, népdal estek.

E hosszú lista a szállásadók fantáziáját, kreativitását dicséri. A szolgáltatások minőségét jelen kutatás keretein belül sajnos nem volt módunk vizsgálni, így értékelni sem tudjuk.

Nagy hiányosság azonban, hogy Csíkszeredán és a falusi rendezvényeken kívül garantált programokkal a Kistérségben nem találkoztunk, és a rosszidős, fedett helyiségben zajló programlehetőségek szinte teljesen hiányoznak.

Felmérésünkben a minőséghez kapcsolódó kérdésünk volt, hogy a helyi jellegzetességek, hagyományok mennyire jelennek meg a turista által látható, érzékelhető módon. A szálláshelyek csaknem 80%-ában megfigyelhető ilyen törekvés, ami leginkább az ételkészítésben (gasztronómia), a szobák berendezésében, az épület kivitelezésekor a térségre jellemző stílusjegyek használatában, valamint a népszokások megismertetésében mutatkozik meg. Ez igen kedvező jelenség, és azt mutatja, hogy a szállásadók tudatában vannak a helyi jellegzetességek fontosságának, értékének, s ismerik a turisták ezirányú igényét.

A kínálat fontos eleme az ár. Összességében elmondható, hogy a csíksomlyói 3 csillagos Park Hotel kivételével (43 euró/fő/éj) igen egységesek a szállásdíjak: 9-11 euró/fő/éj sávban mozognak. Az étkezési költségek tekintetében már nagyobb eltérések mutatkoznak, különösen a meleg étkezést is magában foglaló félpanziós ellátás esetében, ahol 15 és 20 euró közöttiek az árak (euró/fő/éj).

A kedvezmények adásakor a gyermekbaráttság a legszembetűnőbb: jellemzően a szállásdíjból adnak a szálláshelyek a gyermekek számára kedvezményt, melynek mértéke (10-100%) és a korhatárok (egységes vagy korosztályok szerinti további differenciálás a 0-14 éves korcsoporton belül) igen nagy változatosságot mutatnak. A szállásadók csaknem fele nyújt szállásdíjkedvezményt bizonyos tartózkodási idő felett, ami 3 éjszakától a 10 éjszaka feletti tartózkodásig szintén igen sokféle. Csoportkedvezményeket 4 szálláshely nyújt, de változó feltételekkel: 10, 20, 30 és 40 fős alsó limitekhez kötve a csoportlétszámot. Csomagajánlat, csomagár kidolgozásáról csak 2 szálláshely számolt be, példának szilveszteri és nászutas csomagajánlatot említve. Szezonálisan differenciált árakkal mindössze 4 szálláshely-szolgáltatónál találkoztunk, ami arra utal, hogy a szezon meghosszabbítására ösztönző árkedvezményekkel a szálláshelyek többsége nem él. Ennek oka – véleményünk szerint - részben az amúgy is igen alacsonyan kalkulált főszezonbeli árakban, a téli fűtési költségekben keresendő, részben pedig a piacbefolyásolási ismeretek hiányosságaira, illetve a – kínálat és a marketing munka jelenlegi szintjén – erősnek mondható erdélyi konkurencia-helyzetre vezethető vissza.

Összességében elmondható, hogy az árkialakítás során erős a törekvés az árakban is megmutatkozó ösztönzők alkalmazására, de a kedvezmények adásakor inkább az ösztönösség, mások mintáinak másolása érvényesül, semhogy az adott szálláshelyre, annak célcsoportjaira szabott engedményekkel és profi technikákkal dolgoznának.

1.2.2.2 Vendéglátóhelyek kínálata

Minden faluban található kocsmá. Kávézóval két helyen, Gyimesbükkön, a benzinkúttal szemben, és Csíksomlyón, a Salvator Szálloda teraszán találkoztunk. Cukrászda Felsőlokon az önkormányzat épületében, étterem pedig vele szemben, valamint a panziókban (Kishavas, Csángó) található. Önálló étterem nincs a Kistérségben. Táblák a vendéglátóipari egységekre nem utalnak.

1.2.2.3 Egyéb turizmust (is) érintő szolgáltatások

Pénzváltásra, autókölcsönzésre Csíkszeredában van lehetőség, és a helyi színházi programokra való jegy vásárlása is itt lehetséges.

Ajándéktárgyak, emlékek, szuvenírek vásárlására Csíksomlyón, a Kegyetemplom előtti téren álló bódében, a Gyimesi-hágón (Füges-tető), valamint a Gyimesi Csángó Tájháza nyílik lehetősége a Kistérségbe látogatóknak. Van egy ajándékbolt a Rákóczi-vár aljában, a volt Határőrház közelében, de ottjártunkkor nem volt nyitva.

Mint már említettük, a garantált kulturális szabadidős programok teljesen hiányoznak, és a rosszdíj, azaz zárt helyen, fedett térben megvalósuló programok választéka is igen szűk.

1.3. Helyi turisztikai folyamatok, fejlesztési elképzelések

A helyi turisztikai trendekre, tendenciákra jellemző, hogy az elmúlt 5 évre visszatekintve a szállásadók 70%-a értékelte pozitív (jelentősen vagy enyhén javuló) irányúnak vállalkozása fejlődését. A fejlődést ebben az időszakban negatívan befolyásolta a sok útépítés (a pozitív hatások a jövőben várhatók), a még mindig sok helyen rossz utak, a menedzsmint vendégközpontúságának hiányosságai. Pozitív irányban mozdította el a keresletet az elégedett és visszajáró vendégek egyre nagyobb száma, a marketing erőfeszítések, a minőség javítása irányába tett lépések (befektetések). A szállásadók is érzékelik azt a tendenciát, amit az anyaországbeliek körében „Székelyföld újrafelfedezéseként” aposztrofálhatnánk.

A vállalkozások hatékony működését negatívan befolyásolják az alábbi tényezők (említés gyakorisága szerinti sorrendben):

1. forráshiány, támogatások hiánya

2. kedvezőtlen útviszonyok, utak állapota
3. adminisztratív nehézségek (engedélyeztetés, támogatási elszámolás) – szakképzett munkaerő, idegenvezetők hiánya
4. csatornázás hiánya.

Ami a jövőbeli elképzeléseket, terveket illeti, a kérdőívek tanúsága szerint a turisztikai vállalkozásoknak számos külső tényező pozitív avagy negatív előjelű hatásával kell számolnia. Ezek a következők:

A turisztikai szolgáltatók véleménye szerinti várható ...	
Pozitív külső hatások	Negatív külső hatások
<ul style="list-style-type: none"> • Elkészülő, jó minőségű utak és egyéb infrastruktúra • Pályázati lehetőségek bővülése • Konferenciák iránti növekvő kereslet • Felújított és modernizált borvíz források, fürdők • Uniós csatlakozás növeli a bizalmat, biztonságérzetet • Hatóságok támogató hozzáállása 	<ul style="list-style-type: none"> • Erősödő konkurencia • Infláció (emelkedő élelmiszerárak) • Vallási turizmus iránti igény csökkenése • Minőségelvárás gyors, a helyi fejlesztési lehetőségeket meghaladó üteme (piacvesztés) • Életszínvonal csökkenése a fő küldőországokban (programcsomagok és az egyéb szolgáltatások helyett csak szállás igénylése) • Szigorodó törvényi előírások • Lej erősödése

Jelenlegi ismereteik birtokában a turisztikai szolgáltatók kilátásaikat összességében inkább kedvezőnek ítélik: a válaszadók fele tervez kapacitásbővítést. A legtöbben azonban a szálláshelyek szolgáltatáspalettájának bővítését (Csángó Ház, parkoló, sportpálya, étkeztetés, pihenő- és játszóterek, úszómedence, kemence, söröző) és a már meglévő szolgáltatások színvonalának javítását tervezik. Említésre került azonban a szállásadók hálózattá szervezésének feladata, a marketing aktivitás erősítése és a szakirányú képzettség megszerzése is.

A Kistérségben a turisztikai beruházási kedv megélénkülésének vagyunk tanúi, mely tendencia - a polgármesterekkel készített interjúsorozat információi szerint – a jövőben is folytatódni fog. A Kistérség területén a következő beruházások várhatók a közeljövőben (jelenleg tervezési vagy már kivitelezési stádiumban):

- sífelvonó, sífutópálya Görbepatakon (Gyimesfelsőlok)
- étterem, szánkópálya és akadálypálya Fügéstetőn (Gyimesi-hágó, Csíkszépvíz)
- kempingházak a főút mentén
- panzió Hidegségpatakon (Gyimesközéplak) – Csángó Panzióval szemben
- szálláshelyek, öregotthon (Csíkszépvíz)

- sípálya és motocross pálya Kisrákoson (Lóvész és Ajnád felett)
- halastó és panzió Nagyrákoson.

A polgármesterek számos turisztikai vonatkozású fejlesztési ötlettel rendelkeznek, melyekre befektetőt, beruházókat keresnek – formális és informális településmarketing eszközök segítségével. Ezek a következők:

- Vendéglátóipari egység az 1000 éves határhoz
- Vadászházak építése
- Parkolók létesítése
- Piknikező helyek létesítése
- Halastavak létrehozása
- Étterem Csíkszépvízen
- Lovas bázis Csíkszépvízen
- Fürdőre szolgáltatás (Cibre-fürdő, Csíkszépvíz)
- Kultúrturizmus: örmény, székely
- Felnőttoktatás: régi mesterségek, ács, kovács, stb.

Az önkormányzatok - erejükhöz mérten - igyekeznek a turizmus céljait (is) szolgáló fejlesztéseket megvalósítani. Ilyen segítő tevékenységek:

- Erdei utak javítása
- Építkezők számára gyorsított engedélyezési eljárás
- Pályázati önerő biztosítása
- Téli megbeszélések szervezése
- Tanulmányút szervezése
- Kitáblázás
- Honlap
- Kiadvány készítése
- Csángó lakodalom szervezése
- Infrastruktúra kiépítése
- Turisztikai egyesület alapításának kísérlete
- Faluközpont rendbetétele
- Virágosítás
- Vonzerők létrehozása pl. Cibre-fürdő, Szt. László köve
- Faluképvédelem
- Információs tábla-terv készíttetése.

Összességében elmondható, hogy az önkormányzatok támogató hozzáállást tanúsítanak a turisztikai beruházások irányában, de anyagi lehetőségeik e téren (is) korlátozottak.

1.4. Turisztikai imázs, arculat, valamint a promóciós és információs tevékenység

Imázs, arculat

A Kistérség nem rendelkezik kiforrott turisztikai arculattal, illetve turisztikai szempontból egyelőre nem önálló és nem egységes desztináció.

A kistérségi társulás neve, a Pogány-havas hangzatos, szép név, de megtartása turisztikai térési azonosítónévként nem javasolható, mert elfedi a nála ismertebb, imázshordozó **Csík(somlyó)** és **Gyimes** megnevezéseket, amelyek egyszerre mind a Térség földrajzi elhelyezését is megkönnyíték.

A kistérségi társulás logója telitalálat: kiválóan ragadja meg a Kistérség tájképi hangulatát, s ezzel jó alapja lehet a turisztikai logónak is.

Turisztikai szlogent a Társulás még nem fogadott el.

Promóció

A kistérségi társulás kimondottan turisztikai promóciós tevékenységet nem folytat: honlapján és szakmai kiadványain keresztül informál, de turizmus-specifikusan, konkrét utazásszervezési segítséget nem ad, promóciós kampányokat nem közvetít.

A települési önkormányzatok egyike sem végez vagy segít turisztikai promóciós tevékenységet.

A turisztikai szolgáltatók körében végzett felmérésünk azt mutatja, hogy a Kistérség szálláshelyei számára is csak meglehetősen szerény összeg áll rendelkezésre promócióra: évente átlagosan mindössze 215 eurót tudnak a vállalkozások e célra fordítani, de figyelemre méltó az a tény, hogy a vállalkozások csaknem 40%-a – saját bevallása szerint – semennyit, azaz 0 eurót költ reklámcélokra. A szálláshelyek fennmaradó 60%-a egységenként átlagosan 344 eurót fordít ilyen célra.

A marketing, ill. szűkebben a promóciós tevékenység fókuszában jellemzően nem áll egy-egy kiemelt célcsoport: a szállásadók mindenkire, ill. „vegyes” vendéggörre irányítják figyelmüket. A specializációra való törekvés egy-egy vállalkozást jellemez csak, amely célcsoportok említési gyakorisága sorrendben a következő:

1. nyugdíjasok, idősebbek
2. konferencia szervezők, nagy csoportok
3. családok, zárandokok, faluból elszármazottak és baráti körök, korszerűségkedvelők, hagyománytisztelők, diákok, belföldiek (azonosan szerény említettséggel).

A promóciós tevékenység regionális irányultságára is az internet nyújtotta globalizálódás nyomja rá bélyegét. E mögött a rangsorban Magyarország áll, amelyet viszonylag szorosán Románia (kiemelten Bukarest) követ.

A célcsoportok elérésének mikéntjére (értékesítési út) kérdezve megtudtuk, hogy - a korábbi vendégek szájpropagandája után - a legnépszerűbb az interneten, honlapon keresztüli hirdetés. A piac elérésének technikái közül kiemelkedik az utazási irodák, utazásszervezők segítségével való vendégelérés. Az információs anyagok tekintetében a szórólapok kiadása és a prospektusokban, újságokban való megjelenés a leggyakoribb, amit az „egyéb”, igen változatos formát öltő promóciós eszközök bevetése követ: mez, rádióban élő játék, térképen szereplés, útmenti tábla, Tourinfo iroda (Csíkszereda). A vendégek felé - írott vagy elektronikus - levél küldésével és turisztikai szakvásáron való megjelenéssel csak kevesen foglalkoznak.

A kedvezmények rendszere, amiről korábban már részletesen beszámoltunk, szintén az értékesítés szolgálatában áll.

Információ

Helybeni

Ami a turisták helyszíni tájékozódásának segítségét illeti, a Kistérség igen nagy lemaradásban van. A településekre irányító táblák hiányosak, s az utcanévtáblák is esetlegesek. A látnivalókhöz való eljutást elvéve segíti egy-egy kopott vagy alig észrevehető tábla.

A nevezetességek mellett nem találunk ismertető táblákat, amelyek az adott látnivaló történetét, jelentőségét, érdekességét, stb. mutatnák be röviden.

Hiába keresünk eligazító térképtáblákat is, melyek a településeken belüli eligazodást, a nevezetességekhez, a helyi szolgáltatókhoz való odatalálást segítenék, illetve a kirándulóútvonalokról tájékoztatnának.

Elutazás előtti

A turista számára elutazása előtt egyre inkább az Internet nyújt információkat a meglátogatandó desztinációról. A Kistérség egészéről a Kistérség honlapján (www.poganyhavas.ro) kaphatunk széleskörű információkat. A települések közül négynek (Csíksomlyó, Csíkszépvíz, Csíkszentmihály, Gyimesfelsőlok) van saját honlapja (magyar nyelvű), de ezek közül a kistérségi honlapról csak egy linkelhető. A honlapok sok tekintetben fejlesztést igényelnek.

A kistérségi szálláshelyek a “szokásos” erdélyi szálláshelykatalógusokban megtalálhatók: www.erdelyiutazas.hu, www.erdelyiturizmus.hu, www.szekelyszallas.hu, www.szekelyfoldiinfo.ro, www.erdelyivendeghazak.ro, www.romania.linkcenter.hu, www.romania.lap.hu .

Az egyes szálláshelyek és települések link-kapcsolatait egyelőre nem volt módunkban alaposabban feltérképezni, azonban az általunk meglátogatott honlapok tanúsága szerint sem a kistérség, sem annak települései, sem a turisztikai vállalkozások nem használják ki teljesszűren az Internet nyújtotta információs és promóciós lehetőségeket.

Turisztikai marketing célú kiadvány nem jelent meg a Kistérség vonzerőiről, ami igen nagy hiányosság. Egy-egy szálláshelynek van saját szórólapja, melyen a programlehetőségeket, térségi kirándulási célpontokat is feltünteti.

Kistérségi kiadvány hiányában a többször említett és idézett DIMAP turistatérkép és a sokféle Erdély-útikönyv információanyagára támaszkodhat a látogató.

1.5. Szervezeti-együttműködési háttér (térségen belüli és térségen túlnyúló)

A turisták igényeinek minél teljesebb körű kielégítése érdekében, a programkínálat színesítése és a szolgáltatáspaletta bővítése céljából, valamint a marketing területén az általunk megkérdezett szállásadók 60%-a alakított ki kapcsolatot a Kistérség más szereplőivel, vállalkozásaival, míg térségen kívüli összefogás már csak egyharmadukat jellemzi. A térségi vállalkozók turisztikai összefogása azonban egyelőre nem öltött hivatalos formát: vendégváró egyesületek, faluturisztikai szervezetek, helyi termék klaszterek nem alakultak meg. Önkormányzati kezdeményezés történt faluturisztikai egyesület mint érdekvédelmi és fejlesztési szervezet létrehozására Csíkszépvízen, de érdeklődés hiányában a szervezet végül nem jött létre.

A minősített faluturisztikai szálláshelyek többnyire csatlakoznak a szakmai segítséget is nyújtó Román Faluturizmus Szövetséghez.

A Pogány-havas Kistérségi Társulás is segíteni kívánja a Térség turisztikai vállalkozásait, amire jó példa jelen tanulmány, azaz a turisztikai fejlesztési stratégia és ezzel párhuzamosan az ökoturisztikai helyzetfeltárás elkészítése.

A turizmus fejlesztésekor is várhatóan építeni lehet majd a Kistérségben működő aktív civil szervezetek részvételére, melyek a következők:

Név	Település
Csíkсомlyó Egyesület	Csíkсомlyó
Pogány-havas Kistérségi Társulás	Csíkсомlyó
Csibész Alapítvány	Csíkсомlyó
Romániai Magyar Mezőgazdászok Társulása	Csíkсомlyó
Mozgássérültek Hargita megyei Egyesülete	Csíkсомlyó
P.D.S.-GAZ Társulás	Csíkпálfalva
Euritmia Alapítvány	Csíkпálfalva
Csíkѕzentmihályi Műemlékvédelmi Egyesület	Csíkѕzentmihály
Szentmihály Ajnád Vacsárcsi Ifjúsági Szövetség	Csíkѕzentmihály
3 db Ifjúsági szervezet a 3 faluban	Csíkѕzépvíz
Iskoláért Alapítvány	Csíkѕzépvíz
Szt. László Alapítvány	Csíkѕzépvíz
Balogh Attila	Csíkborzsova
Lépések Színekben és Formákban Alapítvány	Gyimesfelsőlók
Ordasok hagyományőrző néptáncgyüttes	Gyimesközéplók
Csángó Ifjak Középloki Közössége	Gyimesközéplók
Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület	Csíkѕzereda

Vallási turizmus szempontjából kiemelkedően fontos a római katolikus egyház, s ezen belül a Csíkсомlyói Ferences Rendház és a Klarissza Rend „Csíkсомlyó Ágacskája” Közössége.

A Társulás területén kívül a Polgár-Társ Alapítvány és a Román Faluturisztikai Szövetség lehet fontos szakmai partner, de tematikusan további együttműködő partnerek keresése szükséges.

Regionális, illetve térségekőzi együttműködésekben gondolkodva a testvérvárosi kapcsolatok válhatnak különösen győmőlcѕzővé. A Kistérség telepőlései kiterjedt terstvértelēpőlési hálózattal rendelkeznek:

- Csíkѕzentmihály: Enese (H), Bős (Slo)
- Gyimesfelsőlók: Tizsakécske, Nemesdéd, Deáki (Slo), Balatonőszöd (Iesz), Karád, Bácsbokod
- Csíkѕzépvíz: Kutas, Bázakerettye, Újkigyós, Lakitelek (Iesz)
- Gyimesközéplók: Vaskút, Zagyvarékas, Tordas, Böhőnye (Iesz), Diósd (Iesz), Nyíregyháza
- Gyimesbűkk: ...
- Csíkпálfalva: Baks, Rád

A szervezetek, együttműködések létrejőtte és működése, és természetesen maguknak a turisztikai vállalkozásoknak is a színvonala nagymértékben függ a résztvevő személyek, munkatársak képzettségétől, tudásától, tapasztalatától. E téren bizony nagy lemaradást tapasztaltunk. A nemrégiben indult turisztikai vállalkozások magas aránya, a szakképzett munkatársak nélkül vagy azokat csak rész munkaidőben foglalkoztató egységek nagy

száma mutatja, hogy a vállalkozások (szervezetek) fejlesztésére e téren is nagy szükség van.

Azt is tapasztaltuk, hogy sok vállalkozás nincs tudatában az együttműködések révén elérhető előnyöknek, ami szintén egy tudatformálási, ismeretátadási igényt mutat. Erre a hiányosságra vezethető vissza az is, hogy a Társulás területén nem jött létre turisztikai házigazda szervezet (marketing szervezet), amely a Kistérség turizmusfejlesztésének, az erőforrások koncentráálásának és a látogatómenedzsment tevékenységnek a motorjává válhatna.

1.6. Finanszírozási háttér

A kérdőíves felmérésbe bevont turisztikai vállalkozások döntő többsége önerőből hozta létre vállalkozását. Egy vállalkozás vette igénybe a SAPARD Program pályázati forrását, és a Térségben jelenleg épülő egyik panzió is európai uniós forrás segítségével készül.

1.7. A turisztikai kereslet jellemzői

1.7.1. Mennyiségi jellemzők

Számszerű adatok a térségbe érkező vendégek számáról, összetételéről, valamint az itt eltöltött vendégéjszakákról tanulmányunk írásakor nem állnak rendelkezésre. *(A Hargita és Bákó megyei Statisztikai Központoktól az adatok beszerzése folyamatban van.)* A statisztikákat egyébként is sajnos óvatosan kell(ene) kezelnünk, mert a vendégforgalom igen nagy hányada a feketegazdaságban csapódik le, azaz nem jelenik meg a hivatalos statisztikákban.

A piaci keresletet, és természetesen részben a marketing munka sikerességét is mutatja a kapacitáskihasználtság, amelynek átlagos értéke (súlyozatlanul, azaz a nagy és a kisebb kapacitású helyek kihasználtságát azonos súlyúnak tekintve) a Kistérség megkérdezett vállalkozásai körében – saját bevallásuk alapján - 50% körüli, ami a nagyobb és a kisebb kapacitású szálláshelyekre egyaránt jellemző volt. Ez az érték annak fényében, hogy a színvonal inkább alacsony, és hogy a marketing költségvetés is szűk, illetve saját tapasztalataink alapján túlságosan magasnak, azaz felülbecsültnek tűnik.

Amennyiben mégis az 50%-os kapacitáskihasználtságból indulunk ki, valamint abból, hogy a megkérdezett szálláshelyek által képviselt 816 férőhely - becsléseink szerint - a Térség szálláshelykapacitásának 70%-át teszi ki, 365 napos/éjszakás évvel számolva a térségben eltöltött vendégéjszakák száma 213 ezer körülire tehető, ami a – tapasztalatok szerinti - 4 éjszakás átlagos tartózkodási idő figyelembevételével 53.200 körüli vendégérkezést valószínűsít. Ez a szám számunkra erősen felülbecsültnek tűnik, ami az 50%-os kapacitáskihasználtságra vonatkozó vélhetően torz, a szállásadók által magasan felülbecsült értéknek tudható be.

A Kistérség fő vonzerőinek látogatottságára, vonzáskörzetére vonatkozóan is csak kevés információval rendelkezünk:

Csíksomlyói Pünkösdi Búcsú

Évente 200-250.000 ezer (más becslések szerint 400-450.000) látogató. A világ összmagyarságának találkozóhelye, „Magyarok Mekkája”.

Gyimesi Csángó Tájház

Tájháznak kb. 45.000 látogatója volt 1990-es megnyitása óta, azaz évente átlagosan 2700 látogató: többségében magyarok (fele részben erdélyiek, fele részben anyaországiak). Az erdélyiek sokszor magyarországi rokonaikkal jönnek. Az anyaországiak esetében meghatározók a turistacsoportok. Kevés a más nemzetiségű külföldi. Az anyaországiak célirányosan keresik fel a tájházat, előre bejelentkeznek, és csak kevesen „esnek be” a ház falán lévő tábla alapján.

1000 éves határ – Rákóczi-vár

Látogatószámok nem állnak rendelkezésre, de a Kistérségbe látogató egyéni és csoportos turisták is jellemzően felkeresik, döntően magyarországiak.

1.7.2. Minőségi jellemzők

1.7.2.1 Saját felmérés alapján a Kistérség vendégeinek jellemzői

A szállásadók tapasztalatai szerint

A Térség adottságainak és a turisztikai marketing tevékenységnek köszönhetően jelenleg – felmérésünk alapján – a térségbe látogató vendégekre a következők a jellemzők:

A vendégek átlagosan (súlyozatlanul) 65%-a Magyarországról, 28%-a Romániából érkezik, míg az egyéb országokból érkezők aránya mindössze 7%. Ez utóbbiak küldőországai (emléltési gyakoriság szerinti sorrendben): Németország, Hollandia-Szlovákia, Svédország-Csehország-Svájc, Franciaország-Olaszország-Törökország-USA-Japán-Ausztrália.

A szállásadók tapasztalatai alapján a vendégek fele férfi, fele nő, és nagyjából 70%-uk városi, 30%-uk falusi lakos. Korosztályi megoszlásukra az alábbiak jellemzőek:

- 14 év alatti: 10%
- 15-25 éves: 11%
- **26-40 éves: 38%**
- 41-50 éves: 22%
- 51 év feletti: 19%

Csoportosan érkezik a vendégek valamivel több, mint fele (54%). A vendégek körülbelül harmadát (32,5%) segíti útja megszervezésében utazási iroda. Magánszervezésben

érkezik a vendégek 60%-a, míg egyéb szervezés keretében (cégrendezvény, továbbképzés, konferencia, stb.) 7,5%-uk.

A szállásadók tapasztalatai szerint a vendégeket az alábbi motivációk hozzák a Kistérségbe (emléltési gyakoriság szerinti sorrendben):

1. táj, természet (kirándulás)
2. népi hagyományok, csángó kultúra
3. Erdély, Székelyföld megismerése (Csillagtúra)
4. pihenés, kikapcsolódás - Zarándoklat (kegyhelyek, búcsú)
5. üzleti ügyek – történelmi érdeklődés - helyi emberekkel való találkozás
6. konferencia – edzőtábor – filmezés – átutazás – sportesemény – kiállítás – bulizás.

A Kistérség szállásadók által legfontosabbnak és egyben a leglátogatottabbnak ítélt látnivalói sorrendben a következők:

1. Csíksomlyó
2. Gyimesek: a gyönyörű táj és a különleges kultúra
3. 1000 éves határ: Magyarország legrégebbi területe.

Kiemelkednek a térség többi látnivalói közül a Szépvízi víztározó, a borvíz források (pl. a Sötétpataki Gyógyvízforrás és a Cibre-fürdő Szépvízen), a falusi élet, építészet, népi kultúra, valamint a csíkselenei Szent János templom.

A szálláshely szolgáltatók által legfontosabbnak ítélt és a leglátogatottabbnak tartott látnivalók listája között nagy eltérés nem tapasztalható, azaz elmondható, hogy a látványosságokat a turizmus már felfedezte magának. A Kistérség látogatásra érdemes attrakcióiként a szállásadók még a következőket említették:

Szépvízi örmény örökség (főtér, templom), Tájház (Gyimesbükk), Szent Erzsébet Gimnázium (Középlak), Szellő, Bagolyvár, kaszárnyák, alagút, tánc tábor, középkori templomok, Pogány-havas régi kápolna helye.

Vendégérkezések szempontjából főszezonnak egyértelműen július és augusztus hónapok számítanak, de már júniusban is sok a vendég. Az előszezon március, április és május hónapokat foglalja magába, míg az utószezon szeptember és október hónapokra esik. Szezonon kívüli időszak tehát a novembertől februárig tartó tél, amikor csak Karácsony és Szilveszter táján tapasztalható némi megélénkülés.

A vendégek mintegy 80%-a biztosra kíván menni: előre foglal szállást magának - leggyakrabban telefonon, de igen nagy arányban e-mailben is. Az on-line rendszereken keresztül és a hagyományos postai levélben történő foglalás kis mértékű.

A vendégkör összetétele az elmúlt években a szállásadók meglátása szerint lényegében nem változott. Egy vállalkozás említette a visszajáró vendégek magas arányát.

Vendégmegkérdezésünk eredményei alapján

Vendégmegkérdezésünk 2007. augusztus és szeptember hónapjaiban zajlott. A Kistérség szálláshelyeire juttattuk el az önkitöltős módszerre szerkesztett vendégkérdőíveket, melyek kitöltéséhez a szállásadók segítségét kértük: ők hívták fel vendégeik figyelmét a kitöltésre. Összesen 57 értékelhetően kitöltött kérdőívet kaptunk vissza. Ez az elemszám igen alacsony, ami sajnós arra vezethető vissza, hogy a szállásadók gyakran elfelejtették a vendégeiket a kitöltésre felkérni, nem érzékelték a felmérés jelentőségét, illetve érdektelenek voltak irányában. Ezért a vendégminta semmiképpen nem nevezhető reprezentatívnak, s a felmérés eredményei is bizonyos fenntartásokkal kezelendők - amellet, hogy egyszersmind nagyon érdekesek és informatívak számunkra.

A minta ismérvei a következők:

- nemek megoszlása: 53% nő, 48% férfi
- anyanyelv: 95% magyar
- életkor szerinti megoszlás:
 - 15-25 éves: 3%
 - 26-40 éves: 18%
 - 41-50 éves: 18%
 - 51 év feletti: 58%
 - nem válaszolt: 3%
- utazás szervezése szerinti megoszlás:
 - 41% - saját szervezésben
 - 29% - utazási irodai szervezésben
 - 21% - egyéb szervezésben (pl. egyházközség, egyesület, stb.)
 - 9% - nem válaszolt
- szálláshelyi megoszlás:
 - 46% panzió
 - 31% magánszálláshely
 - 15% szálloda
 - 8% egyéb.

A válaszadók döntő többsége (91%) Magyarországról érkezett, és csak 5%-uk Románia területéről, míg 4%-uk egyéb országokból (Szlovákia és Finnország). A legtöbben (67%) autóbusszal jöttek. A személygépkocsival érkezők a válaszadóknak csak negyedét teszik ki. A többi közlekedési mód (menetrend szerinti buszjárat, vonat, motorkerékpár) említési gyakorisága elhanyagolhatóan kicsi.

A Kistérségen belüli közlekedési eszköz nagyjából megegyezik az idejutáshoz használt közlekedési eszközzel, azzal a különbséggel, hogy itt a gyalogos (12%), a kerékpáros (4%) és a szekeres (2%) közlekedés is megjelenik.

A válaszadók Kistérségről való ismereteiket leggyakrabban rokontól, barátoktól, ismerősöktől szerezték, melyet a prospektusok, majd a rádió és a televízió műsorainak említése követ. Érdekes az internet rendkívül alacsony említési gyakorisága (4%).

A válaszadók 60%-a nem csupán a Kistérség nevezetességeit keresi fel, hanem Románia más területeit is bejárja. A meglátogatott egyéb területek között leggyakrabban a Békás-szoros, a Gyilkos-tó, a Szent Anna tó, Korond, Parajd, Szováta és Tusnád szerepelnek. Itt látjuk igazolva saját tapasztalatunkat, hogy a Kistérség egyrészt csillagtúrák kiindulópontjaként, másrészt erdélyi körutazások egyik állomásaként szerepel ma az erdélyi turizmus piacán.

A megkérdezett vendégek majd' mindegyikének programjában - csaknem egyforma említési gyakorisággal - szerepel a (1.) természeti szépségeket bejárása, a kirándulás, a (2.) történelmi emlékhelyek, vármaradványok megtekintése, valamint a (3.) templomok, falvak felkeresése. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az ide látogató egyaránt érdeklődik a Kistérség természeti és ember alkotta vonzerői iránt. Számottevő említéssel a „fürdés tavakban, strandolás” (15) és a „mofetta felkeresése” (6) kategóriák bírnak, de ezek valószínűsíthetően a Kistérségen kívül eső tevékenységek. A többi lehetséges szabadidőeltöltés (rendezvénylátogatás, táborozás) említettsége - valószínűsíthetően a minta jellemzői miatt is – meglehetősen alacsony.

A megkérdezett vendégek 35%-a öt vagy annál több éjszakát tölt a Kistérségben, 37%-uk pedig négy éjszakát. Három vagy annál kevesebb éjszakát csak a megkérdezett vendégek 28%-a tölt itt. Ez igen kedvező átlagos, 4,9 éjszakás tartózkodási időt mutat, ami arra enged következtetni, hogy a vendégek többsége számára a Kistérség az erdélyi „bázis”, azaz nem csupán egy állomás a sok helyszín között, hanem itt éjszakáznak, innen indulnak a Kistérség és Erdély további nevezetességeinek felkeresésére.

Érdekes tény, hogy a megkérdezett vendégek körében igen magas azok aránya (53%), akik megkérdezésünkör először jártak a Kistérségben. A visszatérő vendégek aránya is magas: 2-4. alkalommal tér ide vissza a megkérdezettek negyede, és ötödük már ötödször vagy még többször jár itt.

Megkérdeztük a vendégeket arról is, hogy mennyire elégedettek a Kistérség egyes jellemzőivel, tényezőivel, illetve arról is, hogy előzetes várakozásaikhoz képest ezeket milyennek (jobbnak +/-, rosszabbnak /-/ vagy nagyjából az előre elképzeltnek /0/) találták. A válaszadók elégedettségüket egy 1-5 értékelési skála segítségével fejezték ki, ahol 5 volt a legjobb adható érték, és 1 a legrosszabb.

A válaszadók a legjobb véleménnyel sorrendben az alábbiakról voltak (zárójelben az értékelések átlaga):

1. Étkezés (4,61)
2. Szálláshely (4,52)
3. Látnivalók bemutatása (4,47)
4. Nappali programlehetőségek (4,45)
4. Közbiztonság, biztonságérzet (4,45).

Véleményünk szerint a látnivalók bemutatása és a nappali programlehetőségek kedvező megítélésében feltétlenül szerepet játszik, hogy a válaszadók többsége szervezeten, csoporttal érkezett, akik számára a szervezők már gondoskodtak a látnivalók színvonalas

bemutatásáról (idegenvezető) és a megfelelő programokról. Egyéni turisták esetében ezek megítélése valószínűleg gyengébb lett volna.

A még mindig kedvezően, de a fentiekhez képest gyengébbnek ítélt, általunk a középmezőnybe sorolt tényezők a következők:

5. Ajándéktárgyak, emléktárgyak, képeslapok választéka (4,23)
6. Tisztaság (4,13)
7. Tájékoztatás, tájékozódás (4,04)

A leggyengébb minősítést az alábbi tényezők kapták:

8. Esti-éjszakai programlehetőségek (3,52)
9. Közlekedés, útviszonyok, tömegközlekedés (2,68).

Informatív számunkra az is, hogy éppen e két legrosszabbnak ítélt tényező az, amely a válaszadók előzetes várakozásaihoz képest is rosszul szerepelt. A többi tényező az előzetes várakozásokhoz képest pozitív képet mutat (átlagosan): kiemelkedően jobbnak bizonyultak a szálláshelyek, az étkezés és a nappali programlehetőségek annál, mint amire a vendégek számítottak. A tisztaság és a tájékoztatás-tájékozódás is a vártnál jobbak, de csak viszonylag kis mértékben.

Természetesen nehéz megítélni, hogy milyenek lehettek az előzetes várakozások az egyes tényezőkkel kapcsolatban, amelyekhez viszonyítottak a válaszadók, de mindenképpen biztató eredmény, hogy kellemes meglepetésekkel és alapvetően megelégedetten távoztak (a tényezők átlagosan jó minősítéséből következően).

1.7.2.2 A KPMG felmérése alapján a Romániába utazó magyar turisták jellemzői (2006)

A megkérdezett szakemberek szerint az utazási irodák által szervezett utak mindössze a piac egyötödét fedik le. Az utazási ügynökségek ügyfeleinek szokásairól nyilatkozó ügynökök becslése szerint a Romániába utazók nagy többsége, mintegy 80 százaléka egyénileg szervezi meg útját, és mintegy felük a rokonok, barátok látogatása céljából utazik ide. Az egyéni utazók nagy számának egyenes következménye a "feketeturizmus": feltételezhetően a turisták 90%-a kimarad a hivatalos statisztikákból.

Megfigyelhető trend, hogy csökken a Romániába látogató vendégek átlagéletkora: vannak fiatal turistacsoportok, akik szórakozásból és kalandvágyból indulnak felfedezőútra. Megjelentek a turizmus új formái, a sportokkal - sízés, horgászás, hegymászás - összekötött expedíciók, az aktív pihenés módozatai is, de még mindig dominánsak az Erdély-körutak, a csillagtúrák és a faluturizmus.

A magyar turisták növekvő mértékben igényesek a kényelmükre, az elszállásolás körülményeire. A faluturizmussal szemben is nőnek az elvárások: a turisták elvárják, hogy legalább kétszobánként legyen külön fürdőszoba, a helyiségek ne legyenek átjárósak, sőt mostanában előnyben részesítik a háziúr nélküli vendégházakat.

Leginkább a következő tényezők aggasztják a magyar turistákat Romániával kapcsolatban:

- a románok viszonyulása;
- a közbiztonság;
- az utak minősége;
- a szolgáltatások minősége;
- a higiénia;
- árfolyam-ingadozások, illetve fizetési lehetőségek.

A turizmust befolyásoló külső negatív tényezők a szakemberek szerint általában tartósabb kihatással vannak az ágazatra, mint indokolt lenne. E tényezők: a madárinfluenza, a tavalyi árvizek, a 2005-ben észlelt politikai instabilitás, a 2004. december 5-i népszavazás, az árnövekedés, illetve az erős lej bevezetése.

Románia EU-tagsága a szakemberek szerint nem hoz alapvető változást az ágazatban: hatása annyi lesz, hogy könnyebb majd átjutni a határon. Esetleg a feketeturizmus csökkenhet, bár a szakemberek ehhez nem fűznek nagy reményeket.

A legtöbb szervezett turistaút Budapestről indul. Az egyéni utakat szintén a budapesti kiindulópont dominálja, karöltve a határmenti megyékkel. A szervezett csoportok általában 20-30 személyből állnak, autóbusszal utaznak, a résztvevők jellemzően középkorú vagy idősebb értelmiségiek, akiket a történelmi-nemzeti érdeklődés motivált az utazásra, és hogy jobban megismerjék Erdélyt: a kultúrát, a hagyományokat, a környezetet, a szokásokat. Idegenvezetőt igényelnek, illetve olyan programválasztékot, amelyben egyaránt szerepelnek folklór- és kulturális események, valamint természeti látnivalók.

A csoportos utazások kis részét teszik ki a cégutak, amelyeket csoportösszerázó céllal szerveznek. E csoportok legkevesebb háromcsillagos szállodákban foglalnak szobát.

A szakemberek tapasztalatai szerint a csoportoknak mintegy fele középosztályú hotelt vagy panziót választ, míg a másik felük vidéki vendégházakat. A turisták általában 50-100 eurót költenek az utazási, szállás- és étel- és ital-költségein felül. Ezt általában szuvenírekre, népművészeti tárgyakra vagy régiségekre költik, illetve helyi specialitásokra (sajt, alkoholfélék, stb.). Egy öt-hatnapos utazás mindenképp 200-300 euróba kerül a becslések szerint.

Egyéni utazók: általában azok, akiknek rokonaik, ismerőseik vannak Romániában, vagy akik már voltak korábban egy szervezett csoporttal az országban, és újabb látogatásuk alkalmával olyan helyekre is el szeretnének látogatni, ahová azelőtt nem jutottak el. Többen aktív pihenés vagy kikapcsolódás céljából utaznak Romániába, jellemzően autóval, és sokuk évről évre visszajáró vendégként jó kapcsolatot ápol házigazdájával.

Az egyéni utazók jellemzően családok vagy középkorú baráti társaságok, kevésbé jellemzően fiatalok. Kiseb részük üzleti útra jön, náluk a kényelem és a magasfokú

szolgáltatások a legfontosabb szempont.

Az egyéni utazók nagy többsége azonban a vidéki kikapcsolódást választja az olcsóság miatt, ám megfigyelhető, hogy mivel a faluturizmusra szakosodottak emeltek az árakon, egyre többen inkább a szállodai kényelmet választják. A luxusellátás Romániában drágább, mint Európa nagy részében, ezért a magyarországi turisták többsége a magas színvonalú szolgáltatásokat elfogadható áron nyújtó cégeket keresi. Egy egyéni utazó átlagosan 100-150 eurót költ.

A szakemberek szerint Románián belül az Erdély-utak dominálnak, akár szervezett csoporttal, akár egyénileg, rokonokhoz-barátokhoz utaznak a magyarországiak. Mindössze 10%-ra becsülik az Erdélyen kívüli turisztikai célpontok arányát. Erdélyen belül a Székelyföld, valamint Észak-Erdély a legnépszerűbbek.

A hegyvidéki kirándulások legkedveltebb célterületei: a Fogarasi-havasok, valamint a Bihari-hegység. Legnépszerűbb wellness központok: Szováta, Parajd, Székelyudvarhely, kevésbé Félix-, illetve Herkulesfürdő. A többi fürdőhely állapota nem felel meg a magyarországi turisták elvárásainak.

Nő az igény a néhány napos csoportos városi utak iránt, pl. Kolozsvárra vagy Székelyudvarhelyre. A cégutak nagy része Bukarestbe, Marosvásárhelyre, illetve Kolozsvárra vezet.

A legfontosabb információszerzési forrás az utazások szervezésekor az Internet. A szakemberek szerint a Romániáról néhol igazságtalanul kialakult negatív képen leghatékonyabban televíziós csatornákon keresztül, dokumentumfilmek vagy reklámok vetítésével lehetne változtatni.

Másképp vélekednek az országról azok, akik nemrég voltak, és másképp azok, akik régen vagy soha nem utaztak még Romániába. Utóbbiak félnek az utak minőségétől, a közbiztonságtól, a körülményektől, mert a Ceausescu-idők balkáni országára számítanak – fogalmazott az egyik szakember. Csalódnak azok, akik arra számítanak, hogy Románia olcsó. A leginkább a természeti szépségektől, a gasztronómiától, a vendégszeretettől, illetve egyes városok-falvak szépségétől vannak elragadtatva.

Amiben leginkább csalódnak: a környezetvédelem hiányosságai, az épületek építészeti stílusának és színének gyakori összeférhetlensége, az utcai szemét, a falusi vendégházak higiéniája, a kevés fürdőszoba, átjárós szobák, az idegen nyelvű feliratok hiánya, a bonyolult bürokrácia, valamint a napi, illetve esti programok, tevékenységek hiánya.

A magyarországi turisták körében Romániával (Erdéllyel) potenciálisan Ukrajna (Kárpátalja), Szlovákia (Felvidék), Szerbia-Montenegró (Vajdaság) versenyzik a népszerűségért. Ugyanakkor a szakemberek szerint a csoportos utazások legkedveltebb

célpontja Prága és környéke, a faluturizmus, wellness, illetve pihenőszabadság kategóriákban pedig Ausztria is versenyben van.

A magyarországi szakemberek szerint amúgy nagyon alacsony szintű az együttműködés a magyarországi és romániai turisztikai ügynökségek között. Nincsenek állandó szerződések, az együttműködés esetleges, a szolgáltatók nem ajánlanak fel százalékot az ügynökségek szolgálataiért, későn hozzák nyilvánosságra az árakat, amelyek a valóságban néhol eltérnek a prospektusukban foglaltaktól.

A KPMG által 2006 márciusában, a magyarországi lakosság körében (a minta reprezentatív a 18 éven felüli lakosságra) készített telefonos-kérdőíves felmérés eredményeinek összesítése, elemzése is sok hasznos információval szolgál, melyek közül a Kistérség szempontjából a legérdekesebbek a következők:

- A külföldi célországok között Románia az első helyen állt 42%-kal, és csak ezt követte Ausztria 39, Szlovákia 27, illetve Horvátország 22%-kal.
- A romániai utazásra a rokonok-barátok meglátogatása (19%), városnézés (16%) és a vakáció eltöltése (16%) voltak a legfőbb motívumok.
- A Romániában átlagosan eltöltött napok száma 4,9 volt.
- 22% a barátoknál vagy rokonoknál, 19% panziókban szállt meg itt-tartózkodása alatt.
- 59% százalékuk egy desztinációt, 41%-uk több célpontot nevezett meg.
- A legtöbben Kolozsvárra (19%), Csíkszeredába (16%), Székelyudvarhelyre (15%) és Nagyváradra (15%) látogattak.
- Bár nem válaszolt mindenki arra a kérdésre, hogy mennyi pénzt költött romániai útja során, a kapott válaszok átlaga: 22388 forint. Ennek megfelelően az átlagos napi elköltött összeg 6591 forint, ami azt mutatja, hogy a Romániába látogató magyar turisták a középosztályhoz tartoznak.
- Romániáról a legtöbben (52%) Erdélyre asszociálnak, második helyezett a "gyönyörű tájak" (19%), harmadik a "nagy hegyek" (10%).

Összességében az Erdély-látogatók magas képzettségű, középkorú vagy annál idősebb, átlagos vagy annál magasabb jövedelmű emberek. Kiemelkedően népszerű Erdély a 18-24 éves egyetemi hallgatók körében, vélhetően a nagyszabású rendezvények, a Fél-sziget Fesztivál, a Bálványosi Szabadegyetem vagy a tánctáborok stb. miatt. Ők persze nem a fizetőképességükről híresek. A tanulmány által megvilágított trendeket figyelembe véve, van tehát még lappangó anyagi forrás a magyarországi turisták zsebében, amit megfelelő szolgáltatásokkal, programokkal és promócióval "elő lehet onnan csalogatni". Hiszen nemcsak az ún. "fapados Erdély" létezik (sztereotípiák). Ezt kell mindenképpen népszerűsíteni. Van egyébként olyan iroda, amely már kifejezetten három-négycsillagos/margarétás elhelyezéssel kínálja programjait.

Azok számára is népszerűvé kéne tenni Romániát, Erdélyt, akik csak középfokú vagy alacsonyabb képzettséggel rendelkeznek.

A turisztikai piac tendenciáiról Gábora Ede, a turisztikai portál szakértője az Erdély FM-nek a következőket mondta: „az a visszajelzésünk, hogy egyre kevesebb a szervezett útra

jelentkező ember - ezt a szállásadóktól halljuk. Kezd átrendeződni a piac az internetes informálódás és helyfoglalások irányába. Aki busszal ment először, szervezett úton, mert félt, az most el mer indulni saját autóval és a családjával. Erdélyben még mindig a faluturizmusé a legfontosabb szerep, de a fizetőképesség növekedésével a panziók is egyre keresettebbé válnak.”

1.8. Turisztikai profil - összesítés

A szállásadókat megkértük arra is, hogy a Kistérség turisztikai profiljának meghatározásában is legyenek segítségünkre oly módon, hogy saját tapasztalataik, ismereteik birtokában pontszámok segítségével osztályozzák, minősítsék az egyes turisztikailag fontos tényezőket. Az osztályozási rendszerben egy 1-5-ig terjedő skálát használtunk, melyben az egyes számok a következő jelentéssel bírtak:

- 1 = egyáltalán nem megfelelő
- 2 = nem megfelelő
- 3 = közepesen megfelelő
- 4 = megfelelő
- 5 = nagyon jó.

A válaszok összesítésével az alábbi eredményekhez jutottunk:

Mennyire tartja megfelelőnek, illetve a kereslethez igazodónak a Kistérség alábbi turisztikai jellemzőit?					
Szálláshely kínálat mennyisége	1	2	3	4	5
Szálláshely kínálat minősége	1	2	3	4	5
Éttermek száma	1	2	3	4	5
Éttermek színvonala	1	2	3	4	5
Szabadtéri programlehetőségek választéka	1	2	3	4	5
Szabadtéri programlehetőségek érdekessége, élményszerűsége	1	2	3	4	5
Rossz idős (fedett helyen lévő) programlehetőségek választéka	1	2	3	4	5
Rossz idős (fedett helyen lévő) programlehetőségek színvonala	1	2	3	4	5
Turisták tájékoztatása, tájékozódásuk könnyűsége	1	2	3	4	5
Turizmusban érdekelt vállalkozások tájékoztatása, tájékozottsága	1	2	3	4	5
Közlekedés, útviszonyok, tömegközlekedés	1	2	3	4	5
Látnivalók bemutatása	1	2	3	4	5
Közbiztonság, biztonságérzet	1	2	3	4	5
Tisztaság, településkép	1	2	3	4	5
Ajándéktárgyak, emléktárgyak, képeslapok választéka	1	2	3	4	5
Vendéglátók összefogása helyben, ill. a kistérségen belül	1	2	3	4	5
Kistérségen kívüli turisztikai szolgáltatókkal, politikusokkal való együttműködés a helyi turizmus élénkítése érdekében	1	2	3	4	5
Lakosság hozzáállása a turistákhoz (nyitottság, szíves látás vagy elutasítás)	1	2	3	4	5

Az értékeléshez megjegyzéseket a szállásadók általában nem fűztek, de maguk az osztályozások „beszédesekek”.

Egyetlen ponton érzünk elfogultságot, pozitív irányú torzítást az értékelésben (talán érthető módon): a szálláshely-kínálat minőségének megítélését a szállásadók által jelentősen felülértékeltnek tartjuk.

1.9. Turizmus-piaci trendek

A European Travel Commission (ETC, Európai Utazási Bizottság) összeállította Nyugat-Európa turisztikai megatrendjeit az elkövetkező 5 évre, amelyeket az alábbiakban vázlatosan ismertetünk. Ezek nem csupán Nyugat-Európát jellemzik, hanem a Kistérség fő küldőpiacát, Magyarországot is egyre inkább, amely hosszabb távon ezeket a jellemzőket mutatja majd. Azok a vállalkozások, desztinációk tehát, amelyek e trendeknek megfelelően alakítják kínálatukat, lépéselőnyre tesznek szert a turisztikai piacon, ami a siker egyik fontos tényezője.

Társadalmi változások – új utazási szokások

A társadalmi változások, amelyek a gazdasági-politikai változásokon keresztül kihatnak az emberek életstílusára, igen erősen éreztetik hatásukat a turizmus ágazatban, főképp annak keresleti oldalán. E mennyiségi és minőségi változások korai felismerése szükséges ahhoz, hogy a turizmusban tevékenykedő vállalkozások lépést tudjanak tartani a változó igényekkel, médiafogyasztási szokásokkal, és sikeresen alakítsák termékeik, szolgáltatásaik összetételét, jól célzott marketing akciókat szervezzenek és kedvező megtérülési rátájú befektetéseket eszközöljenek.

Összességében kereslet dominálta piaccá vált a turisztikai piac, ahol a keresleti oldalon az egyre öntudatosabb és tapasztaltabb vendég, több szabadon elkölthető jövedelem és több szabadidő a jellemző, míg a kínálati oldalon telítettség és a desztinációk között egyre erősödő verseny mutatkozik.

Az alábbiakban bemutatásra kerülő keresleti trendek mindegyikének megvan már a kínálati oldalon megjelenő hatása, hiszen a piac folyamatosan reagál a kereslet változásaira. Ugyanakkor fontos tudni, hogy a trendek nem egyformák sem hatásuk időtávja, sem az általuk generált eredmények (profit) nagyságrendje, azaz fontosságuk szerint.

1.9.1. Demográfiai változások hatása

Szenior szegmens bővülése

- Idősebb korosztály létszámának gyors növekedése
- Az idősebbek egészségesebbek és gazdagabbak mint régen (Magyarországra egyelőre kevésbé jellemző)
- Sokan korkedvezményel vonulnak nyugdíjba

Általános turisztikai hatás:

Tapasztaltabb idős turisták száma átlagon felüli mértékben nő

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- Minőség, kényelem, biztonság iránti igény növekedése
- Egyszerű közlekedési kapcsolatok igénylése
- Relaxáló jellegű kikapcsolódást nyújtó szolgáltatások, létesítmények (pl. golf oktatás) iránti kereslet nő
- Személyre szabott termékek keresése
- Elő- és utószezonai ajánlatok preferálása
- Marketing: hangsúly a kényelemre, ne pedig a kor(osztály)ra

Szinglik, gyermektelen „családok” számának növekedése

- Az egy háztartásban élők átlagos száma csökken
- Magasabb a szabadon elkölthető jövedelem és nagyobb a költési hajlandóság

Általános turisztikai hatás:

Befolyással van a kereslet egészére, de különösen a távoli országokba való utazási igény és a rövidebb időtartamú utazások száma növekedik.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- Luxus (egy kis ön-kényeztetés) igénylése
- Különleges termékek, szolgáltatások igénybevétele – azonnali hozzáféréssel
- Rövid városlátogatások, rövid külföldi utak népszerűsége nő – szezonon kívüli időszakokban
- „Télből nyárba” utazások keresettebbek

1.9.2. Egészségtudatosság növekedése

Növekszik továbbra is az egészségtudatosság, ami nem a kereslet mennyiségére hat, hanem az **úticél megválasztásán** és a nyaralási idő alatt **preferált tevékenységeken** keresztül fejt ki hatását.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- A kevésbé egészségesnek tartott vidékeket elkerülik
- Napozási célú nyaralások veszítenek népszerűségükből (napfény-desztinációk)
- Egyre népszerűbbek az aktív, sportos nyaralások, üdülések: a választott sport-, illetve mozgásfajtának megfelelő infrastruktúrával, kiszolgáló létesítményekkel
- Wellness (spa + fitness szegmens) iránti igény nő

1.9.3. Tudatosság és tanulás

Növekszik az átlagos képzettségi szint.

Általános turisztikai hatás:

Művészet, kultúra és történelem felértékelődése, ami a tanulási és szellemi fejlődési célú nyaralás felé mutat.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- Különleges, speciális termékek
- Művészet, kultúra és történelem erőteljesebb bevonása a csomagajánlatokba
- Saját szervezésű, egyéni túrák
- Hatékonyabb és kreatívabb információtovábbítás, tájékoztatás, kommunikáció szükséges
- Közép- és Kelet Európa mint új desztinációk iránt a kereslet nő

1.9.4. Szabadidő

Modern társadalom felértékelte a szabadidőt és a pihenést, ami persze ellentmondásban van azzal az igénnyel, hogy minél több elkölthető pénz álljon rendelkezésre.

Általános turisztikai hatás:

Kedvezőtlen irányú a változás: megállt a fizetett szabadságnapok számának emelkedése.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- Alacsony árú termékek piacravitele (kiegészítő jelleggel)
- Relaxáció igénye
- Több rövidebb nyaralás az egy hosszabb helyett

1.9.5. Több utazási tapasztalat

A több tapasztalattal rendelkező turisták egyre magabiztosabbak és öntudatosabbak igényeik és jogaik tekintetében.

Általános turisztikai hatás:

Egyre kritikusabbak a minőség és az ár/minőség arány tekintetében.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- A pénzköltés és szabadidőeltöltés egyéb módjaival is egyre nagyobb harcot kell vívnia a turizmus-ágazatnak, ill. a desztinációk és szálláshelyek közötti versengés is erősödik.
- A megfelelő színvonalat nyújtani nem képes desztinációk hosszabb távon hanyatlásnak indulnak.
- Vegyes színvonal-preferencia: az egyik utazás legyen egyszerűbb, a másik meg luxus színvonalú, pl. egyik évben távoli tájra, a másikban közelebbi helyre mennek
- Erősebb szegmentáció (több kisebb, de jól definiált célcsoport)
- A visszatérő vendégek száma csökken (desztináció-hűtlenség)
- Kritikus hozzáállás: a vendégek eredetét, eredetiséget várják el a giccs, a mesterkélt, ill. a mesterséges dolgok (pl. témapark) helyett*: érzelmi

- elégedettségre, a helyiekkel személyes kapcsolat létesítésére törekednek a nyaralás során
- Régen látott, szép emlékeket idéző helyek újbóli felkeresése is megjelenik, mint motiváció
 - Könnyű és gyors közlekedés (mobilitás) igénye: járműkölcsonzás a nyaralás idejére egyre gyakoribb
 - Teljeskörű, változatos, kiegyensúlyozott kínálati palettával rendelkező térségek előnyben, ami a hatékonyabb desztináció menedzsment révén biztosítható

1.9.6. Életstílusok

Alapjaiban változtak meg az életstílusok, életmódok a fejlett társadalmakban.

Általános turisztikai hatás:

Megváltozott a turista attitűdje a saját igényeivel, szükségleteivel és magatartásával szemben.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- A „szálláshely reggelivel” típusú kínálat népszerűsége „olcsó” imázsa miatt csökkenőben van
- A státus-szimbólumok veszítenek jelentőségükből, inkább a személyesebb (de nem túl személyes!), barátságosabb, kisebb szálláshelyek válnak népszerűvé (pl. családi hotel, vendégház, gazdaságok)
- Csökken a kereslet a teljes mértékben idegenvezetett utak iránt (individualizmus)
- Újdonságnak számító kreatív termék, szolgáltatás, koncepció létrehozói előnybe kerülnek, amennyiben különleges hozzáadott értéket tudnak nyújtani
- Erősödő kínálati specializáció hobbik és érdeklődési területek szerint, amelyek egyre inkább az úticél megválasztásának alapjául szolgálnak
- Kell egy nyugodt pihenőhely a veszélyes és felgyorsult világban: hétvégi házak, második otthonok iránti igény nő - a kisebb regionális repülőterek környezetében is!
- A „vissza a természethez!” trend az egyszerűbb üdülési formák irányába hat: szálloda helyett faház (kemping), lakókocsi helyett sátor

1.9.7. Információs technológia

Az internet használata terjed a turizmusban az információszerzés, valamint a termék-, ill. szolgáltatásvásárlás terén egyaránt.

Általános turisztikai hatás:

Az internet szerepe tovább nő az értékesítésben (a vizuális megjelenés lehetőségét is ide értve), és a jövőben a legfontosabb marketing eszközzé is válhat.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- Könnyen hozzáférhetőek legyenek a turista számára lényeges és aktualizált információk a desztinációról és magáról a termékről. Jól kidolgozott igazodás a

keresőrendszerek igényeihez, módszereihez, hiszen a listázáskor (a számos ajánlat megjelenésekor) ez döntő lehet.

- A tapasztalt turista maga szervezi útját és állítja össze bizonyos részegységekből a programját – közvetlenül a szolgáltatótól rendel.
- Az utazási irodák szerepe csökken, mert a csomagajánlatokat is egyre inkább az interneten keresztül rendelik.
- Átalakulóban van az országos turisztikai marketing szervezetek és döntéshozó szervek szerepe: a hagyományos kapcsolatokról az e-marketing felé tolódik el tevékenységük: az internetes ügyfélkapcsolati menedzsment erősödése várható a desztináció marketingben.
- A desztináció marketing (= kreatívabb branding + széleskörű partnerség) jelentősége nő ⇒ eszköz a magasabb látogatottság elérésére.
- A szolgáltatók részletes információkkal kell, hogy ellássák az internetezőket – vagy saját honlapon biztosítva ezeket, vagy linkelési lehetőségeket nyújtva.
- Az internetes vásárlás lehetősége viszonylag késői foglалásokra ösztönöz.
- Az interneten keresztüli foglalások biztonsága (és ennek kommunikációja) kulcskérdés a tapasztaltabb, öntudatos turista számára.

1.9.8. Közlekedés

A szupergyors vasúti járatok és az alacsony költségű (olcsó) légitársaságok megjelenése megváltoztatja a hagyományos turista-áramlási útvonalakat. A közúti közlekedésben még több fennakadás, zsúfoltság várható.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- A gyors és megfizethető utazási lehetőségek kedveznek a rövid utaknak – különösen a szezonon kívül szervezett nagyrendezvényeknek.
- A közvetlen légitársasági és vonat összeköttetések kedveznek a nemzetközi turizmusnak, a rövid utazásoknak, s ezen belül is a városok és a városkörnyéki területek turizmusának - a vidéki területek, térségek e tekintetben hátrányba kerülnek.
- A menetrend szerinti légitársaságok helyett - a közepesen távoli helyekre - a szupergyors vonatokat egyre nagyobb mértékben választják.
- A közúti közlekedési utak zsúfoltsága (dugók) a személyautóval való közlekedés ellen hat, főként a nyári szezonban.
- A vezetett túrák népszerűsége csökken.
- Ha egy desztináció nem tudja praktikussá tenni az egyes utazási módok közötti időbeli és térbeli kapcsolatokat, akkor nem tud eleget tenni a könnyű elérhetőség követelményének, s így lemarad.
- A hajózás (tengeri, folyami) népszerűsége nő, különösen az 50 évesnél idősebb korosztály körében.

1.9.9. Fenntarthatóság

Az emberek környezettudatossága tovább javul, ami a turizmus számára azt jelenti, hogy az adott desztinációnak mind természetileg, mind társadalmilag fenntarthatónak kell lennie. Ennek a fenntarthatóságnak az árát egyre inkább a turistákra hárítják.

Közvetlen kereslet-kínálati hatás:

- A desztinációk térségi jellegének szerepe, jelentősége erősödik.
- Összehangolt és egységes tervezésre van szükség a desztináció menedzsment tervezése és gyakorlása során.
- A lakosság pozitív hozzáállása a még több látogató fogadásához egyre fontosabbá válik az úticél megválasztásában.
- A túlzott beépítettségű, természeti tájat zavaró építményekkel rendelkező településeket egyre inkább elkerülik.
- Az ökoturizmus nem tévesztendő össze a fenntartható turizmussal.

1.9.10. Biztonság

Terrortámadások, helyi háborúk, vandalizmus, szennyezések és más tényezők mindennapos eseményekké váltak, ami növeli a biztonság, ill. a biztonságérzet iránti igényt.

Általános turisztikai hatás: biztonság iránti igény növekedése, a nem (elég) biztonságosnak tartott területek elkerülése

Amire oda kell figyelnünk ezért /következtetések/:

- vízminőség (tavak, medencék, csapvíz)
- A tapasztalt turista azonnal reklamál, ha a kapott termék vagy szolgáltatás nem felel meg az általa elvárt minőségnek.
- Gyorsan emelkednek a biztonsággal kapcsolatos kiadások.
- A turizmus szektornak fell kell készülnie a válságok esetén, ill. a válságok okozta új helyzetekben is a kereslet kielégítésére.

1.10. Összefoglaló turisztikai SWOT-tábla

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Kistérség természeti és kulturális környezete, változatos turisztikai adottságok; • A vonzerők jellege megfelel a legújabb turisztikai trendeknek (egészséges környezet, érintetlen természet, népi-kulturális hagyományok, gyógyvizek); • A kistérségben van Erdély egyik legismertebb turisztikai célpontja, Csíksomlyó, valamint a szintén széles körben ismert Gyimesek völgye; • Egyedülálló fürdőkultúra hagyomány: megszépült, kiépített népi borvízfürdők; • Önálló vonzerőként is megjelenő rendezvények (Csíksomlyói Pünkösdi Búcsú, 1000 Székely Leány Napja, hagyományörző és néptánc táborok); • 1000 éves határ; • Borvízút szervezése folyamatban; • Vendégfogadás hagyományai; • A kistérségi társulás elhatározta a turizmus fejlesztését; • Aktív hagyományörzők, programgazdák; • Csíkszereda oktatási, kulturális és gazdasági központ szerepe (hivatásturizmus); • A korszerű marketing módszerek kihasználásának igénye és kezdeményei; • Háborús, történelmi emlékek; • Vasúttörténelmi emlékek, kuriózumok; • Lovas-szekeres mindennapok, „igazi” falusi élet, életforma (háztáji gazdálkodás, kalibázás, házi termékek készítése); • Hagyományos népi építészet, településkép; • Tiszta levegő; • Sokféle gyógynövény és felhasználási módjaik (egészségturizmus); • Szent László legenda és emlékhelyek; • Sokféle program szervezésére van lehetőség; • Vadban való bővelkedés; • Ritka, védett állat- és növényfajok; • Szép, nem túl megerőltető gyalogtúra útvonalak; • Kulturális sokszínűség: székely (csiki, gyimesi csángó), örmény, román, cigány (múlt és jelen); • Lovas szabadidős programlehetőségek (hintózás, szekerezés, szánozás); • Kedvező ár-érték arány; • Magyar anyanyelvű lakosság (többségben); 	<ul style="list-style-type: none"> • Rossz közúti megközelíthetőség, hosszú utazási idő Magyarország, illetve Budapest irányából; • Közlekedési problémák a Kistérségben belül (úthálózat hiányosságai, minősége, kerékpárút hiánya, kiránduló útvonalak jelöletlensége, vonatjáratok ritkasága, tranzit forgalom zavaró hatásai, egyes nevezetességek megközelítésének nehézsége); • Együttműködés, összefogás szükségességének felismerése hiányzik a kistérségi önkormányzatok és a vállalkozók körében (partnerség); • Együttműködés hiánya a szomszédos térségekkel is; • Turisztikai házigazda-szervezet (desztináció menedzsment) szervezet hiánya; • Turisztikai kiadvány, reklámanyag hiánya a térségről • Településinformációs térképek, irányító táblák hiánya; • Megbízható statisztikák hiánya; • Alacsony kategóriájú, leromlott állapotú, kis kapacitású szálláshelyek magas aránya; • A megújult népi borvízfürdők felfedezetlensége, marketing hiánya; • Friss, dinamikus (mindig új, ill. megújuló) kínálat hiánya, ami nem ösztönzi az újdonságot (is) kereső látogatók (zarándokok) visszatérését; • Speciális érdeklődésre számot tartó programok hiánya (ezen belül különösen a fiatalok és a családok számára); • Időjárás-független attrakciók hiánya; • Vonzerők szezonálisága; • Kiegészítő és értéknövelő szolgáltatások hiánya (pl. idegenvezetés, vezetett túrák); • A turizmusban és a szolgáltatásokban érintettek szakképzettségének hiánya; • A térség nincs beépítve Csíkszereda turisztikai arculatába és kínálatába; • Csíksomlyó és a Gyimesek völgye nincsenek a turisztikai piacon összekapcsolva (egymást erősíthetnék); • A térségi turizmusfejlesztéshez szükséges erőforrások (anyag, humán, stb.) koncentrációjának és koordinációjának hiánya; • Információs és marketing hiányosságok miatt a meglévő kínálat nem értékesül;

Erősségek (folyt.)	Gyengeségek (folyt.)
<ul style="list-style-type: none"> • Gasztronómiai értékek, különlegességek; • Rendezvényhelyszínek (150 főig); • Minősített falusi szálláshelyek; • Néhány színvonalas szálláshely, mintaprojekt; • Lelkigyakorlatos házak, egyházi szálláshelyek; • Szerzetesrendek mint zarándokturisztikai bázisok; • Extrém sport lehetőségek (sziklamászás, tandem sárkányrepülés, quad); • Csillagtúra lehetőségek nevezetesen székelyföldi helyekre (kb. 50 km-es körzet); • Kedvező imázs-elemek (ismertség és pozitivitás): Székelyföld, Csíksomlyó, Gyimes; • Növekvő kereslet; • Növekvő beruházási kedv; • Pozitív kilátások 	<ul style="list-style-type: none"> • Településkép, településközpontok és történelmi, jellegzetes épületek sok esetben felújítást igényelnek; • Húzó- és mintaprojektek hiánya; • Specializált és magas színvonalat képviselő vállalkozások hiánya; • Éttermek hiánya - speciális helyi ételspecialitások megkóstolásának lehetősége igen szűk; • Egyéni vendégek „magukra hagyása”; • Programlehetőségek nem jutnak el a vendégig (marketing hiányosságok); • A falusi és vallási rendezvényeken kívül nincsenek garantált programok; • Illegális személtlerakás; • Modernizálódó, jellegtelenedő településkép; • Főút-menti barátságtalanság a Gyimesekben; • Harapós pásztorkutyák és medveveszély; • Pihenőhelyek, parkolóhelyek, utcabútorok hiánya; • Erdélyi viszonylatban attrakciószegénység (gyenge versenyhelyzet); • Kiállítások, gyűjtemények kezdetlegessége (bemutató színvonala, méltatlan hely, zsúfoltság); • Nevezetességek látogathatóságának nehézségei (nyitvatartás esetlegessége, kulcsszerzés bonyolultsága, időigénye, ill. lehetetlensége); • Ajándéktárgyak, helyi termékek vásárlásának lehetősége igen korlátozott; • Erős szezonális; • Rövid tartózkodási idő; • Alacsony költési színvonal; • Kevés extra szolgáltatás

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Erdély „újrafelfedezése” tovább folytatódik; • Egységes arculat kialakítása (Csík + Gyimes); • NATURPARK létrehozása; • A leglátogatottabb vonzerők, mint térségi kapu-attrakciók kihasználása (marketing, vendégirányítás); • A magyarországi gazdasági recesszió hatására a drágább desztinációk felől a relatíve kedvezőbb árú Erdély felé fordulás; • Tudatos desztinációépítés a kistérség turisztikai termékeinek összekapcsolásával + szezonális csökkentése; • Szervezettség, célcsoport-specifikusság erősítése révén a helyi-kistérségi vonzerők regionálissá tétele; • Minőségi turizmus irányában való elmozdulás a konferencia- és egészségturisztikai, vallási és kulturális turisztikai szegmensekben, valamint a szállásadás területén; • Szálláshelyek színvonaljavítása és célcsoport-specializációja pályázati pénzek és külső befektetők bevonásával; • Faluképvédelem és építészeti szaktanácsadás a helyi és a beköltöző építetők és felújítók irányában; • Együttműködések fontosságának felismer(tet)ése és az együttműködések kiépítése; • Speciális érdeklődéssel, igényekkel rendelkező látogatók igényeinek kielégítése (ökoturisztikai, lovas, vasút, stb. speciális programok fejlesztése) - tematikus attrakciók és témaútvonalak professzionális megszervezése; • Minőségjavítás: szálláshelyek fejlesztése; • Csík-Gyimes fürdőrégió jellegének erősítése, fürdő-projekt megvalósítása; • A településeken kínált programok bővítése, összehangolása (népi mesterségek, hagyományos gazdálkodási módok bemutatása, zarándokprogramok); • Helyi termékek, biotermékek, biogazdálkodás turisztikai hasznosítása, térségi termék klaszterek (termelői-értékesítői hálózat) létrehozása; • Úthálózat fejlesztése (térségi és regionális turisztikai kohézió erősítése), autópálya-építés; • Brassó repülőterének személyforgalmúvá válása; 	<ul style="list-style-type: none"> • Kereslet (vendégérkezések, vendégéjszakák száma) csökkenésnek indul; • Kereslet térbeli (térségi) és időbeli (szezonális) széthúzása nem sikerül; • Az egy főre eső napi vendégköltés a minőségi szolgáltatásokat kereső vendégek elmaradása, valamint a kevés helyi szolgáltatás, program és ajándéktárgy-vásárlási lehetőség miatt csökken; • Az átlagos tartózkodási idő rövid marad; • Piaci térvesztés az erősödő erdélyi és anyaországi turisztikai konkurens kínálat miatt; • Rendezetlen településkép fennmarad, szemetesség fokozódik; • Falvak eljellegtelenedése folytatódik a modern stílusú és/vagy izléstelen házak építése miatt • Hagyományok eltűnése • Nem alakul ki versenyképes turisztikai kínálat, a turizmus gazdasági szerepe jelentéktelen marad; • Az adottságokban rejlő potenciálok kiaknázatlanul maradnak, azaz a turisztikai fejlesztések nem valósulnak meg (tervek és tőke hiányában); • A turizmusban rejlő gazdasági lehetőségek kihasználatlanul maradnak (passzivitás, érdektelenség, képzetlenség); • Pályázati kiírások nem felelnek meg a helyi igényeknek (nyelv, tartalom, nagyságrend), vagy pályázati szakismeret, humán erőforrás kapacitás hiányában nem kerülnek kihasználásra; • Nincs rendelkezésre álló jelentősebb állami, EU-s támogatás, elégtelen megyei és helyi önkormányzati források; • A célcsoportok igényeinek nem tud a térség megfelelni, mert nem ismeri azokat (marketing kutatás és ismeretek hiányában); • Helyi termékek relatíve nagy haszonkulcsú turisztikai hasznosítása elmarad; • A turistainformációs hiányosságok fennmaradnak, így az egyéni turista „nem lát semmit”, nem talál meg semmit, és csalódottan távozik, amit másnak is elmond; • Marketing, ill. promóciós összefogás és források hiányában nem sikerül kialakítani a Térség egységes arculatát, illetve eljuttatni a marketing üzenetet a megcélzott csoportokhoz;

Lehetőségek (folyt.)	Veszélyek (folyt.)
<ul style="list-style-type: none"> • Repülőgép és közúti közlekedés (busz, személygépkocsi-kölcsönzés) kombinációjának megszervezése a turizmus élénkítése céljából (utazási idő lerövidítése); • Stratégiai útvonalon fekvés, központi elhelyezkedés (Románia) kihasználása; • Kerékpáros turizmus alapfeltételeinek megteremtése, kerékpáros programok fejlesztése; • Kiránduló útvonalak jelölése és biztonságossá tétele; • Csíkszereda-iskolaváros: szezonális munkaerő-lehetőség a turizmus számára; • Munkaerő képzés-átképzés-továbbképzés; • A település lakosainak folyamatos tájékoztatása a turizmus terén zajló folyamatokról, eseményekről; • Az erőforrások koncentrálása, koordinációja a hatékony turizmusfejlesztés érdekében; • Intenzív pályázati és lobbi munkával forrásbevonás + PPP lehetőségek feltárása, erősebb térségmarketing; • A turisztikai információ szolgáltatás fejlesztése (táblarendszer, látogatóközpont és települési információközpontok kialakítása); • Turisztikai lehetőségek fokozott kihasználása (marketing, pl. programok kitáblázása, nyitvatartás megoldása, azok turizmushoz való igazítása, stb.); • Tőkevonzó képesség javítása erőteljesebb térségmarketinggel; • Uniós csatlakozás kihasználása a kommunikációban: bizalomépítés, negatív Románia-kép megváltoztatása; • Szezonális csökkenés; • Turisztikai trendek kihasználása; • A webvilág nyújtotta tartalmi és vizuális megjelenési lehetőségek kihasználása (aktualitások közzétevése, linkháló kialakítása); • Testvérvárosi kapcsolatok marketing célú kihasználása 	<ul style="list-style-type: none"> • Garantált programok hiányában a turista nem kapja meg a várt élményt (Gyimesi folklór, falu-élmény); • Romló ár/érték arány és romló minőség;

2. A POGÁNY-HAVAS KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

2.1. Jövőkép és pozícionálás

A helyzetfeltárás során szerzett információkra és tapasztalatokra, a trendekre, valamint a SWOT-elemzésre támaszkodva alakítottuk ki a Pogány-havas Kistérségi Társulás 2015. évi helyzetét jellemző turisztikai jövőképét. Tettük mindezt abból a megfontolásból, hogy a **jövőkép**

- irányadó legyen a térség fejlesztése szempontjából (vezérfonal);
- megtalálja benne magát minden szereplő: azonosuljon vele;
- motiváljon: tegyen is érte;
- rangsorolni tudjunk (a prioritásokat e szerint alakítsuk ki);
- az erőket a fontosabb dolgokra összpontosítsuk;
- költségmegtakarítást érvünk el;
- projektek összehangolását segítsük;
- ennek megfelelően kerüljön kialakításra a térség arculata;
- promóciós tevékenység háttéréül szolgáljon.

A turisztikai jövőkép kialakításakor figyelemmel voltunk Hargita megye fejlesztési programjára, és összhangra törekedtünk a Kistérségben meglévő egyéni és önkormányzati fejlesztési elképzelésekkel.

A jövőkép azt a megvalósításra kerülő állapotot fogalmazza meg, amely egyedi, csak a Pogány-havas kistérségben megvásárolható turisztikai termékeket mutat fel.

A kialakított jövőkép magában foglalja:

- a Pogány-havas kistérség turizmusának jövőbeni piaci pozícióját,
- a térség természeti adottságokon és hagyományokon, ember alkotta vonzerőkön alapuló turisztikai kínálatának jellemzőit,
- a tudatos desztinációépítés alapkövére, a turisztikai arculatra, márkanévre (brand) vonatkozó javaslatot,
- az egyes tematikus fejlesztési területek jövőbeli állapotára és összhangjuk megteremtésének módjára (minőségi célok) vonatkozó elképzelést,
- a megvalósításra javasolt eredménymutatókat.

A jövőkép megállapítások egységes sorozata, amely pontos megfogalmazásokkal kívánja ábrázolni a célállapotot, az eredményeket, amely a megvalósult stratégiai

programok révén jön létre. A jövőkép szemlélteti a termék jövőbeni sikertényezőit, a legfontosabb üzeneteit és megcélzott versenypozícióját.

2.1.1. A jövőkép kiindulási alaptényezői

A Pogány-havas kistérség turisztikai versenyhelyzetét illetően - a helyzetfeltárás alapján - a legfontosabb tények és tényezők az alábbiakban foglalhatók össze:

- A kistérség turisztikai versenyhelyzete relatíve gyenge Románia, illetve Erdély viszonylatában a fő küldőpiactól (Magyarország) való nagy távolság, valamint a viszonylag kevés és nem elég erős húzótermék (nemzetközi vonzerő) miatt.
- A szálláshelyek alacsony színvonala nem elfogadható az igényes, magas fizetőképességű vendégek, vendégcsoportok (pl. konferenciaturizmus) számára.
- Célcsoport-specifikusság hiánya a szolgáltatók esetében.
- A viszonylag széles szolgáltatáspaletta igénybevételének lehetősége nem jut el - marketing hiányosságokra visszavezethetően - a látogatóhoz, s így nem fejt ki hatását sem a tartózkodási idő meghosszabbítására, sem a vendégköltség növelésére.
- A térség természeti és hagyományokon alapuló, ember alkotta attrakciói egyaránt csak erősen korlátozottan vagy egyáltalán nem ismerhetők meg (marketing és szervezési problémák).
- Túlságosan erős szezonális hiányzó – elsősorban egészségturisztikai, konferenciaturisztikai és részben kulturális (kiállítások, gyűjtemények) – termékek, programok miatt.
- A kistérség rendelkezik erős imázshordozó (széles körű ismertség, pozitívitás) tényezővel: ezek Csíksomlyó és a Gyimes, azonban nem kapcsolódnak össze egy desztinációvá, nem ismert egymáshoz való közelségük, egy desztinációhoz tartozásuk.
- A térség turizmusának fejlesztését és promócióját (marketing) kézben tartó házigazdaszervezet (desztináció menedzsment) hiánya.
- Az attrakciók, vonzerők turisztikai terméké alakításának, piacra vitelének hiánya. Az önmagukban gyengébb, de összekapcsoltnak piacképes termékek hiánya (pl. tematikus utak).
- A turizmusban dolgozók szakirányú képzettsége alacsony, tapasztalata kevés, amivel összefüggésben áll az együttműködésben rejlő lehetőségek felismerésének hiánya, azaz az alacsony szintű térségen belüli és kívüli turisztikai együttműködés.

2.1.2. A jövőkép főbb sarokelemei

Létrejött egy aktívan, magas szakmai színvonalon, nagy hatékonysággal működő turisztikai desztináció menedzsment szervezet (marketing és fejlesztési irányultsággal).

Kialakításra került a Kistérség turisztikai arculata, és azt sikerült széles körben ismertté tenni.

A Kistérség nyújtotta élmények, attrakciók széles körben ismertté váltak, és évről évre több vendég érkezik, hosszabb időre.

A vendégeket számos érdekes, garantált program várja, mely hozzájárul lelki és testi egészségük megőrzéséhez, helyreállításához, ismereteik bővítéséhez, s ezáltal magas szintű élmény létrejöttéhez. Ezen élmények megszerzésére a vendégek szívesen áldoznak, ezért költségük növekszik, s így a turizmusból származó bevételek révén a vendégfogadók, programgazdák oldalán is javul az életminőség.

Megszervezésre kerültek tematikus utak, melyek a Kistérségen belüli és kívüli attrakciókat kötik össze a nagyobb piaci siker, a jobb élményminőség, a hosszabb vendégtartózkodás és a magasabb vendégeköltség érdekében.

A szálláshelyek megfelelnek a Kistérséget meglátogató vendégek elvárásainak, és megfelelő színvonallal, szolgáltatáspalettával, testre szabott programokkal várják vendégeiket.

Létrejöttek a célcsoport-specifikus programcsomagok, amelyek igen népszerűek a szervezett turizmusból. Kiváló aktív-lovas és rekreációs bázisok várják a Kistérségbe érkezőket.

Létrejött a Csík-Gyimesi Natúrpark, amely marketing összefogás révén a Kistérség ökoturisztikai kínálata és népszerűsége is jelentős fejlődésen ment keresztül.

A természeti és ember alkotta attrakciók észrevehetőek, sőt hívogatóak, mivel figyelemfelhívó táblák jelzik hollétüket. Láthatásuk, látogathatóságuk biztosított.

A fenntartható fejlesztések révén az épített környezet hagyományörző módon megújult: a régi épületek megmaradtak, és felújítás, bővítés és összkomfortosítás révén magas színvonalú lakó- és faluturisztikai fogadóépületekké váltak. Az új épületek hagyományos stílusban épültek, s így hozzájárultak a településkép minőségének emeléséhez.

A településeken megtalálhatók a vendégek szórakoztatására, szabadidő-eltöltésére alkalmas terek, létesítmények.

Az építés és területhasználat szigorúan szabályozott, ami alkalmas arra, hogy megakadályozza a környezetrombolással járó fejlesztéseket, zavaróan hangos rendezvényeket.

A Kistérség elérése Magyarországról lényegesen lerövidült az újonnan épült autópályának és a vidombáki (Brassó) közforgalmú repülőtér átadásának köszönhetően.

A Kistérségben kiváló minőségű, aszfaltozott, illetve pormentesített földutakon autózhatunk, és több, az attrakciókat összekötő, szép táji környezetben futó, autóforgalomtól távoli kerékpárút megépült. A kirándulóutak biztonságosakká váltak a sűrűn felfestett turistajelzéseknek, a turisták előzetes felkészítettségének, a vezetett túráknak, valamint a pásztorok kutyáikra való jobb odafigyelésének köszönhetően.

A Kistérségben lehetetlen eltévedni, mert turistabarát információs és irányító táblák igazítják útba a vendéget, de információs térképek, jól látható utcanévtáblák is segítik a tájékozódást.

A nevezetességek mellett egységes, esztétikus kialakítású táblák tájékoztatnak az adott érték mibenlétéről, érdekességéről, különlegességéről.

A Kistérség attrakciói egy jól szervezett élménylánc részeivé váltak.

2.2. Arculati elem-javaslatok a turisztikai jövőképhez

A Kistérség jelenlegi társulási neve, a Pogány-havas nem javasolható turisztikai arculatépítéshez, mert kellemes, érdekes hangzása ellenére nem használja ki a Csíksomlyó és a Gyimesek ismertségéből adódó előnyöket. A hozzáillesztett “Csíksomlyótól Gyimesbükkig” szavakkal pedig már túlságosan hosszúvá válik a megnevezés. Ezért javaslatunk a következő:

- Turisztikai desztináció név-variációk: Csík-Gyimes / Csíksomlyó-Gyimesvölgy
- Szlogen-lehetőségek (teljesség igénye nélkül):
 - “Akinek a szíve fáj, meggyógyítja ez a táj!” ⇔ “Akinek a szíve fáj, meggyógyítja Gyimes-táj!”
 - Csík-Gyimes: Ezernyi /csodás/ találkozás...
 - Mária közbenjárásával – csodás gyógyulások (vallási turizmus),
 - A természet gyógyító erejével – fürdők (egészségturizmus),
 - A csíki/gyimesi népi hagyományokkal (falusi turizmus, etnoturizmus),
 - (Nem)régmúlt idők vitézségével – katonai téma,
 - A vasparipa száguldásával,
 - Az jó lovak erősségével (lovasturizmus),
 - Gyönyörű hegyekkel, barátságos emberekkel, stb.
 - Csík-Gyimes, ahol felfrissül lélek s test
 - Csík-Gyimes – Egyszerűen / Felejthetetlen / hely!
 - 1000 éves határ 1000 élménnyel vár
 - Csík-Gyimesi Naturpark: Természet-élmény Neked!
 - Csík-Gyimes egyszerűen csodálatos!
 - Csík-Gyimes: elvarázsol e vidék / a vidék varázslata / varázslatos tájakon
 - Meseszép Csík-Gyimes: Felfedezésre vár! / Fedezd fel!
 - ... (további ötletek, javaslatok is elképzelhetők)

- Képi elemek I. (logo): a Pogány-havas Kistérségi Társulás logója kiválóan alkalmas a turizmus céljaira is - az egyes tematikus attrakcióknak való megfeleltetéssel, kiegészítéssel.
- Képi elemek II. (grafikai stílus): alaposabb vizsgálat alapján kell kiválasztani – szóba jön a fürdőknél (pl. Barátok feredéje) létesített elmélkedő táblákon használt betűtípus vagy a rovásírásra emlékeztető ábécé is, de ez utóbbit olyan gyakran látni erdélyi desztinációknál, hogy az mára “elcsépelet” lett, így kevésbé javasolható.
- Tartalmi elemek (tematikus szlogenek, alcímek és szöveg-stílus): Ezek az imázs-elemek a fő szlogenről megszületett “hivatalos” döntés alapján, annak megfelelően kerülnek a későbbiekben kialakításra.

2.3. A turizmusfejlesztés hosszú távú céljainak meghatározása

2.3.1. Minőségi célok

A megfogalmazott „Jövőkép” elérése érdekében a Pogány-havas Kistérség számára az alábbi minőségi célok fogalmazhatók meg:

- A Pogány-havas turizmuspiaci rangjának emelése megfelelő színvonalú szálláshelykínálat létrehozásával (3*-4*-os és 3-4 margarétás szálláshelyek), valamint a térségi szolgáltatások ennek megfelelő színvonalának biztosításával;
- A Kistérségben a szálláshelyszolgáltatók specializálódása a vallási, az etnokulturális, az egészségturizmus, az ökoturizmus, a lovas, a hobbi és a gasztronómiai turizmus irányába;
- A Kistérség turisztikai kínálatának integrálása Csíkszereda város turisztikai kínálatába – a tartózkodási idő meghosszabbítása, a magasabb költési hajlandóságú vendégek megnyerése, illetve a vendégköltés növelése érdekében;
- Csík és Gyimesek turisztikai kínálatának egymást erősítő marketing összefon(ód)ása;
- Csíkszereda arculatában markánsan megjelenik a Kistérség;
- Értékmegőrzés: a Kistérségre jellemző kulturális értékek, tradíciók, egyedülálló történelmi-katonai, vasút- és ipartörténeti hagyaték, fürdőkultúra megőrzése és turisztikai hasznosítása;
- Értékteremtés: a Kistérség adottságaira épülő, élmény-orientált kínálati elemek létrehozása, illetve a meglévők élmény-, illetve kaland-jellegének erősítése, látogathatóságuk biztosítása;
- Leglátogatottabb helyszínek mint kapu-attrakciók kihasználása, látogatóközpontok létrehozása;
- Szezon- és időjárás-függetlenség erősítése: kínálatbővítés, célcsoport-orientáció (konferencia, egészségturizmus);
- Garantált programok kínálatának fejlesztése;

- Kezdeményező (proaktív) és korszerű (Internet-alapú) marketing módszerek alkalmazása;
- A célpiacoknak való erőteljesebb megfelelést megalapozó kutatások elvégzése;
- Együttműködési körök, s ehhez kapcsolódóan turisztikai házigazda szervezet kialakítása a Kistérségen belül, s marketing célú gyűttműködés megszervezése a szomszédos térségekkel és Csíkszeredával;
- Erőforrás koncentráció és koordináció a kistérségi turizmus komplex és hatékony fejlesztése érdekében (kínálatfejlesztés, marketing-kommunikáció);
- A színvonaljavításhoz kapcsolódóan turisztikai szakmai képzések és továbbképzések szervezése a turizmusban érdekelt vállalkozók és munkatársaik számára;
- Erőteljesebb turisztikai beruházásösztönzési célú térségmarketing beindítása.

2.3.2. Mennyiségi célok

A következő mennyiségi célokat fogalmazzuk meg a Pogány-havas kistérség számára 2013-ig:

- A kistérség szálláshelyein eltöltött vendégérkezések száma 2013-ig érjen el minimum 30%-os növekedést (elfogadva a szállásadók becslését ez kb. 70.000 vendéget jelent);
- Az átlagos tartózkodási idő emelkedjen 5 éjszakára a jelenlegi 4 éjszakáról (szállásadói becslés);
- A kistérség településein realizálódó vendégéjszakák száma – a vendégszám és a tartózkodási idő megcélzott növekedéséből adódóan - érjen el minimum 65%-os növekedést 2013-ra (elfogadva a szállásadók becslését ez kb. 350.000 vendégéjszakát jelent);
- Az idegenforgalmi bevételek éves összege érje el a Kistérségben 2013-ra a 14 millió eurót (40 euró/fő/nap átlagos turistaköltséssel számolva);
- A turisztikai beruházások összértéke érje el a 7,5 millió eurót 2013-ig;
- A turizmushoz közvetlenül kapcsolódóan minimum 300 új munkahely létesüljön.

2.3.3. Fejlesztési stratégia - települések egy lehetséges pozicionálása

Csíksomlyó: Zarándok Látogatóközpont (ferencesek aktív közreműködésével) - Testi-lelki megújulás “Mária közbenjárásával”

Csíkszépvíz (Fügestető és a Vízjáró környékén): Ökoturisztikai (Naturpark) Központ, “Szent László Legendárium” Emlékhely

Gyimesbük:

- 1000 év bátorság – 1000 év hűség (katonai-történelmi téma) –HistÓriás Hadtörténeli (Military) Park

- “VIADUKT” Vasút- és közlekedéstörténeti kiállítás

Gyimesközéplak: “Gyimesi Hagyományos Ház és Skanzen” (néprajzi, népi kulturális központ)

Csíkszentmihály: “Szent László Legendárium” kiállítás Szent László életéről, kistérségi vonatkozásairól (avagy A csíki medence történelmi bejárata – Sándor kúria, tatár betörések emlékhelye... stb. - további megfontolást igényel!)

Csíkpálfalva: Csíki Egészséges Ház (fürdőre alapozva, természetgyógyászattal)

Gyimesfelsőlok: Gyimesek Kapuja Információs Pont és Rendezvényközpont

2.4. Stratégiai programok és célok kijelölése

(tematikus turisztikai prioritások szerint a jellemző tevékenységek és célcsoportok összefoglaló bemutatása)

Vallási-kulturális turizmus	Történelmi-kulturális turizmus	Egészségturizmus (wellness, gyógy, rekreáció)	Öko, aktív, hobbi (természeti vonzerőn alapuló)	Falusi turizmus, népi hagyományok (folklor)
Jellemző tevékenységek, ill. jövőbeli lehetőségek a Kistérségben				
Zarándoklat	Katonai emlékhelyek látogatása (HistÓriás Park)	Népi fürdő látogatása	Kirándulás, túrázás	Népi hagyományok, mesterségek bemutatóhelyei (tájházak, faluházak, skanzen, háznál)
Búcsúk	1000 éves határ látogatása	Kádfürdőzés	Kerékpározás (közúti, hegyi)	Hagyományörző, tánc és népzenei táborok
Lelkigyakorlat, lelki vezetés	Vár-maradványok, kastélyok felkeresése (Rákóczi-vár, Sóvár)	Gyógyvíz kóstolása, ivókúra	Aktív lovas programok (lovaglás, szekerezés, hintózás, szánózás, tanfolyam, lovastúra-terplovaglás)	Kemencében sütés, falusi ételek kóstolása stb. gasztronómiai program
Fesztiválok, koncertek, színelőadások	Vasúttörténeti Kiállítás megtekintése	Klimatikus gyógyhelyi pihenés, kúra	Erdei iskola, ökotábor	Biotermékek vásárlása
Kiállítások, múzeumok (évente és szezonálisan változó témákkal)	Vízimalom- és posztóványoló megtekintése	Gyógykezelések, terápiák	Naturpark rendezvények látogatása – Ökoturisztikai Látogatóközpontban	Passzív lovas programok (lovasbemutató)
Városnézés, körutazás	Fesztiválok, koncertek, színelőadások	Wellness szolgáltatások igénybevétele	Extrém sportok: sziklamászás, siklóernyőzés és – repülés, sárkányrepülés, hegyi kerékpározás	Falunapok, vásárok és egyéb etnokulturális rendezvények, fesztiválok, koncertek, színelőadások
Szent László Kiállítás és tematikus út	Emléknapok ünneplése	Fitness, aktív programok	Horgászat	Vízimalom- és posztóványoló megtekintése
Mária kegyhelyek útja	Körutazás	Természetgyógyászati kezelések	Vadászat	Emléktárgyak vásárlása
Emléktárgyak, kegytárgyak vásárlása		Gyógynövény gyűjtés és a felhasználásukhoz kapcsolódó képzés (tanfolyam)	Vezetett túrák	
		Biotermékek vásárlása	Versenyek, bemutatók, sportrendezvények	
		Természetgyógyászati képzés	Biotermékek vásárlása	
		Borvízút		

Vallási-kulturális turizmus	Történelmi-kulturális turizmus	Egészségturizmus (wellness, gyógy, rekreáció)	Öko, aktív, hobbi (természeti vonzerőn alapuló)	Falusi turizmus, népi hagyományok (folklor)
Stratégiai célcsoportok				
Magyarországról, Románia és Szlovákia elsősorban magyar nyelvű területeiről				
Fiatalfelnőttek (18-35): történelmi (hazafias) és/vagy vallási motivációval	Prevenzióra figyelmet fordító, egészség-tudatos, magas jövedelmű középosztály (35-50 éves)	Aktív, sportokat és extrémizmust kedvelő fiatalok és fiatal felnőttek (18-40)	Igényes középkorú és idősebb városiak a pihenés és természetjárás motivációjával	
Fiatalkorúak, iskolai, plébániai csoportok, közösségek (10-18)	Gyógyulni kívánó, 50+ generáció	Családok nagyobb gyerekekkel (jobb jövedelem, természet-szeretet)	Kis- és nagy gyermekes városi családok	
Igényes középkorú és idősebb városi és vidéki értelmiségiek	Természetes gyógyhatások iránti fogékonyságú középkorúak és idősek	Vállalati, baráti társaságok, egyesületek	Jómódú "gyökérkeresők"	
Hazalátogató elszármazottak és barátaik	Hazalátogató elszármazottak és barátaik	Fiatalkorúak (10-18) osztály-kirándulás, erdei iskolai program keretében	Vállalati, baráti társaságok, egyesületek	
..	..	Jómódú "gyökérkeresők" (sport, lovas, vadász, stb.)	Hazalátogató elszármazottak és barátaik	
		Hazalátogató elszármazottak és barátaik	..	
		

2.5. Stratégiai programok bemutatása **(indoklás, általános cél, hatásindikátorok)**

A Pogány-havas kistérség a **közösen kialakított** jövőkép-célok elérése érdekében tudatos és megalapozott turisztikai fejlesztési stratégiával kell, hogy rendelkezzen. A következőkben erre teszünk javaslatot.

A stratégiai programok az egyes tematikus fejlesztési területek mentén – fontossági sorrendben – a következők:

2.5.1. Humán erőforrás fejlesztése

Indoklás:

A Pogány-havas kistérségben a vendégfogadás sok helyen már régi hagyomány, ugyanakkor nagy számban vannak jelen a turizmus-ágazatba újonnan bekapcsolódó vállalkozások is. Mindkét csoport számára, csakúgy mint a turizmussal kapcsolatba kerülő szervezeti és intézményi rendszer döntéshozói számára fontos, hogy kellő ismeretekkel rendelkezzenek a modern kor elvárásait illetően (trendek: együttműködések, kínálatfejlesztés, promóció /internet/). Továbbképzésekkel, tanulmányutakkal is hatékonyan lehet a minőségi vendégfogadási kultúra kialakulását elősegíteni, amihez természetesen megfelelő szervezeti-szervezési és finanszírozási háttér megteremtése szükségeltetik.

A turizmus számára előnyös, ha a régi népi mesterségek, hagyományos foglalkozások megtekintésére és hozzájuk kapcsolódóan ajándéktárgyak vásárlására is van mód, ezért a hagyományos kézművességek továbbélését biztosító képzésre is szükség van.

A szemléletformálás és a tanulás terén oda kell figyelni, hogy a Kistérségen belül, a kistérségben, illetve továbbmenve a megyében és külföldön kiktől és mely területeken lehet a leginkább tanulni, esetleg van-e éppen elérhető pályázati forrás kapcsolódó partnerségi, innovációs (know-how transfer) és egyéb szakmai továbblépést segítő projektekre (tanulmányút, továbbképzés: marketing, idegen nyelv).

Általános célok:

- A stratégiai program általános célja, hogy a fejlesztéseknek és a jövőképben meghatározott céloknak megfelelő, képzett munkaerő álljon rendelkezésre.
- A térség versenyképességét erősítse a humán oldal – mind a szakmai színvonal emelése, mind az együttműködések fontosságának felismerése és azok megszervezése révén.
- A turizmus fejlesztése során kialakuló önkormányzatok-térség (közigazgatási), turisztikai jellegű szövetségek (non-profit szervezetek) és a

szolgáltatások működtetői (gazdasági szféra), valamint a stratégiában javasolt menedzsment szervezet által alkotott hálózatok jól képzett szakemberekkel rendelkezzenek.

- Ismeretek terjesztésével növelje a lakosság vállalkozóképességét, hozzáadott érték növelő tevékenységét.
- Szemléletformáló és korszerű szakmai ismereteket közvetítő projektek kialakítása és finanszírozási háttérének biztosítása.

Hatásindikátorok:

- Turisztikai jellegű képzésen résztvevők száma és összetétele
- Képzési projektek száma és a bennük foglalt ismeretanyag nagysága
- Tanulmányutak száma
- Hagyományos népi mesterséget űzők száma, bemutatóhelyek és kapcsolódó rendezvények száma és látogatottsága
- Be nem töltött munkahelyek száma
- Szakképzettséget igénylő szabad munkahelyek száma
- A szolgáltatás-színvonal emelkedése
- A térség komplex turisztikai kínálatának bővülése
- A régióban eltöltött vendégéjszakák számának növekedése
- A vendégek fajlagos költése
- A turizmusból származó jövedelem növekedése
- Térség versenyképességének növekedése
- Vendégelégedettség javulása
- Kistérségi turisztikai szervezetek száma
- Szakmai szervezetekben résztvevők száma

2.5.2. Szervezet- és intézményfejlesztés, együttműködések fejlesztése

Indoklás:

- A Kistérség jelentős turisztikai potenciált képvisel, sokféle és sokszínű kínálat kialakításának lehetőségével, amely lehetőségek egyfelől nem kerülnek ki a turisztikai piacra, másfelől a mögöttük álló nagy számú turisztikai szereplő (szervezetek, intézmények és vállalkozások) között nincs rendszeres kommunikáció, ami gátját képezi a piaci sikernek.
- A sokféle lehetőség kihasználásához, valamint a trendeknek megfelelő turisztikai infra- és szuprastruktúra kialakításához turisztikai célú beruházásokra, befektetésekre van szükség, amihez megfelelő településmarketing tevékenység szükséges. E téren nélkülözhetetlen egy erre specializálódó, a desztinációt e téren menedzselő szervezet.
- Szemléletformáló képzések révén segíteni kell a helyi vállalkozásokat az együttműködésben rejlő lehetőségek felismerésében, azonban a turizmus terén nincs olyan szervezet, amely ezeket a képzéseket rendszeresen megszervezze, feltárja az együttműködésben rejlő konkrét előnyöket, szinergiákat a fejlesztés különböző szintjein, a szintek között, illetve az azonos és különböző stratégiai témákban érdekeltek között.

- A turizmus szereplői közül még sokak számára nem ismertek a régió fejlesztési stratégiái, programjai, a lehetséges kapcsolódási pontok, illetve a számukra is elérhető támogatások köre.
- A jelenlegi intézményrendszer egyik szereplője sem tudja felvállalni – túlterheltségi és kompetenciahiányokra visszavezethetően – azokat a térségi desztináció-marketing (menedzsment) feladatokat, melyek az egységes térségi arculat kialakításától az intenzív piacra vitelig, a kínálati komplexitás és minőség létrejöttének segítésétől (szakmai tanácsadás) a forrásteremtésen (pályázatírás) át a turisztikai befektetők megnyeréséig igen sokrétűek.
- Hiányzik egy olyan együttműködést erősítő szervezet, amely szervezeti hálók létrejöttét segíti, összefogja az egyes vállalkozói csoportokat, biztosítja a szükséges információk érdemi terítését, kidolgozza és végrehajtja a Kistérség – esetleg szomszédos kistérségekkel közös - turisztikai marketing stratégiáját, illetve a jelen tanulmány javaslatai mentén megkezdi a prioritásoknak megfelelő projektjavaslatok kidolgozását, azaz egyfajta “házigazda”, illetve menedzsment szervezetként funkcionál.

Általános célok:

- A program fő célja, hogy a térségben felépüljön a „célhely” (desztináció) turizmusát, mint egészet menedzselni képes szervezet.
- A közös fellépés megalapozása érdekében szervezeti hálózat és keretek megteremtésével elősegíteni a kistérség turizmusban érintett szervezeteinek eredményesebb működését, fejlődését, turisztikai térségi funkciójuk eredményesebb betöltését.
- Innovációs közösség létrehozása.

A tervezési időszak végére a jövőképben megfogalmazott állapot eléréséhez a Pogány-havas Kistérség turisztikai szervezetét és együttműködéseit a következők kell, hogy jellemezzék:

- A Kistérségben van professzionálisan működő turisztikai menedzsment szervezet.
- A turizmus fejlesztése és működtetése az érintett szereplők lehető legszélesebb körének aktív közreműködésével valósul meg.
- A köz-, a civil és a vállalkozói szféra hatékonyan működik együtt a turizmus fejlesztésében.
- A szereplők felismerik közös érdekeiket és nyitottak az együttműködésre.
- A hatékony együttműködés stabil szervezeti keretei helyi, kistérségi, megyei és regionális szinten egyaránt fennállnak.
- A térség szervezetei révén is egységes, markáns arculattal jelenik meg a turizmus hazai és nemzetközi piacán.
- A turisztikai termékek színvonala kategóriaszintenként egységes és megbízható.
- A térségen és a régió belüli turisztikai információáramlás magas szintű, a különböző szereplők információs és tájékoztató, valamint értékesítési rendszere összekapcsolt.

Ennek érdekében biztosítandó:

- A közös stratégia, fellépés, fejlesztés.
- Az információ, belső kommunikáció hatékony biztosítása, valamennyi érdekelt számára.
- Tematikus csoportokon belüli és a közöttük létrejövő összefogások erősítése, közös marketingtevékenység biztosítása.
- A professzionális szakmai és marketing ismeretek terjesztése a térség turizmusban érdekelt szervezetei számára.
- Közös fejlesztési célok közös kidolgozásának és megvalósításának biztosítása.

Hatásindikátorok:

- Turisztikai házigazda-szervezet létrejötte kistérségi és/vagy kistérségi szinten
- A turizmus szereplői közötti összefogások, együttműködések száma, mélysége
- Kialakuló tematikus és funkcionális együttműködési hálózatok száma, és ezek taglétszáma
- Közös márka (brand) kialakulása
- Régió belüli professzionális tudásbázis erősödése
- Együttműködésre alapozó fejlesztési programok megjelenése
- Együttes hatásból származó általános gazdasági erősödés
- Létrejön egy olyan együttműködés, amely egyenlő jogú, különböző foglalkozású, feladatú szervezetek kölcsönösségén alapul és megállapodásokon keresztül szabályozott
- Értéktöbblet előállítás hatásfokának javítása (lehetőségek maximális, ill. optimális kihasználása)
- Minőségbiztosítással rendelkező szervezetek hálózatba kapcsolódása
- Sikeres pályázatok számának növekedése

2.5.3. Turisztikai kínálat tudatos fejlesztése (mennyiségi és minőségi)

Indoklás:

- A Pogány-havas kistérség turisztikai kínálata jelenleg igen szerény, de sok lehetőséget rejt. Nagy szükség lenne a térség adottságaira építő, a fenntarthatóság követelményeinek messzemenően megfelelő húzóattrakciókra (ld. tematikus prioritások), amelyekkel a tartózkodás időben és térben is széthúzható lenne. Ugyanakkor a szezonális enyhítése céljából időjárás-független (fedett) attrakciók létrehozása is szükséges.
- A jelenlegi látnivalók, attrakciók látogathatóságának biztosítása alapvető fontosságú.

- A kínálat azonos tematikához kapcsolható elemeinek innovatív összekapcsolása, illetve a kínálat komplettírozása szintén számszerűsíthető vonzerő-növekedést eredményezhet.
- A Kistérség turisztikai rangját emelni kell a vonzerők, látnivalók élményközpontú, látogatóbarát fejlesztése révén, s a trendeknek, piaci igényeknek megfelelő, közepes és magas színvonalú szálláshelyek (szálloda és falusi) létrehozása révén, amire ma is van már jó példa, de a fejlesztés üteme és nagyságrendje (volumen) mindenképpen fokozandó. A színvonal javítása mellett a szálláshelyekhez kapcsolódó célcsoport-specifikus és komplex szolgáltatáscsomagok kialakítása terén is akadnak kiváló példák a Kistérségben; tapasztalataik továbbadása a többi vállalkozó felé egy kistérségi innovációs program keretében hasznos lehet valamennyi benne résztvevő számára.
- A jellegzetes helyi vendéglátás, a gasztronómia, a házi- és biotermékek kínálata meg kell, hogy jelenjen a turisztikai kínálatban.
- Csíkszereda és a Kistérség kínálatának összekovácsolását segítenék élményt adó közlekedési formák, eszközök közlekedtetése Gyimesbükk irányában (pl. nosztalgia járat, lovas szerkerezés, hintózás).
- A települések szépítésére, virágosítására, a faluképet meghatározó régi épületek, porták hagyományőrző módon való felújítására van szükség, de forráshiányra visszavezethetően egyelőre kevés e téren az előrelépés.
- Az egyes stratégiai fejlesztési területekre (tematikus) részletes tervek készítésére, majd megvalósítására van szükség
- Kis- és nagyregionális tematikus utakra való rákapcsolódás.

Általános célok:

- A pogány-havas Kistérség értékeinek, turisztikai adottságainak jobb kihasználását elősegíteni, piacképes turisztikai termékek létrehozása.
- A meglévő kínálat komplettírozása új, még hiányzó elemek létrehozásával
- Minden attrakció egy vonzerő-kategóriával előrébb léptetése
- Magasabb költési szintű célcsoportok megnyerése
- Minőségjavítás, professzionalizmus minden téren
- Településkép, arculat javítása
- Részletes tematikus (vallási, öko, folklór, történelmi-kulturális, stb.) turizmusfejlesztési programok elkészítése és megvalósítása
- Innovativitás, kreativitás a kínálatfejlesztésben (stratégiai fejlesztési témákon belüli összekapcsolódás, majd a témák összekapcsolása)

Hatásindikátorok:

- Húzóattrakciók létrejötte és látogatottságuk
- Látogatható tematikus útvonalak száma
- Az útvonalakra felfűzött látnivalók, élménypontok száma
- Látogatható létesítmények mennyisége
- Megközelíthetőség és látogathatóság javulása
- Tematikus táborok száma egy évben
- Tartózkodási idő növekedése

- Keletkező új munkahelyek száma
- Turisztikai szolgáltatások számának változása
- A turizusból származó bevételek
- Vendégek és vendégéjszakák száma
- Turisták arányának emelkedése
- Szállásférőhelyek mennyiségének és minőségének alakulása
- Garantált programok száma
- Rendezvények színvonalának emelkedése
- Rendezvények látogatóinak száma
- Kulturális hagyományok megerősödése
- Településkép javulása
- A turisták elégedettségi fokának növekedése
- Visszatérő vendégek számának növekedése

2.5.4. Marketing és információs tevékenység fejlesztése

Indoklás

- A Pogány-havas kistérségben egyelőre - a csíksomlyói búcsújárás kivételével - nincsen jelentősebb látogató-, illetve kirándulóforgalom. A csíksomlyói pünkösdi búcsú azonban nagy lehetőség, hogy az arra érkező csoportos és egyéni turistákat visszatérésre sarkalljuk, és arra ösztönözzük őket, hogy turistaként több éjszakát is a Kistérségben töltsenek – igénybe véve a Kistérség nyújtotta, majdan számos, magas minőségi színvonalat képviselő és komplex szolgáltatást.
- Munkánk helyzetfeltáró szakasza rávilágított arra a tényre, hogy a Kistérségbe látogatók nem kapnak információt a nevezetességekről, a látnivaló-lehetőségekről, rendezvényekről – sem létezésükről, sem megtalálhatóságukról, sem látogatásuk feltételeiről (nyitvatartás, árak, stb.). Nincs a térséget sem általánosan, sem az egyes turisztikai témák mentén bemutató kiadvány.
- Sokszor magukhoz a turisztikai vállalkozókhöz, szállásadókhöz sem jutnak el azok az információk, amelyek a vendég számára érdekesek vagy hasznosak lennének, illetve a szállásadók sem érzékelik mindig, hogy milyen információra lenne szüksége a vendégnek itt-tartózkodása tartalmás eltöltéséhez.
- A Kistérségben sajnos könnyű eltévedni: elvértve akad csak egy-egy látnivalóhoz vezető irányítótábla, de az utcanévtáblák és a településnévtáblák is igen hiányosak. Információs térképtáblával egyáltalán nem, üdvözlőtáblával egyetlen településen találkoztunk.
- Jelentős lemaradást tapasztaltunk az Internet adta lehetőségek kihasználása terén.
- A turisztikai szereplők egy része, elsősorban méreténél fogva nem értékelhető hatású marketing tevékenységet fejt ki, s összefogás hiányában nem hozza azokat a szinergiákat, amelyek elérhetőek lennének, ha megfelelő koordináció állna mögöttük.

- A jelenlegi marketing tevékenység nagyléptékű továbbfejlesztésére van szükség, különösen akkor, ha a jövőképek és a stratégiának megfelelő termékfejlesztések megvalósulnak.
- A program végrehajtása során szükség van az egyes terméktípusok célcsoportjainak lehető legpontosabb körülhatárolására. Ehhez a potenciális vendégkör és a piaci fejlődés terén végzett kutatások szükségesek.
- Ha ezek alapján kialakításra kerülnek a jövőbeli komplex, minőségi és célcsoport-specifikus termékek, meg kell határozni az elérendő marketing célokat, a közvetíteni kívánt üzenetet (stratégiai területenként, de térségi rendszerbe ágyazottan), továbbá ki kell dolgozni az alkalmazandó kommunikációs és promóciós eszközöket és csatornákat (marketingterv).

A marketingtevékenység fejlesztése nélkül a stratégiai célok nem érhetők el.

Ennek a programnak a fontosságát növeli az a feladat, hogy a kistérségi kínálatot egységbe kell „kovácsolni” (Csík-Gyimes), illetve rá kell fűzni Csíkszeredára, s termékeiket együttesen, összetartóan kell fejleszteni és piacra vinni.

Általános célok:

- A Kistérség fő imázshordozóinak, Csíksomlyónak és Gyimesnek arculati összekapcsolása
- A csíksomlyói pünkösdi búcsú és Csíkszereda városi látogatóinak informálása és motiválása, hogy a kistérségi látnivalókat is felkeressék
- A szervezett körutazás vagy csillagtúra keretében a Kistérségbe látogatók, kirándulók meggyőzése, hogy ide turistaként (többedmagukkal) visszatérni és több időt eltölteni feltétlenül érdemes
- Új piacok (földrajzi) meghódítása
- Új, magas költségű piaci szegmensek megnyerése
- Régi vendégkör visszatérésre és magasabb költségűre ösztönzése
- Minden attrakció vonzerejének növelése marketing kommunikációs és promóciós eszközök segítségével
- A kistérség települései és vállalkozói közötti koordinált marketingtevékenység megvalósulása
- Vendégirányító és vendéginformációs rendszer kialakítása a megfelelő kitáblázottsággal és információs pontokkal.

Hatásindikátorok:

- A régióban realizált vendégérkezések és vendégéjszakák száma
- A térség turistáinak átlagos tartózkodási ideje
- A turizmusból származó bevételek
- Turisták megelégedettségi foka
- Visszatérő turisták aránya és ennek változása
- Térségi honlapok látogatottsága
- Interneten keresztüli foglalások (közvetlen és közvetett) száma
- Térségi attrakciókra mutató linkek száma
- Turisztikai kiadványok választéka, terjedelme és példányszáma

- Útbaigazító, információs, üdvözlő és térképtáblák mennyisége
- Információs pontok mennyisége
- Az egyes marketing projektek hatásindikátorai

3. A POGÁNY-HAVAS KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI PROGRAMJA

3.1. Módszertani bevezető

A Pogány-havas Kistérségi Társulás turizmusfejlesztési stratégiájának készítése során számos alprogram- és projektjavaslat fogalmazódott meg a kistérségi turisztikai szereplők, vállalkozók, döntéshozók és szakértők részéről, s hasonlóan szép számú javaslat és ötlet merült fel e tanulmány készítőiben is.

E javaslatok mindegyike illeszkedik a stratégia irányvonalakhoz és programokhoz. Fontos kérdés ugyanakkor, hogy a kistérség hogyan, milyen elvek alapján döntse el, hogy a számos (összesen 80 féle) projekt közül melyikkel kezdi meg a fejlesztési munkát, azaz mire helyezi a hangsúlyt, mire összpontosítja - korlátos – erőforrásait.

Térségfejlesztési alapelv, hogy egyfelől a stratégiai prioritások szerint kell haladni, másfelől olyan programokkal/alprogramokkal és projektekkel érdemes kezdeni a megvalósítás folyamatát, amelyek viszonylag rövid távon nagy eséllyel sikerre vihetők, és lehetőleg kellően látványosak, kézzelfoghatóak is. A siker önbizalmat ad, és hitet abban, hogy a többi, összetettebb, nehezebben megszervezhető projekt is kivitelezhető; valamint segít abban is, hogy minél több helyi érdekelt lássa meg az együttműködésben rejlő esélyt, és kapcsolódjon be a fejlesztési munkába.

Jelen megbízatásunk cselekvési programalkotó szakaszában ezért egy olyan kistérségi műhelytalálkozót szerveztünk a turizmusban érdekelt szereplők (vállalkozók, döntéshozók, szakemberek) bevonásával, ahol a résztvevőknek lehetőséget adtunk az alprogramok/programok és projektek megvitatására és **fontosságuk** szubjektív megítélésére. Meghívásunkat csaknem húszan el is fogadták, és a műhelytalálkozót követően is kértünk írásban projektértékeléseket, véleményeket.

A műhelytalálkozón, illetve az értékelésben résztvevők névsorát, valamint az ott bemutatott slide-okat és a kiosztott projektértékelő táblát a Mellékletek között szerepeltetjük. Ez utóbbit azért is ajánljuk az Olvasó figyelmébe, mert a projektek címszavai mellett magyarázó, értelmező részek is találhatóak, amelyek segítik az egyes projektjavaslatok jobb megértését.

Azonban nem csupán a program/alprogram és projekt javaslatok értékelésére kértük fel a helyi érdekelteket, hanem arra is, hogy jelezzék felénk, hogy kívánnak-e résztvenni, és ha igen, milyen formában (aktívan, passzívan, finanszírozóként) az egyes projektek megvalósításában. E kérdés feltevésekor kettős cél vezérelt bennünket: egyfelől így kívántuk a **legmegvalósíthatóbb** javaslatokat kiválasztani, hiszen a részvételi szándék mértéke (különösen az aktív és a finanszírozói) általában arányban áll a megvalósíthatóság valószínűségével, mivel az aktív, cselekvő személyek magas száma egyfajta garanciát jelent a megvalósításra, másfelől konkrétan szerettük volna tudni, hogy

az egyes feladatokban kikre lehet majd számítani, kik alkothatnak később egy projekt munkacsoportot.

A **fontosság** és a **megvalósíthatóság** volt tehát az a két fő ismérv, amelyek összegzésével eljutottunk a programok, alprogramok és projektek prioritási sorrendjének meghatározásához. E két szempont a prioritási sorrend felállításában azonos súllyal szerepelt.

Mielőtt azonban rátérnénk a prioritási lista ismertetésére, szeretnénk néhány tényre felhívni a figyelmet:

Jelen tanulmányban a stratégiai programokról szóló részben ismertetett és a programalkotó szakasz során értékelt alprogramok, projektek által kijelölt sorrend eltéréseket mutat, ami a következő okokra vezethető vissza:

1. A stratégiai programok csak a fontosság szerinti rangsort adták meg, míg a cselekvési programalkotás prioritásai a fontosság és a megvalósíthatóság szempontjait egyaránt, egyenlő arányban veszik figyelembe.
2. A stratégiai programok értékelése hosszú távú szemléletű, míg a cselekvési programalkotásban az aktualitás, illetve a rövid- és közép távú feladatok a meghatározók.
3. A stratégiai programok fontossági sorrendje – helyzetfeltáráson és a tágabb piac ismeretén alapuló - külső szakértői szemléletet, míg a cselekvési programalkotási prioritás és a fontosság értékelése a műhelytalálkozón résztvevő helyi érdekeltek véleményét, értékrendjét tükrözi. E kettő között mindenkor megengedett, és a jelen esetben is mutatkozik eltérés. A fejlesztési szakértő objektív véleményalkotása és sokrétű tapasztalatai, amelyek nagyobb rálátást biztosítanak a kistérségi piaci pozícióra, valamint a helyiek értékítélete kiegészítik egymást: a fejlesztési munka során mindkettőt érdemes figyelembe venni.
4. A helyi szereplők értékelését torzíthatják módszertani tényezők: a programalkotás körülményei, az értékelési helyzet (idő és alkalom) sajnos lehetőséget adtak a program/alprogram- és projektcímek mögöttes tartalmainak eltérő értelmezésére, valamint az értékelési skála szubjektív használatára. (Erre példa, hogy volt olyan értékelő, aki szinte csak a 10/9 és a 0/1 értékeléseket alkalmazta, ahol a 0 nem is volt része az értelmezési/értékelési tartománynak.) A torzítások egy része kiszűrésre került, más része viszont kiküszöbölhetetlen.

3.2. A stratégiai programok összesített értékelése

Az alábbi táblázatban a fejlesztési programkialakító műhelytalálkozó során a helyi szereplők által kialakított, valamint a stratégiai szemléletet tükröző szakértői megítélés szerinti értékelési sorrendeket mutatjuk be.

Fejlesztési programok	Műhelytalálkozó résztvevőinek véleménye (rövid- és középtáv)			Szakértői megítélés (hosszú táv)
	Fontosság	Aktivitás	Prioritás	Fontosság
Szervezet- és intézményfejlesztés, együttműködések fejlesztése	IV.	I.	II-IV.	I.
Humán erőforrás fejlesztése	III.	II.	II-IV.	II.
Turisztikai kínálat tudatos fejlesztése	II.	IV.	II-IV.	III.
Marketing és információs tevékenység fejlesztése	I.	III.	I.	IV.

Ehhez annyit fűznénk hozzá, hogy a műhelytalálkozón született vélemények az alábbi kérdésfeltevésekre érkezett válaszokként értelmezhetők:

1. Fontosság: Önnek mennyire fontos? Értékelés: 1-10-ig, ahol

- 1 = teljesen lényegtelen, felesleges
- 10 = rendkívül fontos, sürgős feladat

2. Aktivitás: Résztvenne-e benne?

- Aktívan: megszervezésében, tanácsaival segítve
- Passzívan: résztvevőként, hallgatóságként
- Finanszírozóként, szponzorként
- Magánszemélyként
- Szervezetként

A prioritás már egy származtatott mutatószám, melyet a fontosság és az aktivitás összegzéseként, azokat azonos súlyúakként kezelve kaptunk. A módszertani-technikai

vonatkozások részletes bemutatását itt mellőzve annyit jegyeznénk csupán meg, hogy az aktivitás lehetséges válasz-kombinációi egyedi súlyokat kaptak, annál magasabbat, minél jobban segítik a megvalósítást. Így a minőségi jellemzők abszolút mérőszámokkal összehasonlíthatóvá váltak. Ezt követően a fontossági maximum és az aktivitási maximum értékek súlyának azonossá tétele következett, aminek révén prioritási mutatószámunk egydimenzióssá, kiegyensúlyozottá és fejlesztési szemléletet tükrözővé vált.

A fejlesztési programok különböző szempontú sorrendjeit a hozzájuk tartozó projektjavaslatok összpontszámaiból számított átlagok összevetésével kaptuk meg.

Az összegzésből kiderül, hogy rövid- és középtávon a kistérség szereplői a **marketing és információs tevékenységet** tekintik a számukra legfontosabbaknak, és e téren mutatkoznak a legaktívabbaknak is. Ez érthető is, hiszen a műhelytalálkozó résztvevői döntően meglévő turisztikai vállalkozások üzemeltetői, tulajdonosai voltak, akik kapacitásaik jobb kihasználtságát kívánják elsősorban elérni. Rövid- és középtávon tehát a prioritás is ez: a fejlesztési munka hangsúlya a marketing- és információs projektek felé kell, hogy mozduljon.

Igen érdekes és meglepő azonban a **többi fejlesztési program gyakorlatilag azonos** (minimális eltérésű) **prioritása**. E téren javasoljuk a **stratégiai szempontok** előtérbe helyezését.

3.3. Projektjavaslatok prioritása - stratégiai fejlesztési programok szerint

Az alábbi táblázatban bemutatjuk valamennyi projektjavaslat értékelését az egyes stratégiai programokon belül - mindhárom vizsgálati szempont szerint, azaz a fontosság, az aktivitás és a prioritás pontszámait egyaránt feltüntetjük, hogy az értékelési arányokról is képet alkothassunk.

A rangsorba állítást - a fontosságot és a helyi szereplők aktivitását egyaránt tükröző - **prioritás szerint** végeztük.

I. Marketing és információs tevékenység - stratégiai program (prior. átlag: 622)					
Hely/prior.	Projekt	Alprogram	Fontosság	Aktivitás	Prioritás
1.	Irányítótábla rendszer	Vendéginformációs rendszer	471	260	731
2.	Információs és megállító tábla rendszer	Vendéginformációs rendszer	462	260	722
3.	Térképtáblák	Vendéginformációs rendszer	474	240	714
4.	Információs pontok kialakítása	Vendéginformációs rendszer	462	220	682
5.	Gyimes Natúrpark	Csík és Gyimesvölgy arculati összedolgozása	459	210	669
6.	Kiadványok	Vendéginformációs rendszer	438	230	668
7.	Információs anyagok (elektr. és nyomtatott)	Turisztikai térségmarketing	453	200	653
8.	Térségen kívüli marketing együttműködések	Marketing stratégia és terv	450	200	650
9.	2 látogatóközpont létrehozása (Csíksomlyó, Gyimesvölgy)	Vendéginformációs rendszer	417	230	647
10.	Arculattervezés és marketing program	Csík és Gyimesvölgy arculati összedolgozása	432	210	642
11.	Rendezvények promóciós kihasználása	Rendezvény marketing erősítése	429	210	639
12.	Bemutatói módszerek és eszközök fejlesztése	Látogató-menedzsment program - élménylánc	441	190	631
13.	Rendszer kialakítása és feltöltése	Turisztikai adatbázis	423	170	593
14.	Finanszírozási háttér	Marketing stratégia és terv	438	150	588
15.	Stratégia és terv	Marketing stratégia és terv	414	160	574
16.	Rendezvények ismertségének javítása	Rendezvény marketing erősítése	399	170	569
17.	Internetes marketing stratégia	Marketing stratégia és terv	408	140	548
18.	Befektetők intenzív keresése	Turisztikai térségmarketing	384	140	524
19.	Piacutatás	Marketing stratégia és terv	363	150	513
20.	Számítógép-park fejlesztése	Turisztikai adatbázis	366	120	486

II-IV. Humán erőforrás fejlesztése - stratégiai program (prior. átlag: 580)					
Hely/prior.	Projekt	Alprogram	Fontosság	Aktivitás	Prioritás
1.	Partnerségi program	Szemléletformálás	402	260	662
2.	Szakmai, minőségi (tovább)képzés	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	402	230	632
3.	Pályázatkészítés és –menedzselés témájú (tovább)képzés	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	402	180	582
4.	Vállalkozási és marketing témájú (tovább)képzés	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	378	190	568
5.	Tudás- és tapasztalatátvétel jó példáktól	Szemléletformálás	363	200	563
6.	Hagyományos népi mesterségek oktatása	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	390	170	560
7.	Vendégszeretet és üzlet (képzés)	Szemléletformálás	351	190	541
8.	Nyelvi képzés	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	372	160	532

II-IV. Turisztikai kínálatfejlesztés - stratégiai program (prior. átlag: 580)					
Hely/prior.	Projekt	Alprogram	Fontosság	Aktivitás	Prioritás
1.	Üdvözlő-táblák	Arculatszépítés	438	210	648
2.	„VIADUKT” Vasút- és Közlekedés-történeti Kincsestár (nosztalgiautazással a Csíkszereda – Gyimesbükk útvonalon)	Húzóattrakciók létrehozása	447	200	647
3.	Felújított régi épületekből szálláshelyek	Szálláshelykínálat fejlesztése	435	210	645
4.	„HistÓriás Interaktív Hadtörténeti Park”	Húzóattrakciók létrehozása	453	190	643
5.	Településszépítés: virágosítás, parkosítás, árokpartok természetbarát rendezése /verseny, támogatás/	Arculatszépítés	423	210	633
6.	Táji jelleg erősítése	Szálláshelykínálat fejlesztése	432	200	632
7.	„Gyimesi Hagyományos Ház és Skanzen”	Húzóattrakciók létrehozása	441	190	631
8.	A meglévő látnivalókhoz kapcsolódó fejlesztések tervezése és végrehajtása	Attrakció-menedzsment fejlesztése	435	190	625
9.	Gyimesi folklór program, kézműves bemutatók, étel- és italkóstoltatás, stb.	Garantált programok - folyamatos nyitvatartás, sűrűbb megrendezés	414	210	624
10.	Településképet meghatározó épületek renoválása	Arculatszépítés	432	190	622
11.	Élményt jelentő közlekedési eszközök, módok: Csíki népi fürdők – Gyimesvölgy – programhelyszínek összekötése	Új, kreatív látványelemek, közlekedési lehetőségek	408	210	618
12.	Tematikus utak (térbeli / földrajzi összekapcsolás)	Komplex kínálati csomagok	396	220	616
13.	Településszerkezet megőrzése	Arculatszépítés	411	200	611
14.	Lelki-szellemi tárgyú kiállítás Csíksomlyón	Húzóattrakciók létrehozása	411	190	601
15.	Szálláshelyek színvonalának javítása	Szálláshelykínálat fejlesztése	426	170	596
16.	Termelő-értékesítő hálózat	Helyi termék program	396	190	586
17.	Fejlesztési lehetőségek, partnerségek felkutatása	Ökofalu-ökotárság program	393	190	583
18.	Ökoturisztikai fejlesztési terv (Natúrpark)	Tematikus fejlesztési programok	381	200	581
19.	Hagyományos ételek és italok választéka	Vendéglátás, gasztronómia	420	160	580
20.	Vendéglátóhelyek számának növelése – támogatás	Vendéglátás, gasztronómia	399	180	579
21.	Településközpontok felújítása	Arculatszépítés	399	180	579
22.	Ötlebörze	Innovációs program (újdonságok)	378	200	578

II-IV. Turisztikai kínálatfejlesztés - stratégiai program (prior. átlag: 580) - folytatás					
Hely/prior.	Projekt	Alprogram	Fontosság	Aktivitás	Prioritás
23.	Natúrpark Ökoturisztikai Központ	Húzóattrakciók létrehozása	396	180	576
24.	Marketing (incl. védjegy, minőségtanúsítás)	Helyi termék program	384	190	574
25.	Folklórturisztikai fejlesztési koncepció	Tematikus fejlesztési programok	393	180	573
26.	Stratégiai területek összekapcsolása	Komplex kínálati csomagok	390	170	560
27.	Jövedelmezőség javítása	Szálláshelykínálat fejlesztése	399	160	559
28.	Vallási-kulturális turisztikai fejlesztési koncepció	Tematikus fejlesztési programok	378	180	558
29.	„Szent László Legendárium” Interaktív Tudásház	Húzóattrakciók létrehozása	393	160	553
30.	Fotópontok	Új, kreatív látványelemek, közlekedési leh.	363	190	553
31.	Egészségturisztikai fejlesztési koncepció	Tematikus fejlesztési programok	372	180	552
32.	„Borvízfürdos Egészséges Ház”	Húzóattrakciók létrehozása	396	150	546
33.	Szolgáltatási komplexitás	Komplex kínálati csomagok	384	160	544
34.	Kerékpárturisztikai fejlesztési koncepció	Tematikus fejlesztési programok	366	170	536
35.	Köztéri alkotások	Új, kreatív látványelemek, közlekedési leh.	363	160	523
36.	Lovasturisztikai fejlesztési koncepció	Tematikus fejlesztési programok	378	140	518
37.	Jogi háttér tisztázása	Helyi termék program	363	150	513
38.	Új (kiegészítő) kínálati elemek	Célcsoport-specifikusság erősítése	372	140	512
39.	Specializáció erősítése	Szálláshelykínálat fejlesztése	372	130	502
40.	Meglévő kínálati elemek specializálása	Célcsoport-specifikusság erősítése	357	140	497

II-IV. Szervezet- és intézményfejlesztés - stratégiai program (prior. átlag: 579)					
Hely/prior.	Projekt	Alprogram	Fontosság	Aktivitás	Prioritás
1.	Szezonnyitó és -záró rendezvény	Turisztikai kohézió erősítése	399	240	639
2.	Tanulmányutak	Turisztikai kohézió erősítése	384	230	614
3.	Közös pályázati tevékenység	Turisztikai kohézió erősítése	393	210	603
4.	Hírlevél	Turisztikai kohézió erősítése	390	210	600
5.	Szervezet jogi háttere (SZMSZ)	Turisztikai marketing szervezet	378	210	588
6.	Regionális innovációs program	Térségen kívüli egy.műk. erősítése	375	200	575
7.	Humán erőforrás háttér	Turisztikai marketing szervezet	363	210	573
8.	Turisztikai kerekasztal	Turisztikai kohézió erősítése	339	230	569
9.	Finanszírozási háttér	Turisztikai marketing szervezet	372	190	562
10.	Közös pályázati tevékenység	Térségen kívüli egy.műk. erősítése	369	190	559
11.	Szerv.fejl., egy.műk. tréning	Turisztikai kohézió erősítése	336	200	536
12.	Tematikus szakmai kerekasztalok	Térségen kívüli egy.műk. erősítése	324	200	524

A fenti táblázat a minél hamarabb felállítandó kistérségi turisztikai szervezet, illetve a turizmusfejlesztés szervezési feladatait felvállaló helyi szereplők sorvezetője. A programalkotás és -kiértékelés során létrehozott turizmusfejlesztési adatbázis ugyanakkor lehetővé teszi az egyes projektek mögé felsorakozó, azokat valamilyen módon támogató személyek név szerint kigyűjtését, ami segítséget ad a projekt-munkacsoportok felállításához.

3.4. Következő lépések

Az alábbiakban a prioritási rangsorban előkelő helyet elfoglaló projektek kidolgozásához adunk módszertani útmutatót. A projektek ilyen részletességű végiggondolása, megtervezése, kidolgozása nem csupán egy a fejlesztési munka következő lépései közül, hanem a megvalósítás sikerességének záloga, de jól használható a pályázati úton való forrásteremtés során is, hiszen a pályázatok kiírói, illetve értékelői is általában hasonló kérdésekre várnak jól megalapozott válaszokat.

1. Cím

A projekt megnevezése.

2. A projekt általános célja és rövid leírása

A projekt által elérni kívánt célok leírása. A célok a helyzetelemzés megállapításaiból következnek.

3. A projekt megvalósításához szükséges intézkedési javaslatok bemutatása

A projekt bemutatása, az általa támogatásban részesítendő tevékenységek és a projekt működési eljárásainak bemutatása. Itt érdemes bemutatni a szükséges jogi, intézményi, finanszírozási és humán erőforrás igény megteremtésére vonatkozó elképzeléseket.

4. Kapcsolódó települések, regionalitás

Annak a földrajzi területnek mint kedvezményezett területnek a lehatárolása, mely a projektet befogadja.

5. Kedvezményezettek megnevezése

- Végző kedvezményezettek azon szervezetek, vállalkozások, magánszemélyek, akik/amelyek a megvalósuló projekt eredményeit élvezni fogják, akiknek/amelyeknek az élet-, munka-, működési körülményeinek javításában segít majd a projekt eredménye.
- A közbenső kedvezményezettek azok a szervezetek, illetve vállalkozások, akik/amelyek a konkrét támogatásból részesülhetnek, akik az esetlegesen támogatásban is részesülő projekt kedvezményezettjei lesznek, mint projektgazdák. A projektgazda lehet egyedüli szervezet, de lehet egy partnerségen alapuló konzorcium is. A projektgazdák, mint az egyes projektek kedvezményezettjei, a beszerzett áruk, létesítmények, szolgáltatások tulajdonosai lesznek.

6. A megvalósítás időtávja és időterve (éves, havi, heti bontásban – projektfüggően)

Rövid táv: 1-1,5 éven belül

Közép táv: 2-4 év

Hosszú táv: 5-10 év

7. A projekt becsült költségigénye

Az összköltségigény becsült értékének meghatározása mellett érdemes minél részletesebb lebontású (költségnemek szerint, idő-dimenzió figyelembe vételével) költségtervet készíteni, amely a későbbi pályázatok alapjául is szolgálhat.

8. A projekt megvalósításáért felelős szervezet és partnerszervezetek, támogató személyek (munkacsoport)

A turizmusfejlesztési munka stratégialkotási szakaszában szerzett információk és a kidolgozott stratégiai fejlesztési programok, valamint a rövid-közép távú cselekvési programalkotás keretében elkészült adatbázis kiváló alapot adnak a fejlesztési munka folytatásához.

Amennyiben a Pogány-havas Kistérségi Társulás területén létrejön a megfelelő humán és szervezeti-együttműködési, intézményi háttér, akkor a szervezési-tervezési és a forráskeresési feladatok kerülnek előtérbe - az alábbi, **összesített projekt-prioritási rangsor** élén álló projektekhez (első 30) kapcsolódóan:

Helyezés a prioritási rangsorban	Projekt	Alprogram	Stratégiai program
1.	Irányítótábla rendszer	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
2.	Információs és megállító tábla rendszer	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
3.	Térképtáblák	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
4.	Információs pontok kialakítása	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
5.	Gyimes Natúrpark	Csik és Gyimesvölgy arculati összedolgozása	Marketing és információs tevékenység
6.	Kiadványok	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
7.	Partnerségi program	Szemléletformálás	Humán erőforrás fejlesztése
8.	Információs anyagok	Turisztikai térségmarketing	Marketing és információs tevékenység
9.	Térségen kívüli marketing együttműködések	Marketing stratégia és terv	Marketing és információs tevékenység
10.	Üdvözlő-táblák	Arculatszépítés	Turisztikai kínálatfejlesztés
11.	2 látogatóközpont létrehozása (Csíksomlyó, Gyimesvölgy)	Vendéginformációs rendszer	Marketing és információs tevékenység
12.	„VIADUKT” Vasút- és Közlekedés-történeti Kincsesvár	Húzóattrakciók létrehozása	Turisztikai kínálatfejlesztés
13.	Felújított régi épületekből szálláshelyek	Szálláshelykínálat fejlesztése	Turisztikai kínálatfejlesztés
14.	„HistÓriás Interaktív Hadtörténeti Park”	Húzóattrakciók létrehozása	Turisztikai kínálatfejlesztés
15.	Arculattervezés és marketing program	Csik és Gyimesvölgy arculati összedolgozása	Marketing és információs tevékenység
16.	Szezonnyitó és -záró rendezvény	Turisztikai kohézió erősítése	Szervezet- és intézményfejlesztés
17.	Rendezvények promóciós kihasználása	Rendezvény marketing erősítése	Marketing és információs tevékenység
18.	Településszépítés	Arculatszépítés	Turisztikai kínálatfejlesztés
19.	Szakmai, minőségi képzési program	Falusi szállásadók és egyéb dolgozók képzése	Humán erőforrás fejlesztése
20.	Táji jelleg erősítése	Szálláshelykínálat fejlesztése	Turisztikai kínálatfejlesztés
21.	Bemutatói módszerek és eszközök fejlesztése...	Látogató-menedzsment program - élménylánc	Marketing és információs tevékenység
22.	„Gyimesi Hagyományos Ház és Skanzen”	Húzóattrakciók létrehozása	Turisztikai kínálatfejlesztés
23.	Fejlesztések tervezése és végrehajtása	Attrakció-menedzsment fejlesztése	Turisztikai kínálatfejlesztés
24.	Gyimesi folklór program...	Garantált programok-folyamatos nyitvatartás	Turisztikai kínálatfejlesztés
25.	Településképet meghatározó épületek renoválása	Arculatszépítés	Turisztikai kínálatfejlesztés
26.	Élményt jelentő közlekedési eszközök, módok	Új, kreatív látványelemek, közlekedési lehetőségek	Turisztikai kínálatfejlesztés
27.	Tematikus utak	Komplex kínálati csomagok	Turisztikai kínálatfejlesztés
28.	Tanulmányutak	Turisztikai kohézió erősítése	Szervezet- és intézményfejlesztés
29.	Településszerkezet megőrzése	Arculatszépítés	Turisztikai kínálatfejlesztés
30.	Közös pályázati tevékenység	Turisztikai kohézió erősítése	Szervezet- és intézményfejlesztés